

DE SCHOOL MET DEN BIJBEL

Onderzoekt de Schriften.

Joh. 5 : 39.

Verschijnt elken Donderdag.

Redacteur A. KLOOSTERMAN, te Dinteloord.

Zend Uw licht en Uwe waarheid,
dat die mij leiden. Ps. 43 : 3.

Met medewerking van de Heeren: Dr. H. BAVINCK, J. VAN DER MOLEN Tz., N. OOSTERBAAN, J. POSTMUS, J. WEDEVEN, P. BROUWER, H. VAN EYK, R. HUIZINGA, A. L. VAN HULZEN, R. HUSEN, A. JONKMAN, J. J. LEIJES, H. VAN DER LINDEN, J. J. MEIJER, H. MILO, A. M. MOLENAAR, D. W. REINDERS, J. SCHOUTEN, J. STRIKWERDA, BART VAN DE VELUWE, R. VAN WAGENINGEN, K. WIELEMAKER, L. VAN ZUYLEN, e. a.

(Het auteursrecht van den inhoud van dit blad wordt verzekerd overeenkomstig de wet van 28 Juni 1881, Staatsblad No. 124.)

Abonnementsprijs per kwartaal f 0.75 (voor het buitenland verhoogd met de meerdere porto's).
Afzonderlijke nummers (bij vooruitbetaling) f 0.10.

DRUKKERS-UITGEVERS:
Oosterbaan & Le Centre - Goes

Advertentiën 1—6 regels f 0.90; iedere regel meer f 0.15. 3/2 maal.
Boekannonces 10 Cts. per regel, 4/3 maal.
Bij abonnement volgens tarief.

Bij dit nummer behoort een Bijblad.

INHOUD.

Schoolverband. — Antwoord aan den heer J. C. Fabius. — Brieven uit IJsland. — Ingez. stukken: N. Mansvelt; R.

Schoolverband.

(Tweede Reeks) VII.

De schoolvergadering, opgevat als een natuurlijk lid van het schoolorganisme, verschilt in wezen en bestemming geheel van het machtsinstituut, dat men in sommige onderwijzerskringen onder denzelfden naam door wettelijk voorschrift, wensch ingevoerd te zien.

Ze is er om de school en niet om de onderwijzers. Ook de onderwijzers zijn er om de school. En al is het van de hoogste betekenis voor het leven, den bloei en de ontwikkeling der school, dat ook de onderwijzers tot hun recht komen, dit gaat niet voorop en is geenszins doel der organisatie. Wel gevolg.

Wanneer het gansche organisme der school naar de eigen levenswet niet kan ontwikkelen, dan is ook elks recht verzekerd. Niet in dien zin, dat elk dan zijne particuliere wenschen volkomen bevredigd ziet, maar zóó opgevat, dat elk komt te staan op de plaats, die hem toekomt en op die plaats gelegenheid ontvangt zijne roeping te vervullen.

De organische opvatting van het leven, ook dat der school, snijdt alle particularisme af. En zoo kan er ook geen sprake van zijn, dat elk voor zich zelf bepaalt, wat nu zijne rechten in de school wel zijn, of hoe hij zich die naar zijne subjectieve opvatting wel denkt.

Elks recht ligt vast in zijne roeping en taak, en deze wordt niet opgenomen, maar aangegeven.

In de schoolvergadering kan deswege geen strijd zijn om het recht en de macht, tenzij de aard dezer organisatie verkracht en hare bestemming naar particuliere belangen omgebogen wordt.

Het delibererend karakter der schoolvergadering wijst dit ook uit.

En daarbij heeft de schoolvergadering van de vrije school dit groote voordeel boven die van andere, zoogenaamd voor allen toegankelijke, inrichtingen, dat de hoofdlijnen der te volgen richting vastliggen.

Allen, die in de schoolvergadering meespreken, zijn van denzelfden geest, leven en werken uit één beginsel. Daarom is meningsverschil niet uitgesloten. Geenszins. Bij een eenheid van beginsel komt verschil van opvatting menigmaal uit. En om nu deze verschillende meningen, ten bate der school, zoo mogelijk tot eenheid te brengen, dient de schoolvergadering. De weg van onderlinge voorlichting en overtuiging is daarvoor aangewezen. En dat kan op de schoolvergaderingen der vrije school.

Principiële verschillen, waarin toegeven plichtverzaking zou zijn, zijn in haar midden uitgesloten. Eenheid van belijden, voor zoover de hoofdwaarheden van het denken aangaat, is het accoord der gemeenschap. Maar daarom geldt bij verschil van opvatting over allerlei vraagstukken vooral hier: „Du choc des opinions jaillit la vérité”.

En deze meningsverschillen kunnen heel vaak voorkomen. Het kan zelfs worden een worsteling der ideeën, die te ernstiger, maar ook hooger karakter draagt, naarmate de leden der schoolvergadering zich beter rekenschap geven hebben van hun denken en willen.

Deze geestelijke worstelingen zullen echter de school ten goede komen. Als elk lid der ver-

gadering beziel is met den lust om met de gaven en krachten, hem van God geschonken, de school te dienen, dan zal hij zich beijveren om steeds de beste wegen en middelen voor onderwijs en opvoeding te zoeken.

En dan zal blijken, dat aan eene groote school, met uitgebreid personeel, waaronder mannen van kennis en ervaring, het Hoofd der School groote winst kan doen met de voorlichting en steun hem in de schoolvergadering geboden.

Voor al in onzen tijd, nu het leven der school steeds nauwkeuriger verzorging eischt.

Een verstandig schoolhoofd zal van deze hulp gretig gebruik maken.

Eigenwijsheid ontsiert ieder, dus ook het schoolhoofd, dat reent alles alleen en het beste te weten.

De schoolvergadering kan dergelijken eigenwaan genezen. Daar spreekt elk zijne gedachte uit en blijkt spoedig, wie 't beste op de hoogte is. En al mogen we dit in algemeenen zin van het Hoofd der School verwachten, daarom is het niet altijd zoo.

In de schoolvergadering ligt derhalve ook een prikkel voor hem, om de eerste plaats, die hem krachtens zijne positie toekomt, ook waardig te toonen door zedelijk overwicht, verkregen door ernstige studie en rijk nadenken.

Maar wat moet er in zoo'n schoolvergadering geregeld besproken worden, vraagt iemand. Is er wel stof voor geregelde samenkomsten.

Stof in overvloed. Daar is in de eerste plaats het leerplan, dat de leervakken, den omvang der leerstof, den leergang en de tijdsverdeling voor de verschillende vakken bepaalt. Met zoo'n leerplan is men niet in eenmaal klaar. Dat moet niet wezen een soort mummie, eenmaal in bepaalden vorm gegoten en voor altijd geldend, maar een levend plan, dat elk oogenblik aan de werkelijkheid getoetst wordt. Op de schoolvergadering worden, zeg viermaal per jaar, de vorderingen der leerlingen vergeleken met de eischen van het leerplan. Schieten die vorderingen te kort, dan moeten de oorzaken opgezocht.

Het leerplan kan te veel vragen, de methode kan niet deugen, de ijver van de onderwijzers kan te wenschen overlaten, enz. Ook kunnen tijdelijke oorzaken, weersgesteldheid, ziekte der leerlingen of onderwijzers invloed uitoefenen.

De oorzaken moeten geconstateerd en hare gevolgen aangewezen, opdat eene duidelijke voorstelling verkregen worde van den ontwikkelingsgang der school.

Ook kunnen de vorderingen de eischen van het leerplan overtreffen. Heeft dit regelmatig plaats, dan kan daarin mede aanleiding zijn om het leerplan te herzien en aan te vullen. Zoo moet steeds onder de aandacht blijven de omvang der leerstof, en de methodiek der leervakken. Wat daarin nieuws wordt aangeboden dient besproken.

Alle moeilijkheden van orde en tucht, alle vraagstukken van opvoedkunde dienen behandeld, zoowel in algemeenen zin, principiële, en historisch als incidentiële naar aanleiding van voorkomende gevallen. Dan is daar de schoolhygiëne, inrichting van het gebouw, de lokalen, de ruimte, licht en lucht, schoolbanken, enz.

Ernstige opvatting van de schoolvergadering doet vanzelf stof voor bespreking vinden. Het geheele inwendige leven der school in al zijn onderdeelen van opvoeding en onderwijs komt op de schoolvergadering ter sprake. Zooveel mogelijk na behoorlijke inleiding van elk onderwerp door een der leden. Zoo blijft de geest frisch en vaart de school wel. En om dit zooveel mogelijk te bevorderen, zouden we aanbevelen, dat voor elke school, ten dienste der schoolvergadering aangeschaft werden één of meer

schoolbladen of onderwijskundige tijdschriften. Voor rekening der school?

Waarom niet? Wanneer ze dienen om den bloei der school te helpen bevorderen, kan deze, betrekkelijk kleine uitgave, zeer goede rente afwerpen.

Daarbij komt nog, dat slechts op deze wijze in het bijhouden der literatuur door het personeel eenige stabiliteit verkregen wordt.

Als elk op eigen gelegenheid daarvoor zorgen moet, ontbreekt de eenheid en is er geen enkele waarborg voor regelmaat. Wisseling in het personeel doet dan soms een schoolblad of tijdschrift verdwijnen. Elk blijve daarom vrij in zijne particuliere keuze, maar de school zelf heeft in dit opzicht ook hare eischen, en deze worden het best bevredigd door aan de school, ten dienste van het personeel en het Bestuur (of zijne delegatie) een onderwijsblad of tijdschrift te verbinden.

Zoo opgevat kan de schoolvergadering ten goede werken en zal ze eene vruchtdragende kracht blijken, die aan de vrije school eene superieure positie in ons volksleven schenkt.

J. 12 Nov. '06.

J. v. d. M. Tz.

Antwoord aan den heer J. C. Fabius.

I.

De heer J. C. Fabius, inspecteur voor het lager onderwijs in de provinciën Zuid- en Noord-Holland, Zeeland en Utrecht, heeft in het „Christelijk Schoolblad” van 3 Maart tot 21 April 1905 eenige artikelen aan mijn boek over de „Paedagogische Beginselen” gewijd, die reeds al te langen tijd op eene beantwoording mijnerzijds hebben moeten wachten.

De geachte Schrijver van die artikelen moge het mij ten goede houden, dat andere arbeid mij tot dusver verhinderde, op zijne critiek eene repliek te laten volgen; en hij neme de verzekering van mij aan, dat het lange stilzwijgen allerminst uit een gebrek aan belangstelling in zijne opmerkingen is voortgekomen.

Wel behoort anti-critiek, naar mijne meening, niet tot de aangenaamste en vruchtbaarste werkzaamheden. Discussie verwijderd in de meeste gevallen meer dan dat zij bijeenbrengt en tot overeenstemming leidt. En het leven is zoo kort, dat men in den regel beter doet, om met de gemaakte critiek stil voor zichzelf winst te doen en eigen studie voort te zetten, dan om door allerlei minder belangrijke debatten van het hoofddoel, dat men zich heeft voorgesteld, te laten afleiden. Schermutselingen met geestverwanten verzwakken den aanval op den vijand, tegen wien de strijd is gericht.

Maar het gezag van den heer Fabius staat te hoog, zijne opmerkingen over mijn boek zijn te gewichtig, en zijn eindoordeel over mijn werk is te beslist afkeurend, dan dat ik in dit geval vrijheid hebben zou, om van eene rechtvaardiging van mijn standpunt af te zien. Eén ding is er in elk geval, dat den heer Fabius en mij, in weerwil van elk verschil, vereent, en dat is, warme en innige belangstelling in den bloei van het onderwijs en wel met name in den bloei van het Christelijk onderwijs. Ik durf mij, ook in dit opzicht, wel niet met den heer Fabius op één lijn stellen. Hij is van nabij met heel het schoolwezen in Nederland bekend, en heeft zich daardoor een inzicht in de theorie en de practijk van het onderwijs verworven, waarvoor het mijne verre onderdoet. Maar al is er dus uit den aard der zaak van geene gelijkstelling sprake; ik mag mij toch hierin met den heer Fabius vergelijken, dat ik voor het onderwijs en de opvoeding eene diepe belangstelling gevoel. Na en naast de kerk is de school voor mij het machtigste middel, om de Christelijke

beschaving voor het nageslacht te bewaren. Deze overtuiging ligt aan mijne Paedagogische Beginselen ten grondslag, en verplicht mij, om de opmerkingen van den heer Fabius aan eene korte bespreking te onderwerpen.

Vooraf veroorloof ik mij daarbij de opmerking, dat deze bespreking door den heer Fabius noodeloos is verzwakt. Mijn geachte beoordeelaar gaat in zijne critiek weinig logisch te werk, stoort zich aan geen orde en regel, en brengt successief allerlei bedenkingen te berde, waartusschen het verband moeilijk te ontdekken valt. De opschriften van zijne artikelen: Verdeling van Arbeid, Ongegronde Vrees, Vroeger, De nieuwere richting, Rekenen, Opmerkzaamheid, Moeder, Beginselen, wijzen deze leemte reeds aan. En dan komt daar nog bij, dat de heer Fabius slechts bij uitzondering duidelijk aanwijst, waar in mijn boek de uitdrukkingen of zinsneden te vinden zijn, welke hij aanhaalt of op welke hij doelt. Voor een ander dan den Schrijver van de Paedagogische Beginselen wordt daardoor eene controle van de critiek van den heer Fabius zoo goed als onmogelijk gemaakt. En zelf zie ik mij telkens gedwongen tot de aanwijzing, dat de heer Fabius mijne woorden uit het verband rukt en in een valsche licht plaatst. Dat is een vermoeienden arbeid, maar toch ook een arbeid, waartoe de heer Fabius mij verplicht.

Zoo zou al aanstonds, naar ik vermoed, mijn geachte recensent eenigszins billijker in zijn oordeel zijn geweest, als hij zich duidelijk voor oogen had willen stellen, met welke bedoeling mijn boek werd geschreven. Hij zegt (C. S. 3 Maart 1905), dat mijn arbeid „bedoelt, grondlegend te wezen voor de lagere school”. Daarvan uitgaande, klaagt hij, dat mijn boek onnauwkeurig is in omlijning en omschrijving van 't lager onderwijsgebied (C. S. 21 April), dat omvang en taak van de lagere school er niet duidelijk genoeg in zijn aangewezen (C. S. 3 Maart). En met dien maatstaf in handen, trekt hij ten slotte de conclusie, dat het standpunt, door mij ingenomen, onhoudbaar is; dat het niet deugt, om er een school op te bouwen, of zelfs om van daaruit eene school in teekening te brengen; dat het boek niet grondlegend voor de lagere school mag genoemd worden en dat het hem ook als opvoedkundig werk niet kan voldoen (C. S. 21 April).

Tegenover al deze opmerkingen sta de eenvoudige verklaring, dat ik mijn boek voor niet meer heb willen uitgeven dan wat het werkelijk is. Het is in mijne gedachte niet opgekomen, om een „grondlegend” boek voor de lagere school te schrijven. Opzettelijk en welbewust heb ik geen paedagogiek, geen didactiek, geen methodiek geschreven en mij dus ook in de eerste verte niet voorgesteld, dat iemand, met mijn boek in de hand, daarnaar terstond eene lagere school in teekening zou kunnen brengen. Van de bekwaamheden, die voor het inrichten eener lagere school, theoretisch en practisch beide, vereischt worden, heb ik te hooge gedachte, dan dat ik meenen zou, dat eene schets van Paedagogische Beginselen daartoe in staat zou kunnen stellen. Zoo heb ik mij dan ook zorgvuldig onthouden van het betreden van dat practisch terrein, waarvan een deskundige mij aanstonds voor de voeten zou kunnen werpen, dat ik er een vreemdeling was. Als de heer Fabius dan ook zegt, dat mijn boek het lager onderwijsgebied niet nauwkeurig omschrijft en den omvang en de taak der lagere school niet duidelijk genoeg aanwijst, dan houd ik zulk eene opmerking niet voor een critisch bezwaar tegen mijn boek, maar voor eene bevestiging van wat ik zelf ermede bedoeld heb;

voor eene erkenning, dat ik de mij voorgestelde grens, inderdaad, niet overschreden heb.

In de Paedagogische Beginselen heeft het streven voorgezet, om eene schets te geven van die godsdienstige en wijsgeerige beginselen, welke bij het uitgangspunt, de methode en het doel van onderwijs en opvoeding in aanmerking komen. En daarbij heb ik in het licht trachten te stellen, dat over die beginselen verschil bestaat, dat dat verschil niet eerst in de laatste jaren is ontstaan, maar dat het in de vorige eeuwen reeds is voorbereid, en dat het thans een vrij scherp karakter heeft aangenomen.

Natuurlijk kan ik mij ook in die schets vergist hebben — en de heer Fabius oordeelt zoo, gelijk later blijken zal, — maar men mag haar geen maatstaf aanleggen, naar welke zij niet wil en niet kan beoordeeld worden. Evenals Groen van Prinsterer, ben ook ik van meening, dat de vreeze des Heeren wel het beginsel, maar niet de inhoud van alle wijsheid is. Om dien inhoud te ontvouwen, is heel wat meer dan een zuiver beginsel van noode. Maar daardoor wordt toch een beginsel niet overbodig. Juist omdat het een beginsel is, is het voor heel den inhoud der wijsheid onmisbaar. Zoo ook zijn paedagogische beginselen voor onderwijs en opvoeding onmisbaar, maar zij zijn de gansche inhoud van onderwijs en opvoeding niet. Eerst als de beginselen er zijn, komt de uitwerking en de toepassing op alle deelen van het onderwijs en op dat onderwijs in zijn geheel.

Natuurlijk heb ik voor mijzelf de gedachte, dat de paedagogische beginselen, die ik voor de ware houd, wel terdege voor toepassing vatbaar zijn. Anders zouden zij voor mij geen beginselen, doch slechts hersenschimmen en ijdele afgetrokkenheden zijn. Maar daarom bestaat er tusschen de beginselen en hunne toepassing toch wel onderscheid. En evenals ik nu ten volle overtuigd ben, dat alleen een man, die van nabij met de lagere school bekend is, zooals bijv. de heer Fabius, die beginselen zou kunnen uitwerken en toepassen; zoo meen ik toch ook aan de andere zijde met alle bescheidenheid, dat alleen iemand, die studie maakt heeft van theologie en wijsbegeerte, over de hedendaagsche paedagogische beginselen een juist oordeel kan vellen. Want Dr. Bos heeft het onlangs terecht gezegd, en alle deskundigen zijn het daarin met hem eens, dat onderwijs en opvoeding ten nauwste met de godsdienstige en wijsgeerige beginselen samenhangen.

Indien de heer Fabius hiermede instemt en ik mijnerzijds gaarne erken, dat het „in teekening brengen van eene school“ heel wat meer vereischt dan kennis van de principia, dan is op dit punt tusschen hem en mij de vrede geëteekend en kan ik dit eerste artikel met een vredegroet besluiten.

Bavinck.

Brieven uit IJselland.

Amice,

Er is in het „Voorloopig Verslag“ geklaagd over den Minister van Binnenlandsche Zaken. Natuurlijk niet over zijn persoon, want minister Rink is een alleszins welwillend man, maar, waar het op aankomt, over zijn optreden als minister.

De Kamer verwonderde er zich blijkbaar over, dat ZExc. zich in hoofdzaak er toe bepaalde, „de zaken gaande te houden“.

Toch geloof ik, wanneer minister Rink een niet te kort ministerieel leven gegund zal zijn, de Kabinetsformateur achter de schermen, hem goedkeurend op de schouder kan kloppen en hem toevoegen: amice, gij hebt mijne verwachtingen en die der Liberale Unie niet beschaamd. Gij hebt de zaken „gaande gehouden“. Zoo als onze traditie dit vorderde.

De minister werd door zijne vrienden verdedigd, o.m. met de opmerking, dat „deze Minister het oogenblik ziet naderen, waarop de herziening der Grondwet zijn volle aandacht zal in beslag nemen“. Ongetwijfeld, dat oogenblik nadert. Een Grondwetsherziening met het blanco-artikel tot uitgangspunt!

De groote vraag is echter, of het ministerieel leven niet te vluchtig zal blijken, het te zien aanbreken.

Ziehier een enkel gedeelte uit het „Voorloopig Verslag“, waarop ik in 't bijzonder uwe aandacht vestig.

Lager onderwijs.

Werkzaamheid des Ministers.

Verscheidene leden verklaarden, dat de kennismaking van dit onderdeel der ontwerp-begroting op hen een zeer teleurstellenden indruk had gemaakt. Zij betrouwen het, dat, terwijl op dit zoo uitgestrekte gebied zooveel nuttige arbeid zou kunnen worden verricht, de Minister zich er vrijwel toe bepaalt, de zaken gaande te houden, en er niet

aan schijnt te denken de hand aan den ploeg te slaan. Er is toch, meende men, inderdaad nog wel iets meer te doen dan het zenden van een rondschriven over het sparen en de vogelbescherming. Als de Minister den politieken schoolstrijd niet wil heropenen, wat bij velen instemming vond, dan blijft er toch genoeg te doen over ter verbetering van het lager onderwijs. Met nadruk meende men nogmaals „Ministers aandacht te moeten vestigen op het aantal leerkrachten in de school, op verbetering van het schooltoezicht, op de opleiding van onderwijzers, op herziening van de Leerplichtwet, en op de wegzending van kinderen wegens wanbetaling van schoolgeld.“

Men hoopte, dat de Minister zich alsnog zal beijveren, veel te doen voor de verbetering van het schoolwezen.

Grondwetsbepalingen in zake lager onderwijs.

Door enkele leden werd de wensch uitgesproken, dat bij de toegezegde grondwetsherziening ook art. 192 zou worden onder de oogen genomen. Zij zouden gaarne zien, dat de zoogenaamde neutraliteitsaline, waaraan huns inziens, met name in Limburg, toch niet de hand wordt gehouden, uit dat artikel kwam te vervallen.

Andere leden merkten op, dat het zeer goed mogelijk is, ook al wordt bedoelde bepaling gehandhaafd, aan de openbare school een goedmoedelijk godsdienstig karakter te geven, indien de omgeving zulks wenscht. De gemeenteraden zouden in deze kunnen beslissen.

Tegen deze laatste meening werd van andere zijde met kracht opgekomen.

Eenige leden, die het uit een politiek oogpunt volkomen konden billijken, dat de Minister niet wil reageren tegen de jongste wijziging der wet op het lager onderwijs, stelden er toch prijs op, te vernemen, of de Minister de wet, zooals zij thans luidt, wel in overeenstemming acht met de Grondwet.

Andere gaven uiting aan hunne verwondering, dat deze vraag gesteld kon worden door leden, die uit een politiek oogpunt de houding van den Minister in deze billikten. Indien toch de Minister de wet, met de Grondwet in strijd achtte, zou hij daaraan geen uitvoering mogen geven; het zou dan zijn plicht zijn geweest, onverwijld een voorstel in te dienen tot wijziging van de wet.

Uitvoering der lageronderwijs-novelle.

Van meer dan ééne zijde werd de wijze, waarop de bepalingen van de lager-onderwijs-novelle door den Minister worden uitgevoerd, geprezen. Door sommige leden werd intusschen gewezen op de wenschelijkheid van een scherp toezicht. Het was hun toch ter oore gekomen, dat de bijzondere christelijke school te Schoonhoven gedurende enkele jaren, door een onderwijzer meer op te geven dan door haar werd bezoldigd, eene grotere Rijksbijdrage had ontvangen dan waarop zij recht had.

Ziehier derhalve een programma van werkzaamheid, waarop, zoo zou men zeggen, een minister uit een politiek zoo zwak in elkaar gezet Kabinet, wel moest verlieven:

Vermeerdering van het aantal onderwijskrachten.

Reorganisatie van het Rijksschooltoezicht. Verbetering van de opleiding der onderwijzers. Herziening van de Leerplichtwet.

Ziedaar zaken van het hoogste belang voor ons Volksonderwijs. Daarbij hebben ze dit voor, dat, mits men bescheiden eischen stelle, deze verbeteringen van de schatkist niet te hooge offers zullen vragen.

Er is echter weinig kans op, dat minister Rink zijn naam aan deze wijzigingen zal kunnen verbinden. We zijn nu in het tweede jaar en er is zelfs nog geen voorstel in 't zicht.

Aan de toetstandkoming van het blanco-artikel zullen zelfs de meest overtuigde voorstanders wel niet gelooven, zoodat, wil ik maar zeggen, de profetie niet al te gewaagd is, dat deze minister van Binnenlandsche Zaken geen diep spoor in onze Parlementaire Geschiedenis zal achterlaten. Wanneer over enkele jaren een derde druk (de tweede druk is ten deele aan de markt) verschijnt van het uitnemende werk van Van Welderen baron Rengers „Schets eener Parlementaire Geschiedenis van Nederland“, zal vermoedelijk dit Kabinet geen al te breede plaats vragen.

Toch, dit ben ik met de leden, die in het Voorloopig Verslag aan het woord waren, geheel eens: er was inderdaad zooveel nuttiger arbeid te doen. Ook voor een Kabinet met zoo'n wankelende gezondheid! Door dien arbeid had het vertrouwen kunnen winnen, zich zelf kunnen sterken.

Niet het minst in naam van het Volksonderwijs klonk in 1905 de wapenkreet der vrijzinnigheid:

In naam van de Vrijheid

Gooi Kuyper er uit!

De mannen van den Bond, onder aanvoering van Ketelaar en de frontmakers, hadden zóó hun hope gebouwd op een vrijzinnige regeering, gesteund door een vrijzinnige Kamermeerderheid. Ze zijn dan ook diep teleurgesteld en reeds wegens geleiden werd in „de Bode“ een „te wapen“ geroepen tegen dit Kabinet.

Zoo komen de snoepers te pas! Er is nooit een minister geweest, die zich zoo verdienstelijk heeft gemaakt voor het onderwijs, in het algemeen voor de onderwijzers, ook voor de openbare onderwijzers, als minister Kuyper! Hij echter moest er uit! Heel het openbare onderwijzerscorps, zwaardvechters in het kamp der vrijzinnigheid, drong naar voren! Hun toelag gelukte! En nu? Ze klagen bijna harder dan ooit.

Kleine klassen.

Meer traktement.

Betere opleiding.

Reorganisatie van het Rijksschooltoezicht.

Technische herziening der Leerplichtwet.

Altemaal arbeid in de neutrale zone.

Het lijkt er nog weinig op, dat van minister Rink in deze iets te verwachten is.

Het Voorloopig Verslag is wel geschikt, alle optimisme te doen verdwijnen.

Graphoo.

Ingezonden Stukken.

De voormalige Superintendent van Onderwijs in de Zuid-Afrikaansche Republiek zond ons het volgende schrijven, door hem aan de redactie van het „Christelijk Schoolblad“ gericht, met verzoek om het geheel of gedeeltelijk ook in ons blad op te nemen.

Zeër geachte Redacteur,

Met veel belangstelling en algeheele instemming las ik uw artikel over het Nationaal Onderwijs in Zuid-Afrika in uw nummer van 26 October 11.

Wat gij daarin zegt betreffende den toestand van het Christelijk Nationaal Onderwijs in Zuid-Afrika stemt volkomen overeen met de berichten, die ik daaromtrent ontvang. Het licht en het donker daarin hebt gij geheel juist geteekend: het eene niet te het en het andere niet te somber. Niettegenstaande de staking van de geëgelde toezending van fondsen uit Nederland heeft zich het C. N. Ond. in Zuid-Afrika tot heden weten te handhaven. Wel hebben sommige scholen uit onmacht moeten capituleeren en hebben enkele onderwijzers zich door de hogere en vaste salarissen vooral aan de Gouvernmentsscholen tot verzaking der zoo lang door hen verdedigde posten laten verleiden, maar daarentegen hebben andere met vaak beschamende opoffering stand gehouden en zijn er zelfs vele nieuwe scholen verzeen.

Ondanks de ontrouw of moedeloosheid van velen mag men veilig zeggen, dat het C. N. Onderwijs in de voormalige Zuid-Afrikaansche Republieken wezenlijk een nationale zaak is geworden, ja dat het zelfs post heeft gevat in Natal en de Kaapkolonie, waar vroeger van Nationaal Onderwijs zelfs geen sprake was.

Wat mij echter verwondert en teleurstelt is, dat er zoo weinig Nederlandsche onderwijzers en onderwijzeressen zijn, die zich geroepen voelen om mede aan dien schoonen strijd te gaan deelnemen, niettegenstaande de herhaalde oproepingen door u gedaan en de gelegenheden hun aangeboden.

Van de gloeiende geestdrift, die voor ettelijke jaren nog voor Zuid-Afrika bestond, ook onder de onderwijzers, valt, helaas! weinig meer te bespeuren.

De belangstelling voor de Hollandsch-Afrikaansche zaak schijnt bij velen verflauwd, zoo niet geheel verdwenen te zijn, en een groot deel van Nederland schijnt weer ingedommeld als in de vorige eeuw, toen men zich zulke schoone kansen heeft laten onglippen voor het verzekeren van een onbegrensd afzetgebied voor Nederlands overtoollige bevolking en voortbrengselen van landbouw, veeteelt, nijverheid en van den Nederlandschen geest in het algemeen.

Dat oude en gehuwde personen er tegen opzien, naar een ver land te verhuizen en daar een nieuwe loopbaan te beginnen, laat zich begrijpen; maar dat zoo weinig jonge menschen zich aangetrokken gevoelen naar een jong land met een heerlijk klimaat en een grootsche toekomst, waar men noch zijn taal noch zijn nationaliteit behoeft te verloochenen, begrijp ik niet. Hier is de toekomst van de meesten toch slechts een „voortstroompelen op het afgebakend pad“; daar, waar „zelf-hulp“ de dagelijkse leuze is, heeft elk individu gelegenheid om alle krachten, die er in hem sluimeren, aan te wenden en tot ontwikkeling te brengen. Daar leert men zich, zooals ik bij ervaring gezien en ondervonden heb, man gevoelen, kan men zijn vleugels uitslaan en krijgt men het besef, dat men door eigen initiatief iets tot stand kan brengen.

Hoevele personen, die ik daar als „onderwijzertjes“, („Hollandertjes“) zooals de Boer ze noemt) heb zien aankomen, die men onder een hoed zou hebben kunnen vangen, heb ik daar niet zich tot mannen zien ontpoppen, wier raad en voorlichting gretig werden ingewonnen door den wel niet „geleerden“, maar overigens toch alleshalve dommen Boer en zijn geheele omgeving!

Hoe komt het, dat van de honderd personen, die vroeger in Zuid-Afrika geweest zijn, er geen tien zullen gevonden worden, die niet gaarne daarheen zouden terugkeeren, als de omstandig-

heden het maar toelieten? Het is niet alleen het schoone klimaat en het vrije leven, die men daar geniet, maar ook het interessante van het leven en van het werk, dat men daar te doen vindt.

Vooral geldt dit van den onderwijzer, hetzij deze bij zijn ambt en roeping blijft, hetzij hij, zooals met zoovele Nederlandsche en andere onderwijzers het geval is geweest, door omstandigheden tot een andere, vaak staatkundige loopbaan geroepen wordt.

Ik hoop daarom, dat uw vernieuwde oproeping niet zonder uitwerking zal blijven en dat er zich weldra eenige jonge krachtige mannen en ook vrouwen zullen aanmelden om in den dienst van het C. N. Ond. naar Zuid-Afrika gezonden te worden.

Volgens de meest betrouwbare berichten behoeft een bekwaam onderwijzer niet bang te zijn, dat hij geen werk zal vinden. Op 6 à 7 Pond Sterling per maand, gewoonlijk boven kost en inwoning, kan men veilig rekenen en van dat bedrag kan men, zelfs al zou het kostgeld er nog af moeten, gemakkelijk een pond of wat per maand overhouden.

Een paar onderwijzers in het laatst van het vorige jaar door de Zuid-Afrikaansche Voorzetskas met een voorschot geholpen, zijn nu al mooi op weg met dat voorschot af te lossen.

Het eenige echter, dat boven en behalve de vereischten van bekwaamheid als onderwijzer, goed gedrag en de gewenschte godsdienstige beginselen onder de tegenwoordige omstandigheden als eisch moet gesteld worden, is voldoende bekendheid met de Engelsche taal om die de leerlingen behoorlijk, te leeren lezen en spreken. Een akte is niet bepaald noodig. Het komt vooral op een zuivere uitspraak en praktische bedrevenheid in het gebruik der taal aan.

Voldoet men aan die eischen, dan staan niet alleen de voormalige Republieken, maar zelfs geheel Zuid-Afrika voor den Nederlandschen onderwijzer open, die beginnen wil met zich te geven en daardoor het vertrouwen te winnen van het volk, welks belangen ook de zijne zijn en steeds meer en meer zullen worden.

Amsterdam, Damrak 95. N. Mansvelt.

Voor zooveel noodig, wordt het bovenstaande bevestigd door een uittreksel uit een schrijven van een tot oordeelen volkomen bevoegd persoon, dat hier volgt:

„Zooeven las ik in de „Z. Afr. Post“, dat de heer Emous zwakken moed heeft voor 't C. N. O. Ik vermoed, dat er Hollandsche onderwijzers hier zijn, die voortdurend klaag- en jammerbrieven schrijven en zoodoende aanleiding geven tot een ongunstige meening. Tot mijn genoegen is de toestand echter heel anders. Nog steeds worden scholen opgericht, en komen er meer bij dan er afgaan. Wel zijn onze salarissen niet hoog en komen er te veel minder bekwaame onderwijzers naar mijn zin, maar de beweging zelf wordt sterker.

Na het Congres van Maart zijn eenige scholen overgegaan, doch lang niet zooveel, als ik gevreesd had. Dit verschijnsel is niet een gevolg van het „onbevredigend“ Congres, waar het centrale gezag der Hoofdcommissie grotendeels werd weggenomen, maar eenvoudig het gevolg van het ophouden der Hollandsche subsidie. Doch tevoren gingen eveneens telkens onderwijzers over naar „Khaki“, zooals de term luidt. Niettemin ziet ieder met vrome verwachting uit naar den dag, dat onze scholen op gelijken voet zullen behandeld worden met de regeeringsscholen. En dan zal ook blijken, hoe veel sterker de onze staan in de algemeene waardeering. Men moet maar eens hooren ook, hoe de gouvernements-onderwijzers klagen over het onmogelijke systeem en over ongelikte inspecteurs, waarmee het heele land vervuld en vervuld is. Doch genoeg over deze zaak.”

Geachte Redacteur,

In „Correspondentieblad“ no. 5 onzer Vereeniging komt voor eene mededeeling, dat, wanneer 100 leden zulks wenschen, er kans bestaat voor eene afzonderlijke uitgave van de feestcantate; bij ons gouden jubileum gezongen, tegen 10 cent per stuk.

Zij, die deze mooie cantate hebben hooren uitvoeren, zullen er wellicht prijs op stellen, haar te bezitten.

Het is waar, staat ze achter in het Gedenkboek, doch 't is lastig, ze daaruit te spelen; bovendien bezit niet iedereen dit boek.

Tot mijn leedwezen moest ik daarom vernemen, dat het aantal adhaesiebetuigingen aan het plan nog bitter klein was. Is er zoo weinig belangstelling bij eene Vereeniging, die circa 2500 leden telt, of denken velen, er zullen er wel genoeg zijn, die schrijven, dus ik behoeft het niet te doen? Wie zóó denkt, zou het misschien betreuren, wanneer later bleek, dat, wegens gebrek aan deelname, dit goedkoop muziektuk van 15 bladzijden niet te verkrijgen zou zijn.

Vermoedende, dat de aankondiging in het „Correspondentieblad“ door velen over 't hoofd is gezien, heb ik gemeend, langs dezen weg de leden hierop nog eens attent te moeten maken en hun te verzoeken naam en adres in te zenden aan den heer J. C. de Puij te Ter Kaple bij Joure.

U dankend voor de plaatsing.

Hoogachtend,

Utrecht, 12 Nov. 1906.

Uw dw. dn.,

R.

DE SCHOOL MET DEN BIJBEL

Onderzoekt de Schriften.

Joh. 5 : 39.

Verschijnt elken Donderdag.

Redacteur A. KLOOSTERMAN, te Dinteloord.

Zend Uw licht en Uwe waarheid,
dat die mij leiden. Ps. 43 : 3.

Met medewerking van de Heeren: Dr. H. BAVINCK, J. VAN DER MOLEN Tz., N. OOSTERBAAN, J. POSTMUS, J. WEDEVEN, P. BROUWER, H. VAN EYK, R. HUIZINGA, A. L. VAN HULZEN, R. HUSEN, A. JONKMAN, J. J. LEIJS, H. VAN DER LINDEN, J. J. MEIJER, H. MILO, A. M. MOLENAAR, D. W. REINDERS, J. SCHOUTEN, J. STRIKWERDA, BART VAN DE VELUWE, R. VAN WAGENINGEN, K. WIELEMAKER, L. VAN ZUYLEN, e. a.

(Het auteursrecht van den inhoud van dit blad wordt verzekerd overeenkomstig de wet van 28 Juni 1881, Staatsblad No. 124.)

Abonnementsprijs per kwartaal f 0.75 (voor het buitenland verhoogd met de meerdere porto's).
Afzonderlijke nummers (bij vooruitbetaling) f 0.10.

DRUKKERS-UITGEVERS:

Oosterbaan & Le Cointre - Goes

Advertentiën 1—6 regels f 0.90; iedere regel meer f 0.15. 3/2 maal.
Boekannonces 10 Cts. per regel, 4/3 maal.
Bij abonnement volgens tarief.

Bij dit nummer behoort een Bijblad.

INHOUD.

Schooldwang. — Voorloopig Verslag. — Leerplichtwet. — Antwoord aan den heer J. C. Fabius. — De jongste van den Schoolraad. — Ingezonden stukken: Smelik, „Lukas“.

Schooldwang.

„De Bode“ geeft een aandoenlijk artikel over „de kristelijke dwang in z'n tweede stadium“. Het gewone verhaal van arme weduwen, die door tirannieke diaconieën gedwongen worden, hare arme bloeden van kinderen aan de haar dierbare openbare school te onttrekken. 1)

We gaan daarop hier niet in, maar meenen, dat „de Bode“, wanneer hij metterdaad den schooldwang zoo verderfelijk acht, in eigen tuintje nog genoeg te wieden heeft.

De socialistische onderwijzers der openbare school, als vereeniging, sturen aan op de:

Verplichte algemeene en dus neutrale volksschool;

Kosteloos onderwijs;

Leerplicht van 4—16 jaar; en

Verplicht voortgezet onderwijs tot 18 jaar. (De meisjes gaan dan meteen over haar bruidsjapon denken, als ze van de leerplicht af zijn).

Is deze dwang van de verplichte neutrale volksschool, met haar leerplicht tot 16 en 18 jaar, niet duizendmaal erger, dan wat een enkele diaconie soms deed?

Is „de Bode“ vergeten, dat de Bond van Nederlandsche onderwijzers in September 1904 een motie in behandeling nam, waarin o. m. was voorgesteld:

„tegen iedere subsidie aan de bijzondere school te ageren.“

De uitslag van de stemming over deze motie was, dat er werden uitgebracht 2488 stemmen, vóór 1039, tegen 1295, blanco 154 stemmen, zoodat met de geringst mogelijke meerderheid die motie werd verworpen. („De Bode“ van 30 September 1904).

Het orgaan van een Vereeniging, die in September 1904 nog 1039 leden telde, die besloten „TEGEN IEDERE SUBSIDIE AAN DE BIEZONDERE SCHOOL TE AGEREN“, moest niet zoo'n grooten mond opzetten, wanneer het meent, soms elders ook dwang op 't spoor te zijn.

Wij strijden voor de vrije school en voor de daadwerkelijke vrijheid der ouders in de keuze der school.

Wij keuren elken dwang in deze richting belist af.

Een geheel andere kwestie is het echter, of diaconieën, die niet van staatsgeld maar van eigen geld bedeelen, niet het recht hebben, aan hare bedeeeling bepaalde voorwaarden te verbinden.

Een geheel andere kwestie ook, of de kerken, die een exclusivistischen kring vormen, gelijk bijv. de Gereformeerde Kerken, aan het lidmaatschap niet den eisch mogen verbinden, dat de kinderen in een richting, in overeenstemming met de grondbeginselen van haar geloof, worden opgevoed.

Die kwestieën sluiten de schoolvraag wel in, maar zijn van heel wat wijderen omvang en betreffen heel wat meer zaken, dan de school alleen.

1) „De Bode“ is ons nog steeds schuldig het eindresultaat van het onderzoek in de kwestie Oudshoorn. (Red.)

„Voorloopig verslag“.

Gemeentefinanciën. Men herinnert zich de klacht der „frontmakers“, dat de wet-Kuyper de gemeenten, ten opzichte van het openbaar onderwijs, in slechter conditie zou brengen.

En wat blijkt nu?

Dat de gemeenten ruim 645000 gulden meer ontvangen dan vroeger.

Of de heeren ook goed gerekend hebben!

In strijd met de grondwet. Minister Rink werd de vraag voorgelegd, of hij de wet-Kuyper soms ook in strijd acht met de grondwet. Toch leukerds, die Kamerleden! Hoe zou een minister, die een wet in strijd acht met de grondwet, die wet kunnen uitvoeren!

Schooltoezicht. „Wederom werd door een aantal leden aangedrongen op eene reorganisatie van het Rijksschooltoezicht en wederom beloofden zij, dat de voor deze reorganisatie noodige wetswijziging zonder politieke strijd zou kunnen tot stand komen. Ook was onveranderd gebleven hunne meening, dat het aanbeveling zou verdienen ééne soort van schoolopzieners te hebben, die dan met de inspecteurs, wier aantal ware uit te breiden, met het gehele Rijkstoezicht zouden zijn te belasten. De tegenwoordige districts-schoolopzieners zouden zonder bezwaar uit het kaderwerk kunnen worden gemist; in hoofdzaak verrichten zij slechts administratief werk, dat hen verhindert de noodige voeling te houden met het levend onderwijs. Natuurlijk zou bij de reorganisatie aan de schoolopzieners eene behoorlijke bezoldiging moeten worden toegekend.

Gevraagd werd, of het niet wenschelijk is, de arrondissement-schoolopzieners in de gelegenheid te stellen, te doen blijken van hunne zienswijze, indien deze niet overeenstemt met het verslag, dat de districts-schoolopziener geeft van de toestanden in hun arrondissement. Men wees hier met name op het gebleken verschil van zienswijze tusschen den arrondissement-schoolopziener te Rheden en den districts-schoolopziener te Arnhem“.

Deze opmerkingen hebben onze algeheele instemming.

Leerplichtwet.

In „de Nederlander“ van 19 Nov. j.l. (Eerste Blad) ontleenen we, betreffende de uitvoering der Leerplichtwet hier en daar:

Heel wat processen wegens recidive moesten nu volgen; dat wist hij ook wel, daar een groot deel der schuldigen in het overtreden der leerplichtwet een groot volhardingsvermogen bezaten. Verscheidene van zulke processen bereikten dan ook werkelijk den Ambtenaar van het Openbaar Ministerie, die — ze voor het meerendeel ter zijde moest leggen. Er ontbrak niets aan den vorm der processen, zooals de schoolopziener ze indiende. Als hij echter meende, dat zijn werk niet te vergeefs zou wezen, dan had hij buiten den waard gerekend — hier den ontvanger van registratie aan wien de boeten, verschuldigd wegens de eerste veroordeeling, moeten gezonden worden.

Art. 23, § 1, sub 3 zegt, dat gestraft kunnen worden de overtreders, die ingevolge het eerste en tweede deel van deze paragraaf onherroepelijk zijn veroordeeld of de boete vrijwillig hebben betaald.

Op dit laatste woord komt het aan. De veroordeelden verzenden meestal hun boete per postwissel aan bovengenoemden ontvanger.

Tot nog toe had deze er niets tegen te verklaren, dat de boete op een bepaalden dag, die ook genoemd wordt in het proces-verbaal wegens recidive, ten zijnen kantore was betaald.

Sedert eenigen tijd echter maakt hij be-

zwaar. Hij wil wel verklaren, dat op een bepaalden dag de boeten is verantwoord. Het reeds door den Ambtenaar in de stukken neergeschreven woord betaald haalt hij door en zet er verantwoord voor in de plaats.

De betrokken kantonrechter, die terecht of ten onrechte, dit laten we daar, in zijn gebied een zekere vermaardheid heeft gekregen wegens zijn eigenaardige opvatting der leerplichtwet, neemt met dit verantwoord geen genoegen en — de ambtenaar, wien zulks niet onbekend is, kan niet anders doen, dan alle processen wegens recidive ter zijde leggen.

De arbeid van den schoolopziener is met onvruchtbaarheid geslagen, terwijl een groot deel van art. 23 der leerplichtwet buiten werking is gesteld.

Alleen zij, die bij tegenspraak veroordeeld werden, kunnen op een proces wegens recidive worden gestraft.

Een dergelijke uitvoering der Leerplichtwet komt ons onverdedigbaar voor.

De arrondissement-schoolopziener heeft in zijn proces-verbaal met verklaringen van den registratie-ontvanger niets te maken.

De Hooge Raad heeft uitgemaakt, dat „de strafbare overtreding begint met den derden schooldag, die zonder geldige reden wordt verzuimd binnen 6 maanden, nadat de aanzegging van den schoolopziener is ontvangen, zij wordt voortgezet tot dat zij dooreen dagvaarding wordt gestuit“. (Kerkwijk Leerplichtwet, pag. 181).

Door den kantonrechter te Roermond had in 1901 de volgende rechtspraak plaats.

Op 21 Augustus werd iemand gedagvaard wegens overtredingen van 2—6 Juli. Hij werd veroordeeld.

Het kind had echter ook verzuimd van 12—17 Augustus. Daarvoor werd de aansprakelijke persoon opnieuw gedagvaard 16 September. Nu volgde vrijpraak, omdat die overtredingen van 12—17 Augustus hadden plaats gehad vóór de eerste dagvaarding van 21 Augustus. De kantonrechter overwoog o. m.:

„dat de nieuwe vervolging, die door de dagvaarding van den 16en September 1901 is begonnen, derhalve alleen betrekking kan hebben op den verboden toestand, die is blijven voortbestaan na den 21sten Augustus 1901“.

De Hooge Raad noemde deze beschouwingen bij arrest van 10 Februari 1902 „alleszins juist“.

Na de dagvaarding begint derhalve o. i. de nieuwe toestand. Duurt dan de overtreding voort, zoo kan opnieuw proces-verbaal worden opgemaakt.

Bij informatie bleek nu echter, dat de schoolopzieners veelal zelf niet weten, wanneer de dagvaarding plaats had en soms eerst maanden later bericht van het vonnis ontvangen.

Eenig overleg tusschen Binnenlandsche Zaken en Justitie zou gewenscht zijn, om een betere regeling te treffen.

Technische herziening der Leerplichtwet blijft gewenscht, maar de uiterste voorzichtigheid is daarbij te betrachten.

Wie aan dat uurwerk te veel repareert, kan meer bederven dan goedmaken.

Antwoord aan den Heer J. C. Fabius.

II.

Dat ik mijn eerste artikel met een vrede-groet besluiten kon, verheugde mij te meer, omdat ik in dit tweede artikel eenige steenen des aanstoots uit den weg wil ruimen, die de heer Fabius mij voor de voeten geworpen heeft.

Wie de artikelen van den heer Fabius leest, krijgt nu niet bepaald den indruk van eene welwillende critiek. Tusschen de regels door voelt men, dat mijn geachte opponent zoo ongeveer tot mij zeggen wil: waar bemoeit gij u mee? De

lagere school is eene zaak, waar gij buiten staat, en waar gij geen verstand van hebt! En nu en dan wordt dit niet alleen tusschen, maar ook in de regels gezegd.

Zoo staat er in het artikel van 21 April te lezen: „Wie zulk een arbeid (als n.l. Schrijver dezes in zijne Paedag. Beg.) leveren wil, beginne met de lagere school te kennen en niet met haar te beoordeelen van uit het standpunt der vooropgezette meeningen“. „Deze schrijver kan en mag zijn (des onderwijzers) gids niet wezen, want hij is zelf zoo geheel vreemdeling op het gebied van het lager onderwijs, dat hij veel meer dan de helft van hetgeen daar te zien is, eenvoudig vergeet, omdat hij het niet kent uit eigen aanschouwing“.

Nu is deze critiek wel, naar het schijnt, een weinig met die, welke in mijn vorig artikel gereleveerd werd, in strijd. Want daar werd het den schrijver van de Paed. Beg. tot een verwijt gemaakt, dat hij het lager onderwijsgebied niet nauwkeurig omschrijft, den omvang en de taak van de lagere school niet duidelijk aanwijst, en het niet mogelijk maakt, dat men naar zijne beginselen eene school in teekening bringe. En hier wordt dienzelfden Schrijver onder de oogen gebracht, dat hij de lagere school niet kent. Ik zou meenen, dat iemand, die niet schrijft over wat hij niet kent, nog zoo dwaas niet handelt.

De eene opmerking berooft dus vrijwel de andere van haar kracht. Maar ik herhaal toch hierbij wat ik de vorige maal reeds in het midden heb gebracht. Als het geldt de inrichting van het lager onderwijs, in zijn geheel en in al zijne deelen, dan erken ik gaarne en zonder voorbehoud de meerderheid van den heer Fabius, van ieder, die van nabij bij dat onderwijs betrokken is, en vooral ook van elken onderwijzer, zoolwel aan de openbare als aan de bijzondere school.

Als de heer Fabius mij dus toevoegt: gij kent de lagere school niet, heb ik daarop alleen te antwoorden, dat ik juist daarom over de lagere school als zoodanig niet geschreven heb, iets wat de heer Fabius ook zelf weer erkent. Maar even beslist verklaar ik nu aan de andere zijde: Als het daarentegen over de beginselen gaat, die bij het onderwijs in de opvoeding betrokken zijn en daarbij behooren toegepast te worden, dan wensch ik daarbij een woord mede te spreken. En die wensch vloeit niet voort uit het ambt, dat ik bekleed, maar allereerst hieruit, dat ik tot de Christen-ouders behoort, en dat ik mij als zoodanig wel terdege gerechtigd, bevoegd en bekwaam acht, om daarover een oordeel uit te spreken. De heer Fabius en alle inspecteurs, schoolopzieners en onderwijzers mogen het mij ten goede houden, dat ik mij door het brevet van onvermogen, dat zij mij zouden willen uitreiken, geen oogenblik afschrikken laat. Al hadden zij allen gelijk met te zeggen: gij kent de lagere school niet, dan handhaaf ik nog het recht, om over het beginsel van onderwijs en opvoeding mijn oordeel uit te spreken. Daar is geen kennis van de lagere school voor noodig, althans niet in dien zin als de heer Fabius bedoelt. Maar daar wordt de overtuiging voor vereischt, dat het Christendom een zegen voor onderwijs en opvoeding is, en dat het in den tegenwoordigen tijd, bij den voortgang der evolutie-beginselen, dringend noodig is, om de paedagogische beginselen van het Christendom in te denken en om, ook lang dezen weg, de Christelijke school innerlijk te bevestigen en te versterken.

In die overtuiging is het boek over de Paedagogische Beginselen geschreven. Als de heer Fabius daartegenover van meening schijnt te zijn, dat zulk een boek alleen kan en

mag geschreven worden door iemand, die de lagere school van nabij kent, en dus het spreken over de beginselen van onderwijs en opvoeding tot een privilege van inspecteurs, schoolopzieners en onderwijzers bij het lager onderwijs maken wil, dan veroorloof ik mij daartegenover de bescheiden maar ook besliste opmerking, dat ik eene andere overtuiging ben toegedaan en dat ik het recht der ouders handhaaf, om over de beginselen, die onderwijs en opvoeding beheerschen moeten, hun gedachte te vormen en uit te spreken.

In verband met deze quaestie vestig ik nog op een paar andere punten in de critiek van den heer Fabius, die in dezelfde lijn van gedachten liggen, de aandacht.

Evenals hij over degenen, die niet bij ervaring de lagere school kennen, slecht te spreken is, als zij zich met onderwijs en opvoeding bemoeien, zoo richt hij ook aan het adres van hooger onderwijs, kerk en theologie eenige woorden, die niet van bijzondere welwillendheid getuigen.

Sprekende over het onderscheid tusschen lager en hooger onderwijs, zegt hij: „Het hooger onderwijs staat niet boven het lager, omdat het eerste zoo verheven, zoo diepzinnig, zoo geleerd, en het laatste zoo oppervlakkig, zoo nielig, zoo gemakkelijk is. In zekeren zin is eer het omgekeerde waar; en het is waarlijk geen eer voor de bespiegelende wijsbegeerte, dat zij zich om het onderwijs aan meisjes bijna niet bekommerde en het onderwijs van jongens eeuwen lang overliet aan gansch onbekwamen, aan volstrekt onbevoegden, en over de vorming van onderwijzers niet scheen te denken”. (C. S. 3 Maart).

In hetzelfde artikel merkt de heer Fabius op: „In het begin der 19e eeuw waren het de predikanten, die leiding gaven aan het nieuwe schoolonderwijs, en thans zeggen ons bijna alle catechisatieboekjes, dat de onderwijskunde der school die van de „vraagkerk” zeer ver vooruit is”. En in zijn laatste artikel (21 April) verklaart hij, dat zij, die een eigen inzicht in de schoolkwestie hebben, door de Paedagogische Beginselen er zich nog beter van bewust worden, „waarom de school de heerschappij der kerk, en de onderwijskunde het gezag van de theologie verwerpt”.

En tot toelichting en bewijs wordt hieraan nog toegevoegd: „Wat weet de kerk van de arbeidsverdeling, die in onze maatschappij handarbeid maakt tot kunstnijverheid en den eeuwen-ouden akkerbouw brengt onder de macht der natuurstudie, onder de voogdij van proefveld en proefstation; wat weet zij van schooltuin en schoolwandeling, van slöjd- en kookonderwijs. En de godgeleerdheid, wat verstaat zij van staathuishoudkunde en van handelswetenschappen?” (C. S. 21 April).

Deze citaten wekken onwillekeurig het vermoeden, dat het den heer Fabius hindert, dat de Schrijver van de „Paedag. Beginselen” aan eene hooge school werkzaam is, in de theologie doceert en tot eene Gereformeerde Kerk behoort. Wel is waar wordt aan het einde van het eerste artikel gezegd, dat het tot dankbaarheid stemmen moet, dat er van de Vrije Universiteit eene studie komt, welke (n.l. naar de opvatting van den heer Fabius) bedoelt grondlegend te wezen voor de lagere school. Maar van deze dankbaarheid kan natuurlijk aan het slot weinig overblijven, als het boek, dat bedoelde grondlegend voor de lagere school te zijn, dit bij de critiek blijkt niet te kunnen wezen, ook als opvoedkundig boek niet voldoet en, wat het daarin ingenomen standpunt betreft, onhoudbaar is.

Doch dit daargelaten; wat hebben boven vermelde min-vriendelijke opmerkingen aan het adres van hogeschool, kerk en theologie met de Paedagogische Beginselen te maken? Is door mij ergens in dat boek, rechtstreeks of zijdelings, beweerd, dat het hooger onderwijs verheven, diepzinnig, geleerd en het lager onderwijs oppervlakkig, nielig, gemakkelijk is? Heb ik den heer Fabius ergens aanleiding gegeven om te denken, dat de kerk naar mijne overtuiging wel verstand heeft van arbeidsverdeling, schooltuin en schoolwandeling, en dat de theologie op de hoogte is van staathuishoudkunde en handelswetenschappen?

De heer Fabius wendt niet de minste poging aan, om te bewijzen, dat deze beweringen door mij zijn uitgesproken. Het zou hem trouwens ook moeilijk vallen en zelfs geheel onmogelijk zijn. Maar indien zulke dwaze stellingen door mij nergens beweerd zijn, wat hebben zij dan in eene beoordeeling van mijn boek te maken, en om welke reden zijn ze door den heer Fabius te berde gebracht?

Te meer heb ik recht tot deze vraag, omdat niemand, voorzoover ik weet, op het standpunt staat, dat in deze zonderlinge beweringen wordt ingenomen. Niemand onder ons denkt er zelfs aan, om de onderwijskunde aan het gezag der

theologie of de school aan de heerschappij der kerk te onderwerpen. De zelfstandigheid der paedagogiek en der school wordt door allen volmondig erkend. Zelfs in vroeger eeuwen, toen kerk en theologie zeker veel meer te zeggen hadden dan thans, was de school alles behalve aan de heerschappij der kerk of de onderwijskunde aan het gezag der theologie onderworpen. Het is tegenwoordig wel mode, om kerk en theologie aansprakelijk te stellen voor al de gebreken, die toen het onderwijs en de school aankleefden. Maar dit is een hoogst onbillijk oordeel. Hier te lande waren de scholen na de Reformatie meest staatscholen, en de kerken drongen herhaaldelijk aan bij de Overheid op het stichten van scholen, op het aanstellen en bezoldigen van bekwame onderwijzers aan. De Staat is toen veel meer dan de kerk in gebreke gebleven en bij de vereeniging, die er tusschen beide bestond, is juist de kerk bijna altijd het kind van de rekening geworden.

Nog één verschijnsel verdient hierbij de aandacht. De heer Fabius heeft met de theologie weinig op; maar wanneer hij eens aandachtig wilde ingaan, tot welken stand de paedagogen van naam uit vroeger en later tijd behoorden, zou hij zich waarschijnlijk zeer verbazen over het groote aantal theologen (professoren, predikanten, pastoren), dat onder hen voorkomt. En dat was niet alleen in het verleden, maar is ook tegenwoordig nog het geval; aan vele hooge scholen in het buitenland wordt de paedagogiek in de theologische faculteit gedoceerd. En wanneer de paedagogen geen theologen zijn, zijn zij voor een aanzienlijk deel filosofen, dat is: beoefenaars van de „bespiegelende wijsbegeerte”, een vak, dat bij den heer Fabius al evenmin in de gratie staat, o.a. omdat zij zich om het onderwijs aan meisjes niet bekommerd en het onderwijs aan jongens eeuwen lang aan gansch onbekwamen en volstrekt onbevoegden overgelaten heeft! Alsof dat tot de taak der „bespiegelende wijsbegeerte” behoort!

Dat theologen en filosofen zich zooveel met de paedagogiek hebben beziggehouden, heeft niets bevreemdends voor hem, die beseft, dat opvoedkunde ten nauwste met godsdienstige en wijsgeerige beginselen samenhangt. Maar de heer Fabius schijnt hiervan niet diep overtuigd te zijn. Hij zou het liefst zien, dat theologen en filosofen het terrein van onderwijs en opvoeding overlieten aan degenen, die van nabij de lagere school kennen. Ik denk niet, dat zij aan dezen wensch gehoor zullen geven. Niet uit bemoeizucht, maar omdat er geen opvoedkunde zonder godsdienstige en wijsgeerige beginselen mogelijk is.

Bavinck.

De jongste van den Schoolraad.

Een lid van een der schoolbesturen zendt ons het volgende schrijven:

„In de circulaire van den Schoolraad d.d. 2 Juli 1906, lees ik:

Op scholen, die in den loop van het jaar geopend worden, moet het gewone schoolwerk volgens den rooster van lesuren beginnen op den eersten der maand van opening. De feestelijke opening zal daarom aan dien datum moeten voorafgaan”. In die van 1 Nov. j.l. lees ik echter: „Voor scholen, die in den loop van het jaar zijn geopend, wordt de Rijksbijdrage verleend van den dag af, waarop het onderwijs volgens den rooster van lesuren een aanvang heeft genomen, onverschillig op welken datum die opening heeft plaats gehad. Zie art. 48, enz.” Nu wisten we reeds uit de vragenbus van „De Sch. m. d. B.”, dat deze rectificatie moest volgen. Maar M. de R. kunnen we er nu op rekenen, dat de andere punten in de laatste circulaire de juiste opvatting der wet geven. We worden telkens geschud door de verschillende, soms tegenstrijdige adviezen. Het gaat ons duizelen”.

We kunnen dit begrijpen, maar laat niemand daarom den moed verliezen. Met vallen en opstaan komt men er wel. Het verklaren eener wet, of om in de taal van den Schoolraad te spreken: het geven van rechtskundige adviezen, is niet zoo gemakkelijk, als het betreft een nieuwe wet. Men bedenke toch, dat dit bij elke wet zoo is. Spotvogels beweren wel, dat de advocaten geen werk zouden hebben, indien een wet op alle punten even duidelijk was.

Nu brengt onze Briefschrijver ons evenwel in een lastig parket. Immers, hij vergeet, een oogenblik misschien maar, dat ook wij ons vergissen kunnen. En als wij hem verzekeren, dat omtrent den datum van ingang van het recht op de Rijksbijdrage het advies van den Schoolraad nu juist is, wie zal hem dan weer verzekeren dat onze bezegeling kracht heeft. En als we eenige kantteekeningen maken op andere punten uit de circulaire, zal hij ons gelooven? Zijn wij dan deskundigen?

Toch willen we nog wel enkele opmerkingen maken over de laatste circulaire.

Onder punt 11 wordt gezegd: „Het is niet geoorloofd een onderwijzer voor langer dan een jaar tijdelijk aan te stellen; wordt diezelfde onderwijzer bijv. het volgende jaar opnieuw aan dezelfde school voor een jaar tijdelijk aangesteld, dan zou verlies van de Rijksbijdrage er het gevolg van kunnen zijn”.

Als bekend is, stelde de afgevaardigde Ter Laan voor om achter het voorgestelde door de Regeering in art. 59, 1e lid, sub 4, te voegen: „dat geen onderwijzer langer dan gedurende een jaar tijdelijk wordt aangesteld”. In zijn toelichting bij dit amendement zeide de afgevaardigde: „en wanneer geen onderwijzer bij het bijzonder onderwijs langer dan een jaar tijdelijk werkzaam gesteld is”. Geen dezer gebruikte zinsneden is gelijklopend met de woorden der wet. De bedoeling van den heer Ter Laan, mede in verband met wat door vorige sprekers was opgemerkt, lijkt ons nog al duidelijk. En bij verschil van opvatting tusschen schoolbestuur en schooltoezicht of gedeputeerde staten zullen zij aan het kortste eind trekken, die meenen, dat het nog zoo zeker niet is of een onderwijzer ook het tweede jaar tijdelijk mag aangesteld worden. Het zou dan hierop neerkomen, dat een tijdelijke aanstelling jaren kan duren, mits maar ieder jaar een nieuwe akte van aanstelling verleend wordt; maar een schoolbestuur, dat een onderwijzer benoemt voor een tijdvak van zeg 13 maanden, zal het recht op de Rijksbijdrage verliezen.

Laat ons hier niet wrikken aan de eenmaal gevestigde meening. We hadden dan ook liever gezien, dat de Schoolraad bij onze schoolbesturen geen twijfel had gebracht.

En wat bedoelt toch de Schoolraad met onder 12 met dikke letter te laten drukken. De verplichting tot terugbetaling (van de pensioenbijdrage) rust echter wettelijk op den onderwijzer? Er zijn zooveel besturen, die de pensioenbijdrage geheel of gedeeltelijk voor hun rekening hebben genomen. Wil nu de circulaire verkondigen, dat dit door de wet verboden is? Dat dus al die bijdragen door de onderwijzers aan de Besturen moeten terugbetaald worden? Waarom toch noodelooze onrust gewekt? En dan wat het teekenen betreft der verklaring, inhoudende, dat voldaan is aan art. 59, 1e lid, sub 6 en 7. In die bepaling wordt verklaard, dat de onderwijzers voorzien zijn van een aanstelling en of zij in beroep kunnen komen bij een commissie, indien zij ontslagen mochten worden anders dan op eigen verzoek. Bij vele scholen is die verklaring reeds lang in orde: geteekend soms reeds in Februari. Moeten die schoolbesturen nu voor een nieuwe verklaring zorgen met de dagteekening van 31 December? Hoe kan nu een onderwijzer, die bijv. op 1 April vertrokken is, misschien reeds overleden, op 31 December een verklaring teekenen. Wij gelooven, dat de geachte secretaris hier alweer verwarring brengt.

Punten 13 en 14 gaan we haastig voorbij. Bij punt 15 willen we er even op wijzen, dat no. 17 2) in overeenstemming dient gebracht met de laatste circulaire.

Nog een aantekening willen wij maken bij het meedeedeelde onder punt 18.

Bekend alweer is, dat voor 1 Februari moet verzonden worden een uittreksel van het leerplan. De uitgevers Samson, Oosterbaan en Le Cointre e.a. stelden een formulier-uittreksel verkrijgbaar, dat blijkens de ervaring voldoende is gebleken.

Het schooltoezicht vraagt een uittreksel met het doel, blijkens art. 60 der wet, te constateren, dat de school voldoet aan de eischen, gesteld in art. 59, wat betreft de vakken waarin en de uren per week gedurende welke onderwijs wordt gegeven. Dit zijn zaken, die het leerplan vermeldt en waarmee het uittreksel in overeenstemming moet zijn.

Indien bijv. een uittreksel uit het geboorteregister afgegeven wordt, dan vermeldt dit niet alles wat in het register op de secretarie staat opgeteekend. Dit is voor het doel niet nodig. Namen, voornamen, dag, maand en jaar van geboorte, meer niet. Het geeft niet het uur aan, waarop de wereldburger het levenslicht aanschouwde, evenmin wie als getuigen bij de aangifte assisteerden.

Een uittreksel behoeft alleen zooveel te vermelden, dat het beantwoordt aan het doel, waartoe het verstrekt wordt. Het moet in 't geval, bedoeld in 't Kon. Besluit, dus geen beknopt Leerplan zijn als de heer Derksen er van maken wil, naar het advies van Dr. Jennes. De schoolbesturen kunnen er op vertrouwen, dat de modellen van de verschillende uitgevers voldoende beantwoorden aan het doel.

Ingezonden Stukken. Achtien Talitha'sche Deuntjes.

(Niet in den handel).

Onder dezen bescheiden titel heeft Ds. H. Pierson een boekje ter perse gelegd en aan bekende adressen gezonden, om te trachten daarmede grootere of kleinere giften te verzamelen, tot dekking van de schuld, die op Talitha Kümi rust; in ruil daarvoor stelt Z.Eerw. gaarne gratis eenige ex. van dit werkje beschikbaar. Vandaar het bijschrift: „Niet in den handel”.

Het is bekend, dat, als Ds. P. iets schrijft of ergens als spreker optreedt, men altijd zeker kan zijn, iets pakkends, iets frisch te genieten. Ook dit werkje stelt in dat opzicht de verwachting niet te leuren. De lust is mij bijna te sterk deze bewering met bewijzen te staven. Maar ik raad ieder: Zende een gave naar Zetten voor Talitha Kümi; ge helpt de stichting aan geld; ge helpt u zelve aan een bundel frissche liederen, geschikt voor het huisgezin, geschikt voor uw school. Slechts een paar nummers zijn speciaal Talithaans.

Van de melodien trof ik geen enkele in onze gewone bundels aan. De tekst is altijd meesterlijk in den kindertoon. Ds. P. toont zich ook in deze liederen een echt paedagoog. Heden nam ik een der versjes in mijn school onderhanden; de gretigheid waarmee de tekst nog eens na schooltijd werd gecopieerd, deed mij de gevolgtrekking maken: Dat lied zal van avond nog in menig gezin gehoord worden. Ik twijfel dan ook niet, of vele ouders zullen met smaak deze liederen met hunne kinderen zingen — een bewijs te meer voor de paedagogische waarde dezer zoo bescheiden genoemde „Deuntjes”.

Mocht Ds. P. nog meer zulke liederen in portefeuille hebben of in zijn stichtingen laten zingen, dan zou ik hem dringend willen vragen: Och, verrijk onze Christ. scholen door de uitgave daarvan; aan zulke liederen hebben we nog grootelijks behoefte.

's Graveland, 8 Nov. '06. J. Smelik.

Ziekenfonds „Lukas”.

Met veel leedwezen zullen ongetwijfeld tal van leden van „Lukas” zich de bittere teleurstelling hebben ingedacht van den krankten collega, wien bij besluit van het Bestuur en de Commissarissen de gewone hulp van ons fonds werd geweigerd.

Vertrouwende dat de leden van deze beide colleges beter in de zaak zijn ingewijd dan ik, leg ik me bij de genomen beslissing neer, doch wil nog een voorstel wagen, om den zieken broeder te hulp te te komen.

De woorden „zonder verplichtte zijn voor één ziektegeval ooit meer dan f.0.50 te storten” laten volgens het Bestuur niet toe, de gewone bijdrage te eischen, doch sluiten niet uit, het heffen van eene vrijwillige bijdrage te organiseren. Ik spreek van organiseren, omdat velen, die wel willen helpen, er toch niet toe komen een postwissel te zenden. Als penningmeester van verschillende vereenigingen weet ik bij ervaring, dat op honderden leden slechts enkelen zelfs eene verplichtte contributie per postwissel zenden, alle anderen wachten steeds een postkwitantie af. Daarom stel ik voor: Het Bestuur van „Lukas” zende eerst als gewoonlijk een verzoek om f.0.50 te storten, ditmaal met de bijvoeging, dat het eene nietverplichte heffing betreft. Tevens neme het echter de vrijheid aan te kondigen, dat na eenige dagen, aan wie niets zonden, eene postkwitantie zal worden aangeboden (natuurlijk zonder verhoofing) welke men evenwel het recht heeft te weigeren.

Ik vertrouw, dat maar zeer weinigen van dit recht gebruik zullen maken, terwijl de overgrote meerderheid met liefde hare bijdrage zal offeren.

Het Bestuur van het „Ziekenfonds Lukas” had bezwaar een vrijwillige storting uit te schrijven voor den lijdenden broeder, die andermaal moest aankloppen:

1e. Omdat de ziektegevallen dezer dagen el-

kaar nog al snel opvolgen, en

2e. Omdat een „vrijwillige” storting strijdig is met het karakter van „Lukas” (onderlinge verzekering).

Toch zag het gaarne hem, die steun behoeft, geholpen. De heer A. Rademaker te Middelburg zal zeker bereid bevonden worden postwissels voor dit doel in ontvangst te nemen.

J. Chr. van Vesse, Penningm. van „Lukas”.

Ingekomen Boekwerken

1315. W. Jonker, De Nederl. Tentzending.

Rotterdam — J. M. Bredde.

1316. Schets der Staatsinrichting van de Rep.

Ver. Ned., door A. Landman. Tiel — D. Mijs.

1317. Hoenderloo, Jaarverslag.

1318. Oranjeserie no. 12. De Nieuwe Dag en

Angst, door G. Schrijver.

Haarlem — D. J. v. d. Munnik.

1319. Gesch. godsd. van alle volken, door J.

Kuiper. Afl. 21—25. Rotterdam — D. Bolle.

1320. Voll. Leerb. v. h. Boekhouden, door G.

van Bleijswijk—Sombeek.

Groningen — P. Noordhoff.

1321. M. J. Francken-Coster: Allerlei figuren

met Fröbels vlechtlaten.

Amsterdam — S. L. van Looy.

1322. Schets ouderdomsverzekering, door Mr.

H. Okma.

1323. F. A. R. Beekman: Opgaven vert. Hoog-

duitsch 3e dr. Breda — P. B. Nieuwenhuis.

1324. Handl. b. d. Cursus v. loopend schrift

door A. J. Dekker en J. Smit.

Goes — Oosterbaan en Le Cointre.

DE SCHOOL MET DEN BIJBEL

Onderzoekt de Schriften.

Joh. 5 : 39.

Verschijnt elken Donderdag.

Redacteur A. KLOOSTERMAN, te Dinteloord.

Zend Uw licht en Uwe waarheid,
dat die mij leiden. Ps. 43 : 3.

Met medewerking van de Heeren: Dr. H. BAVINCK, J. VAN DER MOLEN Tz., N. OOSTERBAAN, J. POSTMUS, J. WEDEVEN, P. BROUWER, H. VAN EYK, R. HUIZINGA, A. L. VAN HULZEN, R. HUSEN, A. JONKMAN, J. J. LEIJS, H. VAN DER LINDEN, J. J. MEIJER, H. MILO, A. M. MOLENAAR, D. W. REINDERS, J. SCHOUTEN, J. STRIKWERDA, BART VAN DE VELUWE, R. VAN WAGENINGEN, K. WIELEMAKER, L. VAN ZUYLEN, e.a.

(Het auteursrecht van den inhoud van dit blad wordt verzekerd overeenkomstig de wet van 28 Juni 1881, Staatsblad No. 124.)

Abonnementsprijs per kwartaal f 0.75 (voor het buitenland verhoogd met de meerdere porto's).
Afzonderlijke nummers (bij vooruitbetaling) f 0.10.

DRUKKERS-UITGEVERS:
Oosterbaan & Le Cointre - Goes

Advertentiën 1—6 regels f 0.90; iedere regel meer f 0.15. 3/2 maal.
Boekannonces 10 Gts. per regel, 4/3 maal.
Bij abonnement volgens tarief.

Bij dit nummer behoort een Bijblad.

INHOUD.

Schoolverband. — Antwoord aan den heer J. C. Fabius.
— Taal en Taalonderwijs. — Schrift-cursus voor het examen van den Schoolraad. — Een „Vergaderziek“ man.
— Alg. gesch. der jongste 120 jaren. — Ingezonden: Nijdam.

Schoolverband.

(Tweede Reeks. VIII.)

Hebben we tot dusver al den nadruk gelegd op de organisatie van de plaatselijke school, toch mag niet uit het oog verloren, dat zij voor haren voortdurenden bloei verband met de andere scholen noodig heeft.

Gelijk ons nationaal leven, niettegenstaande de grootst mogelijke verscheidenheid, waarin het zich bij de individuen openbaart, toch eene eenheid vormt en zich als eenheid voortbeweegt op den weg van meerdere ontwikkeling of voortgaand verval, zoo vormt ook het leven der vrije school in onze maatschappij een geheel, dat aan vaste wetten onderworpen is, of den invloed van algemeen werkende oorzaken ondervindt. Het is niet zoo, dat er zeg duizend scholen zijn, die ieder op eigen gelegenheid onafhankelijk van elkander, voortboeren, maar omgekeerd. Al die scholen saam dragen het stempel van hun tijd, d. w. z. ze geven de weerspiegeling van de paedagogische en methodologische begrippen, die in zeker tijdvak heerschede zijn. — Daaraan kunnen ze zich niet onttrekken.

Al blijft het beginsel gelijk, de vorm waarin het zich openbaart is aan wisseling onderhevig. Er is verandering, er is groei, soms als een naderen van het ideaal, soms ook een vergroei ten kwade, een afdwalen van den goeden weg.

Wat laatste nu dient voorkomen, en kan slechts, zoo een bewust leven zich elk oogenblik rekenschap geeft van alle invloeden, die op de ontwikkeling der school inwerken.

En daarvoor is isolement van de plaatselijke school een groot gevaar.

Wie zich opsluit en zich afzondert van het rijke, volle leven, kan misschien kans vinden zijn eigen pad consequent te volgen, maar zal toch ten slotte in eenzijdigheid doorgloeien en buiten de werkelijkheid komen te staan.

En dat mag voor de vrije school allermintst. Ze moet het leven onzer natie voeden.

Ze heeft mede tot taak om onze volksonwikkeling tot hooger, meer volmaakt peil op te voeren.

Ze dient niet slechts, om individuen, hier en daar, als enkelingen te bewaren voor den verderflijken stroom van het ongodistisch leven, maar moet inwerken op ons nationaal besef en aan ons volksbestaan weer die vastheid en kleur geven, die waartorg bieden voor gezonden bloei.

Er was een tijd, dat de vrije school het karakter had van een toevluchtsoord, dat ze in het bewaren van den religieuzen grondslag van het leven haar voornaamste doel vond.

Dat was voor jaren, in het begin van den strijd. Toen de school met den Bijbel nog hooge uitzondering was en slechts hier en daar een klein getal kinderen vergaderde.

Toen was haar invloed meer lokaal en richtte ze zich meer op de enkelingen.

Maar die tijd is voorbij. Sinds de vrije school hare tegenwoordige uitbreiding kreeg en in tal van streken overheerschend is geworden, nam hare beteekenis voor het volksleven toe en thans is beslist de tijd gekomen, dat allen, die aan hare meerdere ontwikkeling arbeiden, zich daar met ernst rekenschap van moeten geven.

De vrije school is thans in hare nationale

periode gekomen. Zij draagt mee een steeds grooter wordend deel van het nationale leven. Hare roeping is daardoor grootscher, hare taak zwaarder, hare verantwoordelijkheid ernstiger geworden.

Om daaraan te voldoen moet zij zich als een nationaal organisme openbaren, moet zij vertoonen een uit eigen beginselen opgebouwd schoolwezen, dat in staat is te dragen, wat de ontwikkeling van ons volk in onzen tijd eischt.

Daarvoor moeten de scholen komen tot onderling verband, tot nauwere aaneensluiting, tot onderlinge voeling, opwekking, steun en voorlichting.

Er moet komen éénheid van willen, éénheid van handelen, zij het ook met verscheidenheid van toepassing naar plaats en gelegenheid.

Van isolement der plaatselijke school kan hij dergelijke opvatting van de taak der vrije school geen sprake zijn.

Alle scholen, die op denzelfden grondslag staan, die uit hetzelfde beginsel leven, moeten zich aaneensluiten, om saam te vormen een eigen schoolwezen, dat voedt en sterkt, leidt en opbouwt de plaatselijke scholen in al den omvang van hare openbaring. Schoolverband, doorgetrokken over heel het land en onderling weer in districten is het werk der naaste toekomst.

Voor al de districtsorganisatie is van beteekenis. Ze brengt de meest gelijksoortige elementen saam.

Ze vertegenwoordigt scholen, die ongeveer gelijke levensbehoeften en levensbezwaren hebben. Ze bestrijkt een gedeelte van het land, dat zich doorgaans kenmerkt door eigenaardige historische plooiing van het volkskarakter, of in levensgewoonten en middelen van bestaan een eigen merk draagt.

Zoo'n districtsorganisatie heeft veel werk.

Behalve de bespreking der schoolzaken in algemeenen zin, is in haar midden bijzonder op de plaats de onderlinge tucht van scholen en scholen.

Het „leert en vermaant elkander,” of „laat ons op elkander acht nemen,” dat ook voor scholen als organismen met een eigen bestaan geldt, kan alleen in haar kring tot zijn recht komen.

Van de districtsorganisatie moet uitgaan de onderlinge inspectie, die niet slechts bedoelt een toezicht op het peil van het onderwijs, maar zich ook uitstrekt tot over de onderlinge verhoudingen van het plaatselijk organisme. De verhoudingen tusschen Besturen en Personeel, tusschen het hoofd en de onderwijzers, de salarissen en de rechtspositie der laatste moeten onder de eigen contróle van het onderling verband komen, opdat afwijking of ernstige botsing in den zelfgekozen kring door broederlijk vermaan of broederlijke betrefing gekeerd worde.

Die onderlinge inspectie is van gewicht.

En voor het onderwijs in engeren zin, en voor het leven der school in den breedten omvang van al hare verhoudingen.

Om daartoe te komen moeten de scholen van dezelfde richting zich districtsgewijs aaneensluiten en een of tweemaal per jaar samenkomen.

Men lette er wel op, dat de scholen moeten samen komen. Dus niet de besturen, die dan voor de gelegenheid eens een Hoofd of een onderwijzer meenemen, en ook niet de onderwijzers, die wel zoo vriendelijk willen wezen, om ook bestuursleden in hun midden te ontvangen.

Eene aaneensluiting van de Besturen is niet eene organisatie van de scholen.

Zoo'n vereniging vertegenwoordigt slechts

een deel, zij het ook een zeer belangrijk deel van de scholen.

Zoo min eene vereniging van de onderwijzers eene organisatie van de scholen is, zoo min is het ook eene vereniging van de Besturen. Scholen sluiten zich aaneen, gelijk de kerken. De scholen als zelfstandige organismen komen samen en dan vertegenwoordigd door de twee elementen, die het sterkst zich openbaren, door Besturen en onderwijzers.

Maar dan ook weer niet zoo, dat elk dezer groepen eene eigen vertegenwoordiging heeft, en dus de plaatselijke school in de districtsorganisatie als eene tweeheid uitkomt, maar in dien zin, dat de representatie van het locale organisme in het districtsverband als eene eenheid optreedt. Vanzelf is daardoor aangewezen, dat de vertegenwoordiging der School in de districtsorganisatie moet plaats hebben door het Bestuur in breedten zin, dat wil zeggen het Bestuur + Hoofd. Samen treden ze als eenheid op, en samen vertegenwoordigen ze de school in de districtsorganisatie.

Twee leden nemen dan namens de plaatselijke school zitting in het districtsverband. We zouden daartoe bij voorkeur aangewezen zien den Voorzitter van het Bestuur en het Hoofd der school.

Al de vertegenwoordigers der scholen vormen dan samen den districtsraad.

Zoo ontstaat een college en geene vergadering, wat ons voor richtige behandeling der zaken en stabiliteit der handeling meest gewenscht voorkomt.

L. 19 Nov. '06

J. v. d. M. Tz.

RECTIFICATIE.

In ons vorig artikel staat 1e kolom, regel 15, het woordje niet, dat moet zijn: zich.

De zin wordt daardoor: „Wanneer het gansche organisme naar de eigen levenswetten zich kan ontwikkelen dan is ook elks rechts verzekerd.”

J. v. d. M. Tz.

Antwoord aan den Heer J. C. Fabius.

III.

De vrees voor Kerk, theologie en filosofie heeft menigmaal aan den heer Fabius de onbevangenheid ontnomen welke voor het billijk beoordeelen van een geschrift van noode is. Telkens dicht hij mij meeningen toe, die de mijne niet zijn. Een paar staaltjes mag ik, als bewijs voor deze klacht, den lezer niet onthouden.

Op blad. 22 van mijne Paed. Beginselen zeg ik, dat wij buiten de Schrift om niets met zekerheid weten van den oorsprong, het wezen en de bestemming van den mensch, en ga dan aldus voort: „Maar als wij de dingen bezien bij het licht van Gods Woord, dan zien wij ze, gelijk zij waarlijk zijn. Wij worden dan van dag tot dag bevestigd in de overtuiging, dat natuur en wereld, mensch en menscheid, ouders en kinderen, gezin en maatschappij en alle dingen juist zoo zijn, als de Schrift ze ons kennen leert en wij ze nu mogen zien.”

De heer Fabius heeft deze woorden ook gelezen, maar als hij ze aanhaalt, dicht hij mij daarin eene aanmatiging toe, die verre van mij is. In het artikel van 17 Maart zegt hij n.l., dat een feilloos stelsel van opvoedkunde nooit gevonden zal worden, dat de opvoedkunde telkens een nieuw antwoord zal moeten geven op de vragen, uit steeds wisselende toestanden en behoeften geboren, en dat daarom de eenzijdigheid vermeden moet worden, welke meent eens voor al te kunnen zeggen, hoe de school in de toekomst wezen en wat zij onderwijzen moet. Dit acht de heer Fabius toepasselijk zoowel op mijn boek als op dat van Ellen Key, en voegt er dan

het volgende aan toe: „Of Ellen Key zich nu al een school der toekomst droomt, wat bij al haar stout beweren nog al bescheiden is, en Dr. Bavinck daartegenover verzekert, dat hij de dingen ziet, ziet zooals ze zijn en ziet zooals ze waren, omdat hij gewapend is met zijn instrument, met de Schrift, als met een bril; wij gelooven in beider eerlijk bedoelen, geenszins in de juistheid van hun beweren.”

Dit laatste wordt van den heer Fabius volstrekt niet geëischt. Maar zijne redeneering geeft mij toch recht om te vragen: Waar wordt door mij beweerd, dat een feilloos stelsel van opvoedkunde gevonden kan worden? Waar zeg ik, dat eene opvoedkunde eens voor al kan zeggen, hoe de school in de toekomst wezen en wat zij onderwijzen moet? En bovenal, waar matig ik mij aan, dat ik persoonlijk — de heer Fabius onderstreept zelfs het persoonlijk voornaamwoord hij — de dingen zie zooals ze zijn?

Gansch in het algemeen spreek ik in de boven aangehaalde woorden de belijdenis der gemeente uit, dat wij als geloovigen — en tot hen behoort immers ook de heer Fabius zelf — in de Schrift eene lamp hebben voor onzen voet en een licht op ons pad, dat wij bij dat licht de dingen zien, zooals ze zijn, dat natuur en geschiedenis voortdurend het getuigenis der Schrift bevestigen. En bepaaldelijk geldt dit blijkens het verband van den oorsprong, het wezen en bestemming van den mensch. Welnu, wat is hieraan miszeggend? Erkent de heer Fabius dan ook zelf niet, dat de wetenschap buiten de openbaring om van al die dingen niets met zekerheid weet, en dat de paedagogiek, die op deze principieele vragen geen antwoord weet of een onjuist antwoord geeft, tot allerlei dwaling vervallen moet? En als de heer Fabius het hierin met mij eens is — hetgeen toch ongetwijfeld het geval is — waarom bestrijdt hij mij dan en waarom geeft hij mij niet liever de hand, al was het alleen om die paedagogiek te bestrijden, welke van het beginsel der evolutie uitgaat en in den mensch niet meer ziet dan een ontwikkeld dier?

De belijdenis, dat de Schrift licht over deze principieele vraagstukken verspreidt, leidt volstrekt niet tot een feilloos stelsel van opvoedkunde, gelijk de heer Fabius schijnt te vreezen. Want ten eerste is er een groot verschil tusschen de waarheid, door God in Zijn Woord openbaar en ons inzicht in die waarheid, dat altijd gebrekkig is. En ten andere doet ons de Schrift geen stelsel van opvoeding aan de hand, maar spreekt zij beginselen uit, die schoon zelve onveranderlijk, in iedere eeuw, bij elken toestand, en onder elk volk eene bijzondere toepassing vereischen. Dit alles is klaar als de dag en heeft geen nadere toelichting noodig.

Een tweede voorbeeld bewijst niet minder sterk de vooringenomenheid, waarmede de heer Fabius mijn boek heeft gelezen. Op blad. 108 van mijne Paed. Beginselen stel ik met enkele woorden in het licht, dat het Christendom van zijn eerste optreden af niet vijandig stond tegenover natuur en cultuur, maar overal het ware, goede en schoone opzoekt en zich assimileert. „Bij dit assimilatie-proces was het Christendom altijd meer op de organische eenheid dan op de veelheid bedacht, en leverde het een „einheliche“ levens- en wereldbeschouwing, die in de religie en theologie haar middelpunt had en aan het onderwijs in lagere en hogere school ten grondslag kon worden gelegd.” En verder toon ik dan aan, dat het Christendom, door dit universalisme, ook voor de wetenschap ten zegen is geweest en het mogelijk heeft gemaakt, om ze te belichamen in eene universiteit, die de encyclopaedische plaats der wetenschap onderstelt, en om ook de onderwijstof der lagere school

organisch op te vatten en hare objectieve waarde te bepalen.

Vrij onschuldige woorden zou men zoo zeggen, over wier waarheid tusschen Christenen wel geen verschil van meening zal zijn. Maar als de heer Fabius deze bladzijde in mijn boek leest, maakt zij op hem een gansch anderen indruk, doet zij het spook van een theologisch en universitair gezag boven de lagere school voor zijne verbeelding verruizen en maakt hij er letterlijk het volgende van:

„Volgens hem (den schrijver van de Paed. Beg.) was het Christendom altijd bedacht op de organische eenheid, en „leverde“ het eene eenheidlike levens- en wereldbeschouwing, die in de religie en theologie haar middelpunt had en aan het onderwijs in de lagere en hogere school ten grondslag kon worden gelegd; de Wetenschap, belichaamd in eene Universiteit, bepaalt dan de objectieve waarde van de onderwijsstof der school. Hier hebben wij alzoo het gezag, dat aan de lagere school de wet stelt en waarvoor zij buigen moet, die haar en uitgangspunt en weg en doel onvoorwaardelijk voorschrijft.“ (C. S. 21 April).

Deze critiek berust op loutere phantasie. In mijn boek staat er geen letter van te lezen, dat de wetenschap, in eene universiteit belichaamd, de objectieve waarde van de onderwijsstof heeft te bepalen, met gezag aan de lagere school de wet stelt en haar uitgangspunt, weg en doel onvoorwaardelijk voorschrijft. De bewering is daarom reeds zoo ongerijmd, wijl wetenschap en universiteit over zulk een gezag en macht volstrekt niet beschikken en niet beschikken kunnen. De staat heeft die macht wel en heeft er menigmaal gebruik van gemaakt, om aan de natie eene school op te dringen, van welke zij niet gediend was. Maar wie heeft er ooit van gehoord, dat „de“ wetenschap, in eene universiteit belichaamd, aan de lagere school de wet voorschrijft?

Zeker, meermalen hebben mannen, die de wetenschap beoefenden, ook over het onderwijs en de opvoeding hun gedachten laten gaan en hunne meening uitgesproken, hetgeen de heer Fabius hun toch zeker niet zal willen beletten. Maar als zij dat deden, verkondigden zij eene meening, die vrij door de schoolmannen kon worden onderzocht en beoordeeld en waarmede zij doen konden, wat zij wilden. Van een gezag, anders dan in zedelijke zin (vergelijk mijne Paed. Beg. bladz. 126), is in de wetenschap geen sprake, en voor een „onvoorwaardelijk“ voorschrijven van uitgangspunt, weg en doel van het onderwijs aan de lagere school is er eenvoudig geen plaats. Het is veekten tegen windmolens, als de heer Fabius daartegen den strijd aanbindt. Maar wel beweer ik en houd ik staande: 1° dat het Christendom eene wereld- en levensbeschouwing insluit, die aan het onderwijs in hogere en lagere school ten grondslag kan en behoort te worden gelegd, 2° dat de onderwijsstof in beide soorten van scholen daardoor een objectief, organisch geheel wordt, niet alleen een middel tot vorming, maar ook een schat ter bewaring, en 3° dat dus die onderwijsstof niet maar eene subjectieve betekenis heeft, welke willekeurig door ons bepaald wordt, maar dat zij eene objectieve, in zichzelf rustende waarde bevat, welke onafhankelijk van ons oordeel is.

Eigenlijk is dit alles slechts eene uitwerking van de gedachte der Schrift, dat de ouders de daden des Heeren moeten vertellen aan hunne kinderen van geslacht tot geslacht. Wij mogen met den schat der waarheid, dien God ons toebetroefd heeft en onze vaders ons overgeleverd hebben, niet doen wat wij willen, maar hebben hem zorgvuldig te bewaren en door middel van

onderwijs en opvoeding over te geven aan degenen, die na ons zijn zullen. En ik vertrouw, dat de heer Fabius het hierin volkomen met mij eens zal zijn. Zijn aanval gold slechts een denkbeeldigen vijand.

Bavinck.

Beginnelen van Taal en Taalonderwijs.

VI.

Het kind moet in zijn taal, bij de mondelinge en schriftelijke uitdrukking der gedachten, zich zelf leeren geven. Deze stelling willen we uitvoeriger beschouwen, wijl ze van zoo gewichtige betekenis voor ons onderwijs is.

Ze is niet zoo gemakkelijk in toepassing te brengen; daarvoor zijn in den regel onze klassen te bezet. Het gaat gemakkelijk een stel taal-oefeningen te geven, waarbij alle leerlingen hetzelfde woord moet ingevuld worden of een dergelijke oefening, waarbij slechts één gedachte, woord of uitdrukking de juiste is. Dat ze voor den leerling moeilijker is, dan de vrije oefening in het stellen, wordt vaak vergeten. We geven nu eenmaal klassikaal onderwijs en dus moeten allen hetzelfde doen, zij moeten daarbij gelijk denken en tot dezelfde conclusie komen.

‘t Zij ons vergund hier te maken een klein uitstapje op een ander gebied.

In onze paedagogische handboeken hebben we allen gelezen de voordeelen van het klassikaal onderwijs. Uit de welbekende opvoedkunde van Rijkens, het leerboek uit onze studiejaren, hebben we ze indertijd gememoriseerd en ze hebben zich gezet zoo vast in onzen geest, dat we niet meer zien de schaduwzijden van het klassikaal onderwijs. ‘t Is of klassikaal onderwijs enkel voordeel is, absoluut een voordeel, en we hebben vergeten, dat het is een noodzakelijk kwaad, geboren uit de sociale omstandigheden, waarin de natuurlijke opvoeders verkeerden.

Feitelijk moest ieder huisvader zijn eigen kinderen opvoeden en onderwijzen. Dat is zijn roeping volgens de natuur en de Heilige Schrift. Nu de levensomstandigheden echter van dien aard zijn, dat aan dien eisch niet geheel te voldoen is, wordt hulp gezocht bij hem, die zijn beroep maakt van onderwijs en opvoeding. Nu zou men mogen verwachten, dat elk gezin zijn onderwijzer had en in dat gezin elk kind hoofdelijk werd onderwezen, wijl alweer uit den aard der zaak de kinderen uit een gezin van verschillende ontwikkeling zijn. Maar ook dit nog zou te duur uitkomen. Zoo komt men tot de school, waar één onderwijzer zooveel leerlingen voor zijn rekening neemt, als hem mogelijk is. Nu heeft gemeenschappelijk onderwijs zijn voordeelen. Door ervaring zijn deze voordeelen meer geworden. Vele bezwaren zijn weggenomen en nog steeds gaat men daarmee voort.

Klassikaal onderwijs is dus noodzakelijk onder de tegenwoordige omstandigheden. En het heeft voordeelen, die de gezinsopvoeding mist. De gemeenschappelijke omgang van kinderen, verschillend van aard en aanleg en levend onder verschillende omstandigheden, werkt vormend op het karakter. Maar men vergeet niet het groote gevaar, waaraan niet ontkomt, wie de boomen niet meer ziet vanwege het bosch. Die het individuele van den leerling niet tot zijn recht laat komen. Dat is vaak een schaduwzijde, die niet gezien wordt en toch — de individu mag niet opgaan in de gemeenschap. Elk kind heeft ook in de klasse zijn afzonderlijke eischen. Er moet rekening gehouden worden met aard en aanleg, met zijn physische kracht.

Het taalonderwijs, om tot ons onderwerp terug te keeren, werkt uitenemend voor de karaktervorming. Het heeft dit gemeen met „teeken-

onderwijs op nieuwe banen“ en bij alle onderwijs waarbij de leerling zichzelf kan zijn.

Zoo is het van meer opvoedende kracht voor den leerling als hij een rekenkundig vraagstuk zonder hulp oplost, dan dat hem er tien worden voorgedaan. Zoo is ‘t meer waard, dat hij naar aanleiding eener les tien regels uit zich zelf schrijft, dan dat hij naar aanleiding dierzelfde les een 25-tal vragen beantwoordt. We moeten in enkele opzichten terug tot het oude. Om de zelfwerkzaamheid te prikkelen op een wijze, die leidt tot de bewustheid van zelfkunnen en die tot openbaring, tot ontplooiing brengt de sluimerende gaven in den kleinen discipel.

Bij teeken- en taalonderwijs treedt dit beginsel het sterkst aan den dag. Omdat daar in uitkomst den zin voor het schoone, het ware en het goede. Omdat daar de leerling in zijn persoonlijkheid zich openbaart, buiten zich zelf treedt.

Het behoeft geen betoog, dat de onderwijzer den leerling moet brengen tot de kennis der dingen en hun verhoudingen tot hem zelf, tot elkander en tot Hem, die ze schiep en nog onderhoudt. Daarom onderwijst hij de verschillende leervakken, die voor dat doel gekozen zijn: Tot licht worde gebracht wat in het bewustzijn des kinds inzit. Daarna geve hij het weer, naardat het in hem glanst.

Rekening worde alzoo gehouden met de omgeving van het kind. Het dorpskind zal zich anders uiten, dan dat uit de stad; het kind van den werkmans zal de dingen anders zien dan dat van den rijken fabrikant. En de aanleg is daarbij zoo verschillend, dat het eene kind na de les toch weer zijn eigen kromme figuren zal zien, terwijl het andere blijk geeft van geheel te kunnen inleven in de wereld, die zijn meester schetste in de les, pas gegeven. Want elke les, mits goed gegeven, elke verklaring van woord of uitdrukking, schept voor het geestesorg des kinds een afgerond geheel, een kleine wereld, waarin hij een oogenblik in was. Om dit weer te geven door het woord, moet hij zich dit weer indenken.

Zal nu het kind na elke les weergeven, wat het geleerd heeft, dat is wat bij hem tot licht kwam, dan rekene men er op, dat dit bij allen niet even helder was. In de antwoorden zal dit blijken.

Men mag nu ook niet van alle leerlingen hetzelfde eischen. In ‘t eerst zal men vaak hooren: dat kan ik niet. ‘t Is ook niet gemakkelijk zichzelf te geven. Het verhaal van den onderwijzer, zijn verklaring van een natuurkundig verschijnsel, alles wat hij geeft staat zoo hoog boven wat in den geest des kinds is, dat het zich niet uiten durft. Het meent het te moeten geven, zooals zijn onderwijzer het deed. En zooals gezegd, nadat het gezonken is in zijn geest, komt het weer op in vage herinnering of meer helder, maar toch anders dan zijn meester het gaf. Vooral ook omdat de ontvangende voorstellingen zich verbonden met reeds aanwezige. De nieuwe reeksen, die ontstaan onder de les zelfs, zouden onze verwondering wekken, als we ze eens konden zien. Konden we elken leerling dat geven wat hij noodig had, dan zouden wij — vergun ons dit beeld — van de regelmatige en onregelmatige figuren in zijn geest volkomen kennis moeten hebben en ze moeten ordenen en schaven tot er een geordende onderlaag was gevormd om daarop te bouwen.

Meestal rekenen we daarmee niet. We gooien maar materiaal in de diepte van den kinderlijken geest en zeggen: bouw nu maar. En daarna eischen we het bouwen van een huis naar onze voorstelling. De toekomst leert, dat een enkele het er aardig afbrengt, dat een ander ons verast, door ons zijn eigen schepping te geven, dat

toen was hij in ijelende koorts altijd ter vergadering. Eens maakte hij zich in een denkbeeldig debat zoo warm, dat zijn vrouw in rade-loozen angst een paar bureu te hulp riep om Dwaalman tot bedaren te brengen, daar hij den tegenstander woordvoerder te lijf wilde en zij reeds een blauw oog had opgelopen bij hare pogingen om hem onder de dekens te houden en hij zijn bezorgde echtgenoot voor den spreker had aangezien.

In school bleven de gevolgen van Dwaalmans vergaderziekte niet uit. Hij was daar zeer dikwijls afgetrokken, verward en soms slaperig.

Tweemaal hadden zijn leerlingen hem wakker gemaakt, toen hij werkelijk onder de leesles was ingedommeld. Den eersten keer had zich het geval aldus toegedragen. Het gebeurde op een zeer warmen zomerdag, dat Dwaalman op de eerste bank had plaatsgenomen en een leerling verlot had gegeven om hardop te lezen. De knaap las en ‘s meesters oogen vielen toe. De jongen las steeds door: de eene les na de andere. Dwaalman merkte het niet: hij sliep. De kinderen kregen er erg in. De lezer hield op, en toen het nu plotseling doodstil was, riep de meester met verheffing van stem: „Voorzitter, ik vraag het woord!“ Door het luidruchtig gelach der leerlingen ontwaakte Dwaalman, die,

een derde niet durft zich-zelf zijn, en hopelooze pogingen aanwendt om iets voort te brengen, dat op onze voorstelling lijkt, dat een vierde afkijkt.

De eerste brengt het misschien ver, maar toont alleen een sterk geheugen te bezitten; de tweede, die zijn eigen kleine schepping geeft, toont karakter, de anderen verliezen wat zij aan karakter bezitten.

En nu weten we wel, dat het veel arbeid, zwaren geestesarbeid van den onderwijzer eischt, om elken leerling er toe te brengen, dat hij geeft wat in hem is. Maar ‘t moet en het kan. Mits men de geringste poging tot oorspronkelijk zijn, tot zichzelf geven, maar weet te erkennen en aan te moedigen. Mits de onderwijzer maar het vertrouwen zijner leerlingen weet te verwerven en ze weet te leiden tot bewust-leven, dat is tot oprechtheid.

Schriftelijke Cursus voor het examen van den Schoolraad.

De vakken B en C.

9de les

Voorwerpen der verkiezing zijn: 1. De engelen, 1 Tim. 5:21; 2. Christus, die verkoren is om, door lijden heen, het Hoofd der gemeente te zijn, Jes. 42:1, 43:10, Luk. 23:35, 1 Petr. 1:20, Hand. 2:23, 4:28, Ef. 1:4; 3. De menschen, niet allen, maar sommigen, die bepaaldelijk Gode bij name bekend zijn, van eeuwigheid. Dit blijkt uit de uitdrukking „boek des levens“, Ex. 32:32, Ps. 87:6, Jes. 4:3, Fil. 4:3, Openb. 3:5, 13:8, Luk. 10:20; voorts is in Rom. 9 sprake van bepaalde personen, in Rom. 8:29 en 30 worden genoemd personen, die Hij te voren gekend heeft. Zie nog 2 Tim. 2:19, Rom. 9:11. Volgens sommige plaatsen is het getal der verkorenen weinigen, Matth. 22:14, hoewel op zichzelf beschouwd is het een groote menigte. Ze vormen saam Christus' lichaam, zoodat eigenlijk voorwerp der verkiezing is het lichaam van Christus (de Christus mysticus).

Tot de praedestinatie behoort ook de verwerping. Ze is dat besluit Gods, waardoor Hij velen van degenen, die in zonden gevallen zijn, in hun val laat liggen en verwijst naar het eeuwig verderf. Oorzaak der verwerping is Gods welbehagen, niet de zonde. De zonde is wel oorzaak der straf, maar niet van het besluit der verwerping. Teksten: Mal. 1:2, 3, Matth. 7:23, Joh. 17:9, Rom. 9:13, 15, 18, 21, 22, 1 Thess. 5:9, 1 Petr. 2:8, Openb. 13:8, Jud. 4. Hoewel de verwerping negatief is, wil dit niet zeggen, dat God een bloot toeschouwer der goddeloozen is. Integendeel, Hij leidt ze door hun wil heen, onthoudt ze de genade, verhardt ze en bereidt ze voor het eeuwig verderf. Alzoo regeert God ook de zonde, maakt er gebruik van, maar toch zonder zelf schuldig te worden. Voorwerpen der verwerping zijn ook menschen, Gode bij name bekend, Mal. 1:3, Farao, Ezau, Judas, Openb. 13:8.

Thans komen we tot de leer der schepping. Ze is die daad Gods, waardoor Hij in den beginne alle dingen uit het niet in het aanzijn heeft geroepen. Deze leer steunt hierop: a. Er is in de Schrift telkens sprake van een tijd (overdr.) vóór de wereld, Ps. 90:2, Ef. 1:4, Joh. 17:24; b. In de Schrift wordt de stof (al wat er is) absoluut afhankelijk van God gedacht, Rom. 4:17b, Hebr. 11:3. Wijl al de werken Gods naar buiten trinitarisch zijn, is de Auteur der schepping ook Vader, Zoon en H. Geest, Joh. 1:3, 1 Cor. 8:6, Col. 1:15—17, Gen. 1:2, Ps. 33:6, Job. 26:13, 33:4, Ps. 104:30. Maar elk der Personen met een eigen taak. Oeconomisch wordt de schepping meer bepaald aan den Vader toegeschreven; Hij nam

toen hij de omstandigheden begreep, zijn best deed om mee te lachen, maar zich toch wel een weinig schaamde, waaraan hij gelijk had.

Den tweeden en laatsten keer was hij al slapende voor de klas van zijn stoel gegleden, en toen hij daardoor wakker was geworden, had hij de heele school in rep en roer gezien. Na dien tijd heeft hij in school niet meer geslapen. Maar toen kreeg hij last van een ander symptoom zijner kwaal. Het gebeurde n.l. zeer dikwijls, dat hij onder schooltijd dacht aan den vorigen avond en hij den lust niet bedwingen kon om een zijner onderwijzers even het een en ander te gaan vertellen van wat die en die had gezegd en wat hij zelf daar tegen in had aangevoerd.

Ook bleef Dwaalman, wat zijn onderwijs betrof, niet dermate op de hoogte van methodes en leermiddelen, dat hij op den duur de concurrentie met zijn collega's met gunstig gevolg kon afwachten. Zijn school was niet meer op de hoogte van den tijd, hij zag het zelf te laat in. Toen hij het begreep en het wilde veranderen, is hij overleden.

Hij is wel niet in den eigenlijken zin „op ‘t veld van eer“ gestorven, daar hij niet op een vergadering overleed, maar toch op ‘t oogenblik, dat hij het huis wilde verlaten om een vergadering te bezoeken.

L. v. Z.

Een „Vergaderziek“ Man.

II.

De vergaderziekte van Dwaalman oefende op zijn huisgezin een demoraliseerende invloed. Zijn vrouw kreeg hij zelden anders te zien dan in het nachtelijk duister en van zijn kinderen wist hij nauwelijks het aantal, minder nauwkeurig den ouderdom en in ‘t geheel niet de verjaardagen.

Er werd in huis weinig meer met vader gerekend. De ouderlijke taak was dus verdeeld: Moeder in huis, vader in school en op de vergadering.

Bij onderling krakeel zeiden de kinderen nooit: „ik zal ‘taan vader zeggen“, maar altijd: „ik zal ‘taan moeder zeggen“.

Dwaalmans vrouw had het vroeger nogal eervol en gewichtig gevonden, dat haar man zooveel vergaderingen moest bezoeken. Langzamerhand was zij tot een ander inzicht gekomen. Toen had zij weleens geprutteld. Maar hij had volgehouden met: plicht gaat voor genoegen; want dit was juist een kenmerk van Dwaalmans ziekte, dat hij voor plicht hield, wat in het geheel zijn plicht niet was. Op een Zaterdagmiddag verscheen hij op een vergadering, terwijl zijn vrouw thuis ziek lag. „Durfde je wel van huis gaan, Dwaalman?“ werd hem gevraagd. „Nu“, antwoordde hij, „ik heb er over gedacht

om ditmaal thuis te blijven, maar mijn plichtsgevoel heeft de overhand verkregen“.

Dat was te kras, en het was zijn vrienden duidelijk, dat door de aanwezigheid van dit symptoom de vergaderkoorts van Dwaalman een zeer gevaarlijke hoogte had bereikt.

Was hij onverbiddelijk en schijnbaar ongevoelig voor zijn huisgenooten als het een vergadering gold — even streng was hij voor zichzelf.

Ieder ander schreef bij een lichte ongesteldheid of bij guur, koud weer, weleens een briefje ter verontschuldiging — Dwaalman nooit.

„Ik laat mij niet zoo gemakkelijk terughouden, als plicht mij roept“, zei hij.

En we waren van de waarheid dezer woorden allen ten zeerste overtuigd.

Hij mocht zwaar verkouden zijn, hoofdpijn hebben; het mocht regenen, waaien, hagelen, sneeuwen; het vergaderlokaal kon een half een heel uur van zijn woning verwijderd zijn — Dwaalman maakte zich op en toog ter vergadering.

Hoewel hij een gezond, ijzersterk gestel had en zich in ‘t bezit van een paar longen als een Friesche klok mocht verheugen, zoo kreeg hij desniettemin af en toe een vermaning om voorzichtig te zijn. Een paar jaar voor zijn dood had hij in een strengen winter zooveel kou opgedaan, dat hij bedlegerig werd. Maar ook

DE SCHOOL MET DEN BIJBEL

Onderzoekt de Schriften.

Joh. 5 : 39.

Verschijnt elken Donderdag.

Redacteur A. KLOOSTERMAN, te Dinteloord.

Zend Uw licht en Uwe waarheid,
dat die mij leiden. Ps. 43 : 3.

Met medewerking van de Heeren: Dr. H. BAVINCK, J. VAN DER MOLEN Tz., N. OOSTERBAAN, J. POSTMUS, J. WEDEVEN, P. BROUWER, H. VAN EYK, R. HUIZINGA, A. L. VAN HULZEN, R. HUSEN, A. JONKMAN, J. J. LEIJS, H. VAN DER LINDEN, J. J. MEIJER, H. MILO, A. M. MOLENAAR, D. W. REINDERS, J. SCHOUTEN, J. STRIKWERDA, BART VAN DE VELUWE, R. VAN WAGENINGEN, K. WIELEMAKER, L. VAN ZUYLEN, e.a.

(Het auteursrecht van den inhoud van dit blad wordt verzekerd overeenkomstig de wet van 28 Juni 1881, Staatsblad No. 124.)

Abonnementsprijs per kwartaal f 0.75 (voor het buitenland verhoogd met de meerdere porto's).
Afzonderlijke nummers (bij vooruitbetaling) f 0.10.

DRUKKERS-UITGEVERS:
Oosterbaan & Le Cointre - Goes

Advertentiën 1—6 regels f 0.90; iedere regel meer f 0.15. 3/2 maal.
Boekannonces 10 Cts. per regel, 4/3 maal.
Bij abonnement volgens tarief.

Bij dit nummer behoort een Bijblad.

INHOUD.

Districts Schoolopziensers. — Zoo, zoo, zoo. — Eischen en waarborgen. — Antwoord aan den heer J. C. Fabius. — De Anthropomorphismen op de School. — Brieven uit IJsland. — Vragenbus. — Ingezonden stuk: Een Sollicitant. — Hulpfonds „Barnabas“.

Districts-Schoolopziensers.

Men herinnert zich, dat in het „Voorloopig Verslag“, omtrent het Schooltoezicht o. m. werd geschreven:

„De tegenwoordige districts-schoolopziensers zouden zonder bezwaar uit het raderwerk kunnen worden gemist; in hoofdzaak verrichten zij slechts administratief werk, dat hun verhindert de noodige voeling te houden met het levend onderwijs“.

Met de opmerkingen in het „Voorloopig Verslag“ betuigen we onze instemming.

Van hooggeachte zijde zendt men ons hier een vriendelijk woord van protest.

Daar het niet de bedoeling van den geachten schrijver is, zijn brief geheel te publiceren, ontleenen we er o. m. aan:

„Zeker, er is veel administratief werk. Vooral in de laatste jaren is dat nog al sterk uitgebreid, zoodat menig districts-schoolopziener een stuk van den nacht er bij moet nemen, om op tijd gereed te zijn“.

Maar dat administratieve werk zal door het Schooltoezicht toch moeten gedaan worden. Indien men den districts-schoolopz. uit het raderwerk verwijderd, moet hun werk aan anderen opgedragen. Wil men er den arrondissement-schoolopz. mee belasten, dat kan, mits men dezen ambtenaren dan ook niet toestaat eenig ander werk te verrichten. Ze moeten dan ook geheel voor de school leven. Maar dan vindt men den districts-schoolopz. onder andere benaming terug.

„Over den naam zullen we niet twisten. De bewering, dat de districts-schoolopziener geen voeling houdt met het levend onderwijs is niet te bewijzen“.

De gachte schrijver deelt ons dan verder mee, dat er meer dan één districts-schoolopziener is, die wel getrouw en niet kort ook, de scholen bezoekt. We geven dat gaarne toe. Reeds meer dan eens is door ons gezegd, dat de toewijding van velen dezer ambtenaren niet genoeg te roemen is. Wij weten ook, dat er districts-schoolopziensers zijn, die „een stuk van den nacht er moeten bijnemen, om op tijd klaar te zijn“. En juist, omdat we dit weten, en ook weten, dat al had voor ieder der heeren een jaar duizend werkdagen, in plaats van drie honderd, ze toch nooit klaar konden komen, wegens de beperktheid van menschelijke kracht, moest wel onze instemming met het „Voorloopig Verslag“ worden uitgesproken.

Ook onze brieven-schrijver is dit met ons eens, want hij geeft als zijn oordeel nog:

„M.i. moeten de arrondissement-schoolopziensers verdwijnen en hun werk met dat der districts-schoolopziensers worden vereenigd, en verdeeld onder zeg een tachtig schoolopziensers, die er niets anders bij mochten verrichten“.

Feitelijk dus de districts-schoolopziensers laten bestaan, en hun aantal uitbreiden“.

Met deze beschouwing gaan we volkomen accoord, alleen dunkt ons 80 wel een minimum-eisch.

Voor goed onderwijs is goed toezicht noodig!

Zoo, zoo, zoo!

In 50 duizend exemplaren werd het laatste nummer van „de Bode“, verspreid, een propaganda-nummer.

Het eerste artikel bepleit de openbare school, als de school van de verdraagzaamheid, als de verdraagzaamheid zelf.

Een aandoenlijk artikel! Heete tranen zul-

len den schrijver wel ontvallen zijn, bij het indenken van het heerlijke verleden, allen op dezelfde dorpschool, allen zoo verdraagzaam, en nu op dat Veluwsche dorpje drie scholen.

Stel U eens voor, lezer, zo'n klein plaatsje, waar nu drie schooltjes elkaar 't terrein betwisten.

Welk een bron van tweedracht voor de kleinen, welk een bron van partijzucht voor de volwassenen!

Men moet het zich in zo kleine, intieme kring bewegend dorpsleven kennen, om voldoende te beseffen, hoe de schoolstrijd daar de harten bederft en de publieke omgang vergiftigt.

Natuurlijk, „Dr. Kuypers wet werkt zoo verleidelijk: 't Oprichten van een bijzonder schooltje biedt zoo weinig moeilijkheden meer aan“, en die is dan ook de oorzaak van al dien onvrede en van al dat geharrewar op die lieve Veluwsche dorpjes. Bange vrees maakt zich van den schrijver meester, maar gelukkig hij ziet toch weer na een zwarten nacht aan de kimme het glore van een blijden morgen.

En ondanks dat alles — wij blijven geloven, wij mogen blijven vertrouwen in de toekomst van de openbare algemeene volksschool, ook voor 't platteland.

Want — nietwaar, dat spreekt vanzelf — dorpsbestanden, als hierboven gesignaleerd kunnen op de duur niet blijven bestaan.

Die kleine elkaar 't terrein betwistende schooltjes, zij 't eerst, zullen een heimwee kweken naar de dagen van weleer, toen men nog niet in naam van de Christus de menschen wilde scheiden van de wieg tot 't graf.

Eenmaal zeker dat 't hart weer uitgaat naar de algemeene volksschool, die — bovenal voor 't platteland — symbool en voorwaarde beide is van een vreedzaam gemeenschapsleven.

In de toekomst zal de openbare school ook daar weer opbloeien, de school, welke alle kinderen zonder onderscheid met gelijke liefde ontvangt, omdat zij — zij alleen — in kinderen kinderen ziet!

Tegenover het beweren der liberale politici, dat ze thans de wet-Kuyper ten volle accepteerden, staat het hier zoo eigenaardig: „zulke dorpsbestanden kunnen op de duur niet blijven bestaan“.

We zijn er niet zoo gerust op, dat, wanneer dat „heimwee“, dat „uitgaan van 't hart naar de algemeene volksschool“ wat lang uitblijft, de frontmakers niet weer opnieuw van den Staat zullen vragen, dat die de domme Veluwsche boertjes eens inpepert, dat het zoo „op den duur“ niet kan blijven.

Eén ademtucht dezer frontmakende gemeente, één oprechte zucht naar de „algemeene volksschool“ van weleer, is voldoende, om heel de liberale-vrijzinnig-democratische Kamer-groep, van Dr. Bos tot Borgesius, het hoofd te doen buigen, gelijk het korenveld meegolft met de richting van den wind.

In onzen verzoeningsgezinden tijd is het nuttig op dergelijke uitspraken te letten.

Eischen en Waarborgen.

We lezen in „de Handelingen“ van de Tweede Kamer (pag. 582), dat Mr. Drucker verleden week zei:

„Tegen de wijziging, die de laatste Onderwijswet ten deze in onze regeling heeft gebracht, is dan ook van links weinig of geen principieel verzet vernomen. De strijd bij de Onderwijswet van 1905 liep over de eischen en waarborgen voor goed onderwijs, welke sommigen meenden, dat de Staat zou moeten stellen, waar hij ruimer subsidie gaf“.

De heer Drucker is een ernstig man, anders zou men geneigd zijn te vragen, of hij soms het plan had, de Kamer en de natie voor den gek te houden.

Zeker, over de waarborgen heeft men het ook gehad, maar niemand was tot dusver in staat, aan te toonen, waardoor de Openbare school dan meerder waarborgen voor goed onderwijs bood dan de bijzondere.

Eischen wilde men ook wel stellen, maar dan zulke eischen, dat de bijzondere school een soort „Staatsgezindheidsschool“ zou worden.

De tegenstand vond hierin echter zijn kracht, dat men de bijzondere school gevaarlijk voorstelde voor de eenheid der natie, de rijksbijdrage in strijd met de grondwet.

Er was van links wel ter dege „principieel verzet“, zij het ook, dat het verzet weinig principieel was.

We gelooven gaarne, dat de heeren van links geen plan hebben de bijzondere scholen weer de Rijksbijdrage te ontnemen, dat zou dan ook heel dom zijn ook, maar wij vreezen wel, indien de Rechterzijde zich in slaap liet wiegen door vader Borgesius, dat men dan zooveel eischen zou stellen, en zooveel waarborgen vorderen, dat er van het bijzondere in de bijzondere school al heel weinig overbleef!

Men zou ons uit louter liefde dooddrukken!

Antwoord aan den Heer J. C. Fabius.

IV.

Dat de critiek, welke de heer Fabius op mijn boek over de Paedagogische Beginselen heeft toegepast, voor een groot deel uit misverstand is voortgekomen, wordt nog duidelijker door een derde voorbeeld bewezen, hetwelk ik thans aan de beide vorige toevoeg.

In het „Christelijk Schoolblad“ van 10 Maart 1905 wijdt hij, onder het opschrift: Ongegronde vrees, een gansch artikel aan het betoog, dat mijne vrees voor de natuur, de natuurwetenschap en de natuurkunde ongegrond is. Het artikel is te lang, om het in zijn geheel aan te halen; maar ik moet er toch het belangrijkste uit afschrijven, om de lezers van „de School met den Bijbel“ den aard en de strekking van zijne critiek te doen kennen.

Na eerst betoogd te hebben, dat natuurstudie volgens Darwin volstrekt niet tot eenzijdigheid leidt, gelijk ik volgens den heer Fabius hem in den mond gelegd had, gaat hij letterlijk aldus voort:

„Wat blijft er nu over van Dr. Bavincks ondoordacht neergeschreven bewering, wat van zijne beschuldiging tegen de natuurstudie — niet tegen Darwin, want deze gaat ons thans niet aan — maar van zijn vrees voor de natuur, van zijne aanklacht tegen haar beoefening? Niets, minder dan niets; juist evenveel als van zijne bewering, dat het mathematisch-natuurkundig onderwijs boven dat in letteren en geschiedenis bevoorrecht wordt.“

„En deze bewering is nu niet een half, een haastig, een onjuist citaat, maar eene zoo wel overwogene en bij den schrijver gevestigde, dat hij haar insluit door de verzekering, dat, wie onpartijdig oordeelt, niet kan ontkennen, dat hier de materialistische wereldbeschouwing zich gelden doet.“

„Bevoorrecht van natuurstudie! Hoe nu? Terwijl ieder, die over deze dingen oordeelen kan, weet, dat de grondslagen van tuin- en landbouwonderwijs moeten gelegd worden door goed lager onderwijs in natuurkennis, waarvoor alle handleidingen en hulpmiddelen beschikbaar zijn; en dat geen meisje van gezondheids- en voedingsleer later ook maar iets zal kunnen begrijpen, als zij op de lagere school niets gezien heeft van de samenstelling der lucht en de voornaamste verbrandingsverschijnselen, komt men knabbelen aan de luttel uren van het natuurkundig onderwijs. In plaats van er over te klagen, dat jaarlijks tal van jongelingen naar de Universiteit gaan om er

rechten, godgeleerdheid of letteren te studeren, zonder eenig begrip van heel het dierlijk en plantaardig leven, wordt dien jongen mannen toegeroepen: natuurstudie maakt eenzijdig!

„Neen, dan dacht er Groen van Prinsterer, die zich noemt issu de Calvin, anders over; hij spreekt in zijn Ongeloof en Revolutie van de openbaring in het rijk der natuur en van die in het rijk der genade. Edoch, er is beter gezegd dan dit, er is het gezag der Heilige Schrift, die ons toeroept: heft uwe oogen op en ziet wie al deze dingen geschapen heeft; en die in Oud- en Nieuw Testament steeds onderwijst uit de natuur.“

„Ja maar, zal Dr. B. tegenwerpen, wij hebben het niet tegen de natuur, maar tegen de natuurwetenschap. Doch ook zóó ontkomt hij ons niet; de wetenschap is eene gave Gods, hoe ze ook misbruikt worden kan; en het zou nog te bezien staan, waarmede menschen meer kwaad hebben aangericht, met hunne theologie of met hunne natuurwetenschap.“

„Wat verderven wij niet veel van het goed ons geschonken? Maar zullen wij de uitvinding van boekdrukkunst en fotografie betreuen om het slechte en onreine, dat door deze kunsten wordt verbreid; of de steenkolen verwschen, omdat zij bevorderden eene arbeidsverdeling, welke heel de hooggelooftde genheid der menschelijke wetenschap het onderst boven werpt?“

„Nog één schuilplaats moeten wij afsluiten; Dr. B. zou kunnen bedoeld hebben, dat hij is tegen de popularisatie van de natuurwetenschap en ze daarom op de L. S. niet wil; het trof ons althans, dat hij wel enkele werkjes van den bekenden Bettex aanhaalt, maar over zijne bekendste en belangrijkste „Natuurstudie en Christendom“ en „Natuur en Wet“ volstrekt zwijgt, alsof hij ook die aan de aandacht zijner lezers wilde onttrekken. Dit bedoelen, afgescheiden van het clericale dat er aan kleven zou, is echter niet meer uit te voeren; Galilei heeft het voor goed verijdeld en... Dr. B. verzwijgt hem niet; even wordt hij genoemd in eene rij van mannen, die „verrassende ontdekkingen“ deden.“

„Verrassende ontdekkingen heeten hier wat waarlijk niets ander zijn dan de uitkomsten van langdurig en nauwkeurig waarnemen en nadenken; en die twee zijn niet te stuiten. Slechts het onbekende jaagt vrees aan; zoo min als Newton en Boyle, om van lateren te zwijgen, door hunne natuurstudie van God en Zijn Woord, zoo min kan inzicht in de wondere wetten der geschapen natuur, in het zweet des aanschijns aan den dag gebracht door de grootsten van ons geslacht, ons doen vergeten, dat wij zijn van Gods geslachte.“

„De opvoeding mag van de eenwigheid zoo min losgemaakt als van de stoffelijke wereld; wij kennen in alles maar ten deele; toch daarom geen vrees; dus ook niet om voor kinderen te belijden: ik weet het niet, als wij althans over die onkunde ons niet hebben te schamen. Dus ook geene pogingen, om uit onze „deelen“ van kennis één geheel te vormen, dat wij hun als levens- en wereldbeschouwing fix und fertig opleggen“.

Ziedaar de scherpe woorden van den heer Fabius!

Toen ik zijn artikel en vooral de hier letterlijk aangehaalde zinsneden las, sloeg mij voor een oogenblik de schrik om het hart en vraagde ik mij af, welke ontzettende beschuldigingen ik wel de natuur, de natuurwetenschap en de natuurkunde naar het hoofd geslingerd had, om mij zulk eene bestraffing uit de hoogte waardig gemaakt te hebben.

Ik sloeg mijne Paedagogische Beginselen op en las daar de volgende eenvoudige redeneering. Ik neem ze hier letterlijk op, om den lezer tot onpartijdige vergelijking in staat te stellen. Als ik handel over de vakken van het lager onderwijs in hun organischen samenhang en daaronder het godsdienstonderwijs in het middelpunt geplaatst heb, ga ik op blz. 111 aldus voort:

„Om dit centrum heen groepeeren zich eerst de taalkundige, daarna de natuurkundige vakken. Er steekt hoegenaamd geen minachting in,

om aan laatstgenoemde de tweede plaats toe te kennen. Want elk vak komt dan juist ten volle tot zijn recht, als het die plaats erlangt, welke er in het organisme van wetenschap en onderwijs aan toekomt. Van dit objectieve standpunt uit bezien, kan er geen twijfel over bestaan, dat taal en geschiedenis in waarde reken- en natuurkunde te boven gaan. De ziel is meer waard dan het lichaam, de geest is edeler dan de stof, de mensch belangrijker dan de natuur en de ideale goederen zijn rijker schatten dan die, welke gemeten en gewogen, geteld en berekend kunnen worden. De eenzijdigheid, waarvoor natuurstudie leidt, is door een man als Darwin met groote openhartigheid erkend. Tot zijn dertigjarige leeftijd toe las hij gaarne dichters als Milton, Shakespeare, Byron, Wordsworth en schiep behagen in hun poëzie. Maar sedert hij zich uitsluitend aan natuurstudie wijdde, kon hij geen regel poëzie meer lezen; hij had er den smaak voor verloren. Zijn geest was een soort machine geworden, „for grinding general laws out of large collections of facts”. Hij ondervond dit verlies van smaak voor poëzie, muziek, schilderkunst als een „loss of happiness” en zou het anders aanleggen als hij zijn leven nog eens kon overdoen. Wie onpartijdig oordeelt kan dan ook niet ontkennen, dat de bevoorrecht van het mathematisch-natuurkundig onderwijs boven dat in letteren en geschiedenis met de heerschende materialistische wereldbeschouwing in verband staat.

Deze kalme, zakelijke redeneering heeft den toorn van den heer Fabius opgewekt en bovenstaande critiek aan zijne pen ontklokt. Hij beschuldigt mij daarin van vijandschap tegen de natuur, of althans tegen de natuurwetenschap, of in elk geval tegen popularisering van de natuurwetenschap (dat zal wel willen zeggen: tegen het onderwijs in de natuurkunde) op de lagere school. Hij keurt het af, dat ik kom knabbelen aan de luttele uren van het natuurkundig onderwijs. Hij roept Groen van Prinsterer tegen mij op, die ook eens openbaring in de natuur erkende; hij herinnert mij aan het woord der Schrift: heft uwe oogen op en ziet, wie deze geschapen heeft; hij acht het plicht tot mij te zeggen, dat de wetenschap eens gave Gods is, en dat Newton en Boyle door hunne natuurstudie niet van God en Zijn Woord zijn afgeleid.

Al deze op- en aanmerkingen had de heer Fabius zich kunnen sparen, als hij de vriendelijkheid had willen hebben, om te lezen wat er staat. Met geen woord, met geen syllabe, met geen letter is er in mijne Paed. Besprake van minachting der natuur, der natuurwetenschap, of van het onderwijs in de natuurkunde op de lagere school. Noch rechtstreeks noch zijdelings knabbel ik aan de luttele uren van het natuurkundig onderwijs. Ik eerbiedig dat onderwijs niet alleen, maar ik neem het zelf op onder de vakken van het lager onderwijs en geef er zijne plaats aan.

Dit alles wordt nog duidelijker, wanneer men lezen wil, hetgeen in mijn boek, bl. 112, onmiddellijk op de boven aangehaalde woorden volgt.

„De rivaliteit (zoo ga ik voort) tusschen deze twee groepen van vakken (n.l. tusschen de letterkundige en de natuurkundige vakken) werkt ook door in de lagere school, maar is toch vooral merkbaar bij het middelbaar en hooger onderwijs. Hier neemt ze den vorm aan van concurrentie tusschen klassieke en moderne studie, tusschen gymnasium en hogere burgerschool. Van Christelijk standpunt uit beschouwd, is er geen reden om eenzijdig vóór de eerste en tegen de tweede partij te kiezen. Want de klassieke auteurs zijn evenmin als die uit den modernen tijd zonder kritiek te gebruiken. Het humanisme legt evengoed als het realisme bij de opvoeding, het zwaartepunt in den mensch. En beide hebben medegewerkt tot het ongelooft, dat thans allerwege heerscht. Eene Christelijke hogere burgerschool is dus evenmin af te keuren en is op haar plaats en voor haar doel even nuttig en noodig als een Christelijk gymnasium. Zelfs is het niet mogelijk meer, om in den tegenwoordigen tijd het gymnasium als eenige propaedeutische school voor hogere studien te handhaven. Het leven is te rijk, de beroepen zijn te vele, de vakken te uitgebreid en de eischen te hoog geworden, dat het gymnasium alleen daaraan zou kunnen voldoen. Maar iets anders is het, aan de hogere burgerschool eens plaats te verschaffen naast het gymnasium, en iets anders, de eerste geheel in de plaats van het laatste te doen treden.”

Nu is in deze aanhaling wel voornamelijk van gymnasium en hogere burgerschool sprake. Maar ze leeren toch duidelijk, dat ik even wars ben van de eenzijdigheid naar den eenen als van die naar den anderen kant. Ik eisch niet, dat de hogere burgerschool overal plaats make voor het gymnasium, maar alleen, dat dit laatste óók in zijn recht en op zijne plaats gehandhaafd worde. En evenzoo ben ik van oordeel, dat de natuurkundige vakken wel ter dege recht van bestaan hebben en ook op de lagere school onderwezen moeten worden, maar ik kom er tegen op, dat deze op de eerste plaats komen te staan en de andere vakken van taal en geschiedenis op den achtergrond dringen. De

stelling, die ik uitspreek en verdedig, houdt alleen in dat de opvoedkundige waarde van taal en geschiedenis grooter is dan die van reken- en natuurkunde. En ik handhaaf deze o. a. met het betoog, dat natuurstudie op zichzelf, zonder het tegenwicht van letterkundige vakken, blijkens het getuigenis van Darwin zelf, tot eenzijdigheid leidt en dat de bevoorrecht van het mathematisch-natuurkundig onderwijs tegenwoordig met de heerschende materialistische wereldbeschouwing in verband staat.

Het is mij een raadsel, dat de heer Fabius tegen deze stelling in verzet komt. Hij weet, blijkens hetzelfde aangehaalde artikel, dat Büchner met zijn „kracht en stof” veel kwaad heeft gedaan en dat er veel gevaar schuilt in de fijn gesponnen drogredenen van Spencers „Opvoeding”. Welnu, tegen deze materialistische richting, die toch lang niet uitgestorven is, maar nog altijd, ook in de paedagogiek, haar invloed doet gelden, is mijn bewering in mijn betoog gericht. Van dien kant wordt het onderwijs in de opvoedkundige waarde van de letterkundige vakken beneden die der meet- en natuurkundige vakken gesteld. De heer Fabius had mijns inziens geen reden gehad, om tegen deze mijne redeneering positie te nemen, en haar op te vatten als eene veroordeeling van alle natuuronderzoek en van alle onderwijs in natuurkunde. Eene veroordeeling, die toch al te dwaas is, dan dat de heer Fabius ze aan iemand had mogen toeschrijven.

Slechts dan had hij recht tot oppositie gehad, wanneer hij van gedachte is, dat het onderwijs in de natuurkundige vakken op de lagere school den voorrang behoort in te nemen boven dat in taal en geschiedenis en in verband daarmee de paedagogische waarde van eerstgenoemde vakken hooger schat dan die van de laatste. Ik ken op dit punt de gedachte van den heer Fabius niet. Maar wanneer hij inderdaad van meening mocht zijn, dat de natuurkundige vakken in rang en waarde boven de letterkundige gaan, dan zou hij daarvoor een interessant betoog hebben kunnen leveren, waarnaar ik gaarne geluisterd zou hebben. Ik zou het wel niet met hem eens zijn, maar had zijn betoog toch zeer op prijs gesteld.

Nu vormde hij van het geschilpunt zich echter eene gansch verkeerde voorstelling, bestreed een vijand, die er niet was, en kampte dus, als in de lucht slaande.¹⁾

Bavinek.

¹⁾ In deze noot maak ik even de opmerking, dat mijn beroep op Darwin voor de stelling, dat uitsluitende beoefening van de natuurstudie tot eenzijdigheid leidt, door het tegenberoep op Stuart Mill volstrekt niet krachteloos wordt gemaakt. Want ten eerste is het allervreemdst, Darwin en Stuart Mill tegenover elkander te plaatsen als beoefenaar „van de proefondervindelijke en van de bespiegelende wijsbegeerte”. En ten andere haalt de heer Fabius zelf uit het werk van prof. van Dijk de woorden aan, waarop het hier aankomt: „alwat voor een louter-causaal denken niet en nooit en nergens toegankelijk is of worden kan — en dat is de gansche inhoud der geesteswetenschappen — kan zoo gemakkelijk raken eerst buiten onze bemoeiing, daarna buiten onze bindende en dus blijvende belangstelling, ten slotte buiten ons bereik”. Als de geesteswetenschappen op de wijze der natuurwetenschappen beoefend worden, leveren zij inderdaad gevaar voor dezelfde eenzijdigheid op. Het tegenberoep op Stuart Mill stoot niet omver, maar bevestigt mijn beroep op Darwin.

De Anthropomorphismen op de School.

Toen — in 1903 — op de Alg. Verg. van Chr. onderwijzers te Leiden, bij de discussie over „Het Dogma op de School met den Bijbel”, de heer Rumscheidt beweerde, dat de zaak van het dogma onder ons niet meer behoefde behandeld te worden, daar het een afgedane zaak is, dat wij niet zonder dogma's kunnen noch willen, gaf ondergeteekende direct een paar bewijzen, dat we zóó ver nog niet zijn. „Onder ons” zijn en blijven er nog altijd, die — door dogmen-vrees aangetast — hun afkeer te kennen geven van de z. g. Dogmatische School.

Sedert is dit onderwerp aan de orde gebleven in tijdschriften en weekbladen zoowel als op vergaderingen van Christelijke en Openbare onderwijzers. Daarmee gaat het proces der ontwikkeling voort, een ontwikkeling, die — naar schrijver dezes geloof — uitloopen zal op een erkenning van allen: niemand uitgezonderd, ieder onzer leeft uit en denkt overeenkomstig zijn aangenomen of eigengefabriceerde Dogmatiek, en ons onderwijs draagt — bewust of onbewust — daarvan de sporen. Sterker; ook daar, waar men tot het bewustzijn is gekomen tot hertoe meer dogmatisch getint geweest te zijn dan men zelf vermoedde; daar, waar he. stelselmatig vermijden van elke dogmatische kleur regel geworden is voor dagelijksche praktijk; — terwijl men toch

de Bijbelsche Geschiedenis als vak op den rooster behoudt — daar zal men, zelfs bij het ernstigst pogen, daarin niet slagen.

Het verschil, dat ongetwijfeld zal blijven bestaan onder onderwijzers aan Christelijke scholen, zal niet essentieel, slechts graduëel zijn, een verschil van minder of meer.

Hiervoor ontbreekt het bewijs der waarschijnlijkheid niet.

Buiten den kring van ons Christelijk schoolwezen is de heer Lem, schrijver van de „Grondbeginselen der Opvoedkunde”, een levend pleidooi. Binnen dien kring zouden we willen wijzen allereerst op een voordracht van Dr. J. H. Gerritsen uit Den Haag over „De Paed. beteekenis der Wet voor het geestelijk leven”. Letterlijk komt daarin het volgende voor: „Men zij bij de geestelijke opvoeding van het kind niet te bang voor het opgelegde, het aangeleerde, voor formule, begrip, gewoonte. Men geve het kind een zeker materiaal van voorstellingen en begrippen, ik zou haast zeggen van woorden mede, waarin een geestelijke waarheid voorloopig in uitwendige gedaante is vastgelegd. Den catechismus en bloc (echter van buiten laten leeren acht ik voor kinderen veel te zwaar, (maar hoevelen willen dat? J.) men zou enkele Zondagen voor hen moeten uitzoeken. Ieder Nederlandsch Christenkind moest van ouders of onderwijzers den eersten Zondag met zijn aandoenlijk: „welke is uw eenige troost in leven en in sterven”, mede krijgen in het leven. Hoe menigeen is er niet geweest, die, algedwaald van het geloof van zijn vader en moeder, zich in latere jaren, in moeilijke omstandigheden, in dagen van kommer en ziekte of op het sterfbed, een versje, een tekst herinnerd en dit heeft aangegrepen als een toegestoken hand, die hem voor wegzinken behoeft. Zoo zou er nog veel meer te noemen zijn”.

Nu moge Schrijvers theorie en ideaal een andere praktijk méér wenschelijk achten; Zijn Hooggele. moge zelfs beweren, dat de Reformatie in haar catechismus-onderwijs een stuk Roomsche Katholicisme heeft aangedurfd; hoe dan ook — zij het „noodgedrongen” — het eeresalut wordt den voorstander van het dogma op de school, zelfs den strijders voor den catechismus, niet onthouden.

Dit stemt tot dankbaarheid en geeft goede hope voor de toekomst.

Het tweede bewijs voor ons beweren, dat het onderscheid langzamerhand welbewust slechts graduëel zal zijn, omdat men — levende uit de Schrift — de onmogelijkheid moet erkennen van een uitdrijven van elken dogmatischen zuurdeesem, vinden we in de zesde aflevering van den 5en jaargang der „Nieuwe Paedagogische Bijdragen”. In het artikel: „Wat is toch een school?” trekt de heer P. Oosterlee wel even krachtig te velde tegen de dogmatische als tegen de anti-dogmatische school, maar spreekt hij toch iets uit, dat waard is te worden gereleveerd ook voor de voorstanders der dogmatische school.

Allereerst doet het ons goed te lezen: „Voor de dogmatische school, die belichaming van liefde voor eigen beginsel is, kan ik eerbied hebben; voor de anti-dogmatische school, die enkel incarnatie is van haat tegen wat anderen heilig achten, mis ik alle gevoel van waardeering.”

Eerbied, en dien welgemeend, dat vertrouwen we volkomen — dat is reeds iets. We mogen het er immers voor houden, dat de heer Oosterlee evenmin als ondergeteekende eerbied kan gevoelen voor een instelling, waarin niet de minste waarheid wordt gerealiseerd? Een instelling die enkel op dwaling, al is het op zelfmisleiding, berust? Niet alleen gevoel ik géén eerbied voor een kroeg of een speelhol, al wenschte dit ook met zijn woeker den kinderen van een Chr. School een feestje aan te bieden, ik mis — met den heer Oosterlee — alle gevoel van waardeering voor de anti-dogmatische school, die enkel incarnatie is van haat tegen wat anderen heilig achten. Alle gevoel van waardeering mis ik evenzeer voor elke instelling of school, die een beginsel propageert, waarin ik geen kern van waarheid kan ontdekken.

Nu duikt het ondergeteekende in geen deele ook maar zweetend naar Sofisterij, indien hij de kern der waarheid — belichaamd in de dogmatische school — waarvoor de heer Oosterlee eerbied gevoelt, vindt in ... het dogma zelf.

Dat klinkt wel eenigszins paradoxaal: te strijden tegen de dogmatische school en toch die school eerbied betoonen om haar dogma zelf — maar onmogelijk is het niet.

Het is denkbaar, dat iemand — zelfs volkomen — instemt met het dogma, dat in zekere stichting is belichaamd, terwijl hij nochtans overwegende bezwaren van paedagogischen aard kan gevoelen die hem noodzaken tegen zulk een school te ageeren. Het goed recht tot die agitatie staat nog vaster, indien men niet zijn algeheele instemming met het beleden dogma zal kunnen betuigen.

Doch wij zouden bewijzen, dat de heer Oosterlee inderdaad de dogmatische school waardeert, ze eerbied toont, om haar dogma zelf.

Dat bewijs ligt in de definitie, die de schrijver geeft van „dogmatisch”.

„Dogmatische school — zoo luidt het — is voor mij niet de school, die ik wensch; dogmatisch in den zin van met westersche dialectiek formuleerende, wetenschappelijk paraphraseerend, wat poëzie moet blijven”.

Verworpen wordt de „formuleerende dialectiek”, de „wetenschappelijke paraphrase.”

Accoord! Precies hetzelfde, wat door elken voorstander der dogmatische school wordt beweerd. Men leze van welken strijder voor het dogma men verkiest — overal zal men hetzelfde vinden: géén dogmatiek in wetenschappelijken zin; géén dogmatiseeren noch theologiseeren; géén wetenschappelijk systeem. Ondergeteekende heeft zelfs in zijn referaten over het dogma op de school met den Bijbel respectievelijk al de vormen, waarin het dogma voor ons optreedt, de revue laten passeeren, om ten slotte alleen te kiezen voor den eenvoudigsten, den meest bevattelijke vorm, waarin het dogma kan voorkomen. Zelfs gaf hij met een voorbeeld, ontleend aan „Onze Catechese” van Dr. Meulebelt, zijn adhaesie aan de analogische intuïtie als uitsluitende leervorm van het dogma voor scholen met beperkte leerkracht, en als voorschou voor bredere behandeling.

De wetenschappelijke vorm wordt verworpen, maar daarmee verwerpt de heer Oosterlee den inhoud niet, dat is het dogma zelf. Dat ligt niet in de definitie, die hij van „dogmatisch” geeft. Er ligt in, dat het dogma behouden moet blijven, slechts in anderen vorm; niet in dien der formuleerende dialectiek; niet in dien der wetenschappelijke paraphrase; maar wel in dien der poëzie.

Wederom... accoord! Indien slechts poëzie — en daarin kunnen we ook rekenen op de instemming van den heer Oosterlee — blijft, wat ze in haar wezen is: diepgevoelde waarheid. Hoe meer snaren de poët op zijn lier dan hebbe, hoe heerlijker. We zouden ons zelven willen toeroepen met Da Costa:

„Mijn lier! hef aan en doe de snaren bruisen!
Verhef! verbaas! sleep weg! doordring! doorgloei!
Mijn zielsgevoel, breek open uwe sluizen!
En, Goddelijke Hymne, vloei!”

Poëzie op de school, we zeggen het van heeler harte met den heer Oosterlee mee: ze is er te weinig; veel te weinig.

Maar anderzijds: is er heerlijker poëzie denkbaar voor een Christen dan de Lofzang aller Eeuwen, het Soli Deo Gloria, dat ruischt door heel de Gewijde Historie? En dat juist immers, omdat die Historie iets openbaart, iets, wat gevoeld, wat ervaren kan worden in zijn goddelijke realiteit als éénig heerlijke poëzie.

Neen, wij verwerpen niet den schoonsten, den verrukkelijksten vorm der poëzie, die denkbaar is. We aanvaarden hem als een schoone gave God; als openbaring van de Heerlijkheid Gods.

En ja, zoo wordt onderwijzen een kunst, die wij bij lange na nog niet voldoende hebben gegrepen; een kunst, die steeds meer moet worden beoefend; een heerlijke, goddelijke kunst, die meester en leerling in verrukking brengt.

Het is beweerd, herhaaldelijk beweerd: in het onderwijs van het dogma toont de opvoeder het proefstuk zijner bekwaamheid; in de behandeling van het dogma moet de tact van den onderwijzer de vuurproef doorstaan!

Tot beoefening dier hoogste kunst wilden we onze collega's in enkele artikelen oprekken door behandeling van het onderwerp, dat als titel hierboven is gesteld; een behandeling, die zich niet als model aandient, maar misschien als prikkel eenig nut kan stichten.

H.

A. J.

Brieven uit IJsland

Amice,

Gedurig duiken er in de onderwijsbladen berichten op, dat de minister het plan heeft, hier en daar de rijksnormalessen op te heffen, om in plaats daarvan kleine kweekscholen op te richten. Zoo worden o.m. Tiel, Sneek, Leeuwarden, Winschoten en Assen genoemd, als de plaatsen, welke voor de vestiging van deze kweekscholen in zakformaat in aanmerking komen. Er zullen aan deze kweekschooltjes drie vaste onderwijskrachten worden verbonden en in het tekort aan onderwijzend personeel zal voorzien worden door aan deze inrichtingen krachten te verbinden, die slechts enkele uren per week zich beschikbaar behoeven te stellen.

Het komt mij voor, dat de juistheid dezer berichten niet dan onder de noodige reserve kan geaccepteerd worden. Het is toch van algemeene bekendheid, dat de mannen van het

DE SCHOOL MET DEN BIJBEL

Onderzoekt de Schriften.

Joh. 5 : 39.

Verschijnt elken Donderdag.

Redacteur A. KLOOSTERMAN, te Dinteloord.

Zend Uw licht en Uwe waarheid,
dat die mij leiden. Ps. 43 : 3.

Met medewerking van de Heeren: Dr. H. BAVINCK, J. VAN DER MOLEN Tz., N. OOSTERBAAN, J. POSTMUS, J. WEDEVEN, P. BROUWER, H. VAN EYK, R. HUIZINGA, A. L. VAN HULZEN, R. HUSEN, A. JONKMAN, J. J. LEIJS, H. VAN DER LINDEN, J. J. MEIJER, H. MILO, A. M. MOLENAAR, D. W. REINDERS, J. SCHOUTEN, J. STRIKWERDA, BART VAN DE VELUWE, R. VAN WAGENINGEN, K. WIELEMAKER, L. VAN ZUYLEN, e.a.

(Het auteursrecht van den inhoud van dit blad wordt verzekerd overeenkomstig de wet van 28 Juni 1881, Staatsblad No. 124.)

Abonnementsprijs per kwartaal f 0.75 (voor het buitenland verhoogd met de meerdere porto's).
Afzonderlijke nummers (bij vooruitbetaling) f 0.10.

DRUKKERS-UITGEVERS:
Oosterbaan & Le Comte - Goes

Advertentiën 1—6 regels f 0.90; iedere regel meer f 0.15. 3/2 maal.
Boekannonces 10 Cts. per regel, 4/3 maal.
Bij abonnement volgens tarief.

Bij dit nummer behoort een Bijblad.

INHOUD.

Schoolverband. — Antw. aan dhr. J. C. Fabius. — De Anthropomorphismen op de School. — Het teeken-
onderw. op nieuwe banen. — Schrift. cursus v. het
ex. van den Schoolraad. — Boekbeoordelingen.

Schoolverband.

(Tweede Reeks.) IX.

Gelijk we aan het einde van ons vorig artikel te kennen gaven, denken we ons de districts-organisatie der vrije scholen in den vorm van een college. Elke school wijst voor dit college, den districtsraad, een tweetal leden aan, die gedurende een vasten tijd zitting hebben. Men kan de vernieuwing van het college elk jaar, maar ook om de twee of drie jaar doen plaats hebben. De gedelegeerden voor de scholen kunnen al of niet herkiesbaar zijn. Deze regelingen zijn van ondergeschikt belang. Hoofdzaak is, wat zoo'n districtsraad te doen heeft, en dan verwarre men hetgeen wij ons voorstellen niet met de gelijknamige colleges van de Ver. voor Chr. Nat. Schoolonderwijs. Hoe goed deze districtsraden oorspronkelijk ook bedoeld zijn, hebben ze toch op den duur niet het effect gehad, dat men zich er van voorstelde, omdat ze niet wortelden in de plaatselijke school en te veel van bovenaf geregeld en samengesteld werden.

Zal de districtsraad iets betekenen, dan moet hij opkomen uit de plaatselijke scholen en geregeld daarmee voeling houden.

We noemen dit college opzettelijk districtsraad en niet districts-bestuur.

Geenszins toch mag het organisme, dat door de verbonden scholen gevormd wordt, het karakter aannemen van eene hogere macht, die aan de plaatselijke besturen voorschriften kan geven, die optreedt als eene soort overheid om de wet te bestellen.

Daardoor zou het autonome karakter van de plaatselijke school te veel in het gedrang komen.

De districtsorganisatie zij een raad, welks werk hoofdzakelijk bestaat in het uitbrengen van adviezen en die geene andere macht heeft dan voor zoover hem die door de aangesloten scholen met onderling goedvinden is toegekend. En dan beschouwen we als een der voornaamste functies van den districtsraad het onderling toezicht op de scholen.

Vele malen is er in de kringen van de vrije school gesproken over een eigen inspectie. En men stelde zich dan gewoonlijk voor, om een apart soort schoolopzieners te hebben.

We willen de gedachte niet geheel verwerpen, maar voor het gezonde leven der plaatselijke organismen hechten we meer waarde aan het onderling toezicht, dat van den districtsraad kan uitgaan.

Mits ernstig opgevat. En dan bedoelen we daarmee, dat het voor het toezicht niet voldoende is, dat op een goeden morgen eens een paar heeren in de school komen kijken, ten einde een paar lessen bij te wonen en wat met den meester te praten.

Onderling toezicht, uitgaande van den districtsraad moet ten minste eenmaal per jaar geven een volledig onderzoek naar den toestand van het geheele schoolleven. Een tweetal daarvoor aangewezen leden van den districtsraad nemen hoogstens een tiental scholen voor hunne rekening. Ze bezoeken op een te voren aangekondigd dag de school en stellen een onderzoek in naar de vorderingen der leerlingen, om die te vergelijken met de eischen van het uitgewerkte leerplan.

Ze houden aantekening van de opmerkingen tijdens hun bezoek gemaakt, zoowel wat het onderwijs zelf, als de onderwijzers, het school-

gebouw, de schoolmeubelen, de leermiddelen, ventilatie, verlichting en zindelijkheid betreft. Na afloop der lessen wordt eene vergadering van het schoolbestuur met al de onderwijzers gehouden, waarin de inspecteurs hunne bevindingen mededeelen en verder informeren naar den aard der plaatselijke verhoudingen. Liefst aan de hand van eene vastgestelde vragenlijst doen ze onderzoek naar de werkzaamheden van het Bestuur en naar de plichtsvervulling van de onderwijzers, informeren naar de wijze van onderlinge samenwerking, de bestuursvergaderingen, de schoolvergaderingen en de salarissen van het personeel.

Zoo noodig geven ze bij eenig geschil hunne meening ten beste.

Eenmaal per jaar brengen ze in den districtsraad van hun onderzoek schriftelijk rapport uit en zoo omtrent eenige school bijzondere opmerkingen gemaakt worden, dan kunnen de tegenwoordigers van dit plaatselijk organisme daar winst mee doen.

Zoo kan door onderling toezicht het leven frisch gehouden worden.

Ook is de districtsraad bij uitnemendheid het college, waar over het leerplan gehandeld kan worden. Dat leerplan moet niet langer zijn het geheim van den meester, gelijk we vroeger reeds opmerkten. Maar ook in de samenstelling van het leerplan, in het opvoeren van de eischen voor de verschillende leervakken, in het gebruiken van de methodes moet verband gebracht, opdat er zooveel mogelijk aaneensluiting komt en de volksoontwikkeling gelijkmatig voortga. In den districtsraad vinden de scholen van eene bepaalde omgeving, met ongeveer gelijke levens-eischen, gelegenheid, om zich daarover te beraden.

Door ernstige onderlinge bespreking kan men op die wijze elkander voorlichten en steunen en kunnen de bezwaren, welke men hier en daar ontmoet, onder de oogen gezien worden.

Ook kan door de districtsorganisatie hulp geboden worden aan de zwakke scholen. Waar financiële hulp noodig is, kan die dan langs den weg der organisatie verkregen worden, maar behalve geldelijke ondersteuning is niet zelden geestelijke bijstand noodig.

De districtsraad kan hierin voorzien.

En dan vergeet men niet het wegnemen van plaatselijke moeilijkheden. Er rijzen in den kleinen levenskring, waarin wij ons bewegen, zoo dikwijls geschillen, die menigmaal haast geen naam hebben, maar toch dikwerf als kleine vossen den wijngaard bederven. Men tracht ze dood te zwijgen, men loopt er over heen, maar telkens duiken ze weer op, omdat ze niet buiten het erf geplaatst kunnen worden. Broederlijk oordeel van onpartijdige derden kan heel dikwijls zulke geschillen wegnemen.

Bij uitnemendheid is hiervoor de districtsraad aangewezen. Niet slechts om als een college van hooger beroep uitspraak te doen in gerezen conflicten, maar ook om als college van advies in gevallen, die nog niet tot een geschil geleid hebben, verstandigen raad te geven, om moeilijkheden te voorkomen. En dan ten slotte make de districtsraad, die meermalen per jaar samen komen kan, van eene bepaalde vergadering, eens per jaar een schooldag voor het district. Bij afwisseling in verschillende plaatsen kome de raad samen, om in de morgenvergadering zijn bijzondere werkzaamheden af te doen, en in de middagsamenkomst eene bespreking te houden over een belangrijk onderwerp uit het schoolleven, ingeleid door een bevoegd persoon, en toegankelijk voor alle belangstellenden in het leven der vrije school.

Zoo opgevat zal eene districtsorganisatie rijke

vruchten kunnen dragen.

En nu zijn we gekomen aan het einde van de taak, die we ons gesteld hadden. Het nationaal verband, dat ten slotte het geheel moet kronen, ligt buiten ons bestek. We bedoelden door onze artikelenreeks slechts de aandacht te vestigen op de noodzakelijkheid van het inwendig, plaatselijk verband, om een stevig fundament te hebben voor de onderlinge organisatie.

We wilden door onzen arbeid slechts steunen, wat door anderen meer van boven af, reeds was begonnen. Zoo kunnen we elkander dienen, en we gelooven niet geheel tevergeefs gewerkt te hebben.

Het groote getal bewijzen van instemming, dat we van verschillende zijden ontvingen, de vriendelijke opmerkingen, die ons schriftelijk en mondeling toekwamen, waren ons eene voortdurende bemoediging. Met dankbaarheid maken we daarvan melding.

En nu aan het werk. Er is reeds eene heerlijke opwaking des geestes. Het ritselt overall. Voorwaarts nu, om de vrije school ook door hare organisatie vast te leggen in ons volksleven, opdat ze onder 's Heeren zegen groeie en bloei en kracht erlange om den storm der tijd te verduren.

L. 10 Dec. '06.

J. v. d. M. Iz.

Antwoord aan den Heer J. C. Fabius.

V.

Bij het derde voorbeeld, dat ik in het vorig artikel ter sprake bracht, behoort ook nog de meening van den heer Fabius, dat ik schooltuinen en speelplaatsen, bloemen in en wandelingen buiten de school, gymnastisch spel en handarbeid verwerp; en dat ik bij de aardrijkskunde het beginnen met schoolgebouw en omgeving, opdat voorstellingen ontstaan van plattegrond, kaart, schaal, windstreken enz., afkeur. (C. S. 24 Maart 1905).

De tijd zou mij ontbreken en deze artikelenreeks werd veel te lang, als ik ieder dezer punten naar eisch ter sprake wilde brengen. Zoo kan men bijv. over het nut van handarbeid op de lagere school in meening van anderen verschillen, zonder daarom tot de lofredenaars van den verleden tijd te behooren. Wat ik hier alleen wil opmerken, is dit, dat de heer Fabius het recht mist voor de bewering, dat ik al de bovengenoemde zaken verwerp en afkeur. Ik heb in mijn boek telkens 't goede in de nieuwere paedagogiek en in het tegenwoordige onderwijs trachten te erkennen en te waardeeren.

Eene aanhaling moge volstaan. Als ik die richting heb besproken, welke de opvoeding overeenkomstig de natuur inrichten wil, dan zeg ik o.a. op blz. 125, dat er in die nieuwe richting veel op te merken is, dat waardeering en steun verdient. In zoover zij bewogen is met het lot van vele verwaarloosde kinderen, bij de opvoeding op kennis van het kind en zijne eigenschappen nadruk legt, in het onderwijs meer „Bildung“ en minder verstandelijke ontwikkeling verlangt, aan den individueelen aanleg, aan de bijzondere gaven en krachten, aan het initiatief meer ruimte wil geven, school en leven nauwer met elkaar in verband wil stellen en voor vele andere verbeteringen bij het onderwijs en de opvoeding ijvert, heeft zij aanspraak op onze sympathie.

Dit citaat bewijst, dat ik volstrekt niet alles afkeur en verwerp, wat in den nieuweren tijd op het gebied van onderwijs en opvoeding tot stand gekomen is. Integendeel, op deze plaats en op tal van andere plaatsen waardeer ik hoog de vele verbeteringen, die in vergelijking met vroeger aangebracht zijn. Maar ik maak onderscheid tusschen de beginselen, waardoor vele nieuwere

paedagogen zich laten leiden, en de praktische inzichten en voorstellen, waarmede zij het onderwijs dienen. Evenals de Fransche Revolutie in beginsel door ons veroordeeld wordt en desniet-tegenstaande in velerlei opzicht zegenrijk in hare gevolgen is geweest, zoo valt er ook van de nieuwere paedagogiek veel te leeren, ook al stemt men met haar uitgangspunt niet in.

Maar het is niet noodig, langer bij deze punten stil te staan. Een vierde en laatste voorbeeld van misverstand mag ik echter niet stilzwijgend voorbij gaan; de heer Fabius hecht er te veel gewicht aan, en de beschuldiging die hij tegen mij inbrengt, is te ernstig, dan dat ik ze onweersproken mag laten.

De zware beschuldiging komt in één woord hierop neer, dat ik in mijne „Paed. Beginselen“ de moeder heb vergeeten en haar betoekenissen zeerste heb misduid. In het „Christelijk Schoolblad“ van 14 April 1905 wijdt hij daaraan een geheel artikel en zet er: Moeder als opschrift boven.

Ten eerste maakt mijn geachte opponent er mij een verwijt van, dat ik voorbij zie, dat de vrouw kunstenaars is, dat zij aangeboren gaven bezit, dat zij van nature opvoedster is van het menschelijk geslacht. Inzonderheid ergert hij zich daarbij aan de door mij gebezigde uitdrukking, dat de moeder tot het kind „afdaalt“, en roept bijna verontwaardigd uit: „wie heeft ooit bij het zien van den omgang tusschen moeder en kind kunnen denken aan af dalen?“ „Eene vrouw afdalende tot hare kinderen; toen dat neergeschreven werd, toen was gewis niet in de gedachten dat wondere woord, dat God, de Almachtige, tot Zijne menschenkinderen spreekt: „Ik zal u troosten, als één, dien zijne moeder troost“.

Het is bijna om er door aangedaan te worden, zoo roerend als de heer Fabius schrijft over de grievende miskenning, welke de moeder van mijn kant heeft moeten lijden. En hij eindigt zijne klacht dan ook met de woorden: „Neen, de „Paedagogische Beginselen“ vormen geen lectuur voor moeders. Minder nog omdat het voor haar zoo hard is te worden achteraf gezet, want de verdrukking werkt groei. Het kwaad is dit: de nadenkende en waarnemende moeders hebben zich verheugd in de nieuwe richting, die het lager onderwijs nam; zij vonden het heerlijk, dat hare kinderen zooveel aangamer, vlugger en meer leerden dan zij, dat het in de school zooveel netter en in weerwil van minder strengheid toch zoo ordelijk was; dat — geheel anders dan vroeger — de kinderen er zoo gaarne heengingen; en nu komt daar op eenmaal eene stem tot haar afdalen van den kathedraal eens hoogleeraars, dat dit alles achteruitgang is, dat zij staan aan het begin van een strijd, waartoe alle ouders worden opgeroepen!“

Dat is al aanklacht genoeg, maar de heer Fabius laat het er niet bij. In de tweede plaats stoot hij zich zeer onzacht aan hetgeen ik ergens zeg, dat de opvoeding tegenwoordig voor een groot deel uit het huisgezin naar de school is verlegd. En wederom roept hij uit in aan-doenlijke klacht: „Droevig, jammerlijk zou het er uit zien, als het waar ware, dat de opvoeding verlegd ware van het gezin naar de school!“ „De opvoeding verlegd van huis naar school! Dit kon slechts gezegd zijn met de gedachte, dat opvoeding iets zoo planmatig is, dat de moeder als 't ware zoo zou redeneeren: nu ga ik dit uurtje eens aan het opvoeden! komt kinderen, zet u daar eens neder!“ En dan teekent ons de heer Fabius de door mij miskende moeder en beschrijft ons, hoe zij altijd nacht en dag opvoedster is, alles ziet en raadt wat ze niet ziet, met één blik meer straft of belooft dan

met eene lange rede enz. Alles tot diepe beschaming van den Schrijver der Paedagogische Beginselen, die zoo snood de moeder vergat!

Hiermede is de beschuldiging nog niet afgehandeld. De heer Fabius zet haar voort en duidt het mij in de derde plaats zeer euvel, dat ik spreek van een tegenstelling tusschen man en vrouw, die in het Christendom is verzoend. En wederom geeft de heer Fabius zijn gemoed lucht in de klacht: „Samenwerking en aanvulling, dat moet het wezen tusschen school en huis, maar wie spreekt daar van tegenstelling? Het is Dr. B., wiens geest er nu eenmaal op schijnt aangelegd, om vooral tegenstellingen te zoeken of te zien, zelfs tusschen man en vrouw, eene tegenstelling, die verzoend moet worden. Het heeft er zelfs iets van, alsof er der vrouw een verwijt van wordt gemaakt, dat zij anders is dan de man, al kan dit natuurlijk des schrijvers bedoeling niet zijn. Maar zijn uitgangspunt, zijne planmatige opvatting van de opvoeding moet hem wel leiden tot onderschattingen van de taak der vrouw; immers zij doet krachtens haren aard altijd dat, wat Dr. B. in de moderne paedagogie afkeurt en bestrijdt: „zij maakt het kind, h a a r kind tot het middelpunt van hare opvoeding". En in dien toon gaat het dan nog enkele regels verder voort.

Tegenover deze krasse beschuldigingen veroorloof ik mij de volgende bescheiden en eenvoudige opmerkingen.

1o. Indien de heer Fabius, voordat hij mij verwijt, de moeder in haar beteekenis voor de opvoeding te miskennen, de vraag had willen doen, of het „vergeten" der moeder ook mischien te verklaren was uit het afgebakende onderwerp, dat ik in mijne Paed. Beginselen behandel en het doel, dat ik mij daarbij heb voorgesteld, zou hij terstond het antwoord gevonden hebben en van deze noodloze en ongegronde beschuldiging zich onthouden hebben.

Immers handelen de Paedagogische Beginselen overeenkomstig den titel, alleen over de principia, die bij doel, uitgangspunt en methode der opvoeding in aanmerking komen; 't werk der opvoeding zelve in huisgezin en school blijft onbesproken. De heer Fabius had zijne klacht, indien hij gewild had, nog veel verder kunnen uitbreiden. Niet alleen is in de Paed. Beginselen de moeder „vergeten", maar ook de vader, de broeders en zusters, heel het gezin; en veel sterker nog „vergeten" is ook de persoon des onderwijzers, die toch voor de opvoeding van overwegende beteekenis is. Nergens wordt opzettelijk gehandeld over de godsdienstige, zedelijke, wetenschappelijke vereischten, waaraan de onderwijzer beantwoorden moet, noch over de opleiding, welke hem voor zijn taak bekwaam moet, noch over de taak zelve, welke op zijne schouders rust. Dit alles lag buiten het bestek van het boek. Van een „vergeten" was er daarom geen sprake.

Met eenigen goeden wil had mijn geachte recensent toch ook wel kunnen onderstellen, dat eene miskenning van het werk der opvoeding in het gezin en door de moeder vooral met de beginselen zelve, waarvan ik uitga, ten eenenmale in strijd moest zijn, en dat het zwijgen over de moeder en over het gezin dus in andere overwegingen zijne oorzaak hebben moest. Maar het schijnt, dat de heer Fabius de vondst, dat ik de moeder vergat, te kostelijk achtte, dan dat hij ze niet terstond, zonder nadere overweging van hare waarde, bekend zou maken. Daar kwam een stem van den kathedr een hoogleeraars, welke ernstig waarschuwde tegen de beginselen van vele nieuwere paedagogen en die zelf zich schuldig maakte aan het „vergeten" der moeder! Genoeg, om het werk te veroordeelen! Zulk een werk, dat de moeder achteraf zet, kan niet grondlegend zijn voor de lagere school! Het is geen boek voor moeders!

De heer Fabius vergat zelf daarbij, dat men ook zijn doel voorbijschieten kan, en dat het gezond verstand der lezers tegen zoodanige gewilde critiek vanzelf reageert.

2o. Tegenover de ergernis, welke de heer Fabius in zich voelt opkomen, als hij mij hoort spreken van het „af dalen" der moeder tot haar kind, plaats ik alleen de letterlijke woorden, die ik in Paed. Beginselen bezig en die, naar ik meen, volkomen zichzelf rechtvaardigen.

Op bladz. 145 zeg ik, dat het woord der moeder in sprookjes, vertelseltjes, geschiedenissen, verhalen enz. voor het kind eene andere en veel ruimer wereld opent, dan die het door eigen aanschouwing kent. En dan ga ik aldus voort: „Zij verhaalt van God en van Jezus, van hemel en hel, van engelen en afgestorvenen, van familie en vrienden, van bekenden en vreemden, van werkelijkheid en verlichting, van goed en kwaad, van mooi en leelijk enz., en verrijkt het bewustzijn van het kind met een schat van voorstellingen, ontleend aan eene wereld, die het kind

nooit heeft gezien en voor een groot deel nooit zien kan. Maar de moeder verhaalt dat alles in aanschouwelijke beelden, in den vorm van voorstellingen, die het kind al bezit, met behulp van het materiaal, dat de zinlijke aanschouwing der dingen in zijn eigen omgeving aan het kind geschonken heeft. De moeder doet dat vanzelf. Zij daalt schier ongemerkt tot het kind, tot zijne voorstellingswereld af, en zij moet dat wel doen, omdat het kind er anders niets van verstaat. Zoo daalt ieder spreker af tot zijn gehoor, de predikant tot zijne gemeente, de redenaar tot zijn publiek. En zij doen alzoo, niet om zelf in de laagte te blijven, maar om de hoorders tot zichzelf op te heffen en hun bewustzijn te verrijken. God zelf gaf ons daarin een voorbeeld; Hij daalde in Zijn Woord tot ons af, sprak tot ons in onze taal, ging in onze voorstellingswereld in, om daardoor ons op te heffen en tot Zijne kinderen aan te nemen".

Wat is hierin nu miszeggend, en wie ergert zich aan deze woorden anders dan de heer Fabius? Maar deze mijn beoordeelaar vestigt op één woord al zijne aandacht, rukt het uit zijn verband, vermeldt zelfs de plaats niet, waar het voorkomt, legt er een zin in, dien het niet heeft, en roept dan triumfantelijk uit: Zijn dat paedagogische beginselen!

3o. Op bladz. 15 van mijne Paed. Beginselen zeg ik, dat de opvoeding hoe langer zoo meer eene persoonlijke, bewuste, opzettelijke werkzaamheid is geworden, en laat er dan dezen zin op volgen: „Dit planmatige karakter, dat de opvoeding allengs heeft aangenomen, is nog daardoor belangrijk versterkt, dat de opvoeding meer en meer uit het gezin naar de school en van de ouders op de onderwijzers is overgebracht".

Men zou zoo zeggen, dat hierover geen verschil kan bestaan. Het is eenvoudig een feit, over welks waarde men twisten kan, maar dat voor geen ontkenning vatbaar is. Eenerzijds hebben tal van ouders, door allerlei veranderingen in de maatschappij, veel minder tijd, gelegenheid en bekwaamheid, om zich aan hunne kinderen te wijden. En anderzijds neemt de school met hare vele lesuren, vakken en huiswerk veel grooter plaats in het leven der kinderen in, dan dat voorheen het geval was. Maar de heer Fabius heeft ook hier weer eene opmerking op.

Hij maakt van mijn bewering eene caricatuur alsof ik de gansche opvoeding van het huisgezin naar de school had verlegd en *naar de huiselijke opvoeding* hoegenaamd geen rekening hield. En dan roept hij uit: droevig, jammerlijk zou het er uitzien als het waar ware, dat de opvoeding verlegd ware van het gezin naar de school! Voor eene critische methode, als de heer Fabius toepast, is geen enkel schrijver veilig.

4o. De klacht van den heer Fabius over de tegenstelling, die ik zou maken tusschen man en vrouw, huis en school, slaat op hetgeen in mijne Paed. Beginselen op bladz. 50 te lezen staat. Ik handel daar over de tegenstellingen in het opvoedingsideaal tusschen humanisme en realisme, individualisme en socialisme, zeg dan dat zij elk iets goeds bevatten maar dat zij toch ieder op zichzelf ook eenzijdig zijn, en beslis dan, dat het goede in het doel, dat elk van die richtingen zich voorstelt, dan alleen met vrucht na te streven is, „wanneer menschen gevormd worden tot menschen Gods, die tot alle goed werk volmaaktelijk zijn toegerust, die om Gods wil den naaste liefhebben, die in hun beroep trouw arbeiden, omdat het een Goddelijk beroep is. In het Christelijk opvoedingsideaal is elke tegenstelling verzoend, van man en vrouw, van heer en dienstknecht, van persoonlijkheid en gemeenschap, van verstand en hart, van school en leven, van schoonheid en nuttigheid, van ontwikkeling des verstands en beschaving des gemoeds, van patriotisme en kosmopolitisme".

Het schijnt, alsof de heer Fabius van al deze tegenstellingen, die de zonde in het menschelijk leven heeft aangebracht, nooit heeft gehoord. Hij pikt er eene uit, die tusschen man en vrouw, en zegt dan: wie sprak daar van tegenstelling; er moet veelere aanvulling en samenwerking tusschen beide zijn! Volkomen juist. Tegenstelling moest er niet zijn, doch zij is er maar al te vaak. En principieel is ook deze tegenstelling, evenals alle andere, in het Christendom verzoend. Welk belijder van het Christelijk geloof kan daar toch aanmerking op maken?

Deze voorbeelden van onbillijke critiek zouden nog te vermeerderen zijn. Maar ik laat het hierbij. Eene zelfverdediging als deze is niet naar mijn hart; ik heb ze alleen gegeven, omdat ik aan een man als de heer Fabius verplicht was, het bewijs te leveren, dat ik zijne beoordeeling met belangstelling gelezen en nauwkeurig overwogen heb.

Het spijt mij zeer, dat de heer Fabius in mij

van den aanvang af een tegenstander heeft gezien, dien hij bestrijden moest.

Mijnerzijds zie ik in hem, ofschoon zijne critiek mij reden gaf tot beklag, veel liever een medestander, die in den grooten strijd onzer dagen met ons opkomt voor de belangen eener Christelijke opvoeding, naar den eisch van des Heeren Woord.

Indien dit echter het geval is, rijst de vraag waarom de heer Fabius van zijne zijde zulke ernstige bezwaren tegen mijn standpunt had in te brengen. Deze belangrijke vraag ga ik een volgend artikel beantwoorden.

Bavinck.

De Anthropomorphismen op de School, II.

Waar het „Dogma" op de scholen met den Bijbel thans nog aan de orde is, en — naar schrijver dezes hoopt — nog eenigen tijd aan de orde zal blijven, behooren zij, die er zich voor interesseeren, zich helder rekenschap te geven en van den tegenwoordigen stand der kwestie „onder ons"; en van de hoogte, die de voorstanders van het „Dogma op de School" hebben bereikt in de kunst der onderwijzing; wel te verstaan, voorzover deze is publiek geworden.

Vandentegenwoordigen stand der kwestie.

Daarbij meenen we te moeten wijzen op tweeërlei voorstanders en op drie groepen onder de tegenstanders der dogmatische school.

Onder de voorstanders zijn allereerst zij te rekenen, die instemmen met de Gereformeerde belijdenis; die de noodzakelijkheid inzien van dogmatisch onderwijs — d. i. onderwijs, dat in leerstof en methode rekening houdt met de gegevens der Schrift — naar de Geref. opvatting; die de mogelijkheid erkennen van de behandeling van de hoofdzaken van Kort Begrip of Catechismus in het hoogste leerjaar; die ten slotte een dezer leerboeken op hun scholen hebben ingevoerd en dienvolgens meer of min stelselmatig behandelen.

De tweede groep omvat allen, die wel instemmen met de Geref. belijdenis; die wel de noodzakelijkheid erkennen van dogmatisch onderwijs; doch die bezwaren koesteren tegen de behandeling van Kort Begrip of Catechismus, al is het ook occasioneel; en die daarom „de leer der waarheid" enkel behandelen in verband met de Bijbelsche Historie, nu en dan ook bij de Kerk- en Vaderl. Geschiedenis.

Een derde groep, die zich principieel Gereformeerd zou noemen, maar zelfs bezwaar zou koesteren tegen de occasioneele onderwijzing in „de leer en de vermaning des Heeren", is ons niet alleen in haar bestaan onbekend maar zelfs ondenkbaar. Aan de mogelijkheid daarvan behoort dus geen woord te worden verspild.

De principieele tegenstanders meenen we te moeten zoeken onder hen, die zich of beslist Ethisch noemen, of — slechts antithetisch — beweren niet-Gereformeerd te zijn.

Onder deze zijn overtuigde tegenstanders van dogmatisch onderwijs, zooals het boven is omschreven: onderwijs, dat in leerstof en methode rekening houdt met de gegevens der Schrift, al is het ook in Ethischen geest. Dezulken rekenen we niet tot de onzen; dezen vallen dus buiten den kring van ons Christelijk Onderwijs; evenzeer als de modernen, al is het ook, dat zij — als de heer Lem hv. — zoo bijzonderen prijs stellen op godsdienstig onderwijs.

God zij dank zijn er anderen. Voor eerst rekenen we daartoe hen, die wel is waar ernstige, zeer ernstige bezwaren koesteren tegen een dogmatisch onderwijs, dat naar hun meening in intellectualisme verloopt, maar die nochtans voelen dat een dogmalooz Christendom een contradictio in terminis is; die daarom een Christelijke School ook ondenkbaar achten, waar niet een man aan 'thoofd staat, die zelve uit en naar zijn principieele belijdenis denkt en leeft. Dat dezulken hun onderwijs dogmalooz zouden geven, is ten eenenmale ondenkbaar; zelfs is van een hummer het woord bekend, dat het onderwijs de levensbeschouwing van den opvoeder behoort uit te te beelden.

Voorts hebben zich als tegenstanders van de dogmatische school doen kennen zij, die in strijd met hun grondovertuiging de tijdelijke noodzakelijkheid erkennen van het onderwijs in „wet" of dogma, van „een voorloopig vastleggen eener geestelijke waarheid in de uitwendige gedaante van een begrip of formule", omdat de graad der ontwikkeling geen hooger, geen meer wezenlijk „ethischen" vorm van opvatting dier waarheid toelaat.

Ten derde zijn er, die zich geen dogma kunnen denken zonder scherp formuleerende dialectiek, zonder wetenschappelijke paraphrase; die

— naar hun zeggen — poëzie willen laten, wat in zijn wezen poëzie is; meenende dat Oostersche poëzie de eenige vorm is, waarin de Openbaring Gods tot ons kan komen; vooral de eenige vorm, die kinderen past. Dat het Dogma door dezen beperkt wordt tot datgeen, wat gevoeld, wat ervaren kan worden, levert voor ons doel voorloopig geen bezwaar.

We hebben met deze onderscheidingen, waarmee we niemand meenen te kort gedaan te hebben, omdat we slechts gebruik hebben gemaakt van zelf verstrekte gegevens, slechts willen aantoonen, dat, al bestaat het gradueel verschil van minder en meer, toch allen voor hetzelfde practische vraagstuk staan: hoe behoort ik mijn geloofsovertuiging in de eerste plaats, mijn leerlingen te doen kennen, en — onder Gods zegen — liefhebben als goddelijken regel voor geloof en leven?

En daarmee zijn we gekomen tot het tweede punt, boven in de eerste alinea genoemd: de hoogte, die de voorstanders van het Dogma hebben bereikt in de kunst der onderwijzing; wel te verstaan — zoo werd er bijgevoegd — voor zoover deze is publiek geworden.

Voor zoover ons bekend, is door geen der drie groepen, 'tlaast genoemd, een nauwkeurige aanwijzing gegeven, hoe ze hun „levensbeschouwing", hun „wet", hun „poëzie", op de school wenschen te onderwijzen. Dit betreuren we in de hoogste mate. Want al zouden we veelszins niet mee kunnen gaan met hun opvatting van de leer der waarheid, zij verkeerden toch in de vaststaande overtuiging, dat, wat zij den kinderen bieden, meer is „naar den eisch van hunnen weg", dan de leerstof die wij onderwijzen. En wie waardeeren wil, is nieuwsgierig naar de kern der waarheid, die in ander overtuiging schuilt. Ons herhaald aandringen op volledige uiteenzetting van leerstof en methode in dezen, heeft dan ook de eerlijke bedoeling te leeren kennen wat ook ons en daarmee onze jeugd ten goede zou kunnen komen.

Wie — onder de Gereformeerden — dit zeggen bewijst van eigen zwakheid, concessie aan de Ethischen, of wel overbodige, misschien dwaze lievigheid zou willen noemen, vergete niet, dat we op 't gebied, dat tot de neutrale zone behoort, op menig punt nog leven van „gegeven" uit het kamp onzer principieele tegenstanders. En fundeeren we onze paedagogische denkbeelden niet in den regel door de antithese duidelijk in 't licht te stellen met die onzer „antipoden"? Het fijne van de kunst ontwikkelt zich in de practijk, in 't verborgen, en blijft helaas te veel verborgen. En niemand duide het ons ten kwade, dat we dan onze collegas, die wel openlijk beweren méér zielkundig te werk te gaan dan wij, doch hun methode niet voor het voetlicht brengen, prikkelen tot spreken en schrijven. We rekenen daarin slechts op winst voor beide partijen.

Wat nu de kunst der onderwijzing van het dogma aangaat door de overtuigde voorstanders der dogmatische school, we meenen, dat deze — wederom voorzover ze ons onder de oogen kwam — nog niet het hoogtepunt heeft bereikt, dat mogelijk en daarom ook noodzakelijk is.

Dit zeggen we met alle bescheidenheid, en met volkomen waardeering van wat geleverd werd. Onzes inziens spannen hier de heeren Rumscheidt en Lankamp de kroon; de eerste met zijne artikelen in de Paed. Bijdragen en zijn referaat „Spreuk, Gezag en Psalmvers", de laatste in zijn Leerplan I, 2e druk.

De heer Lankamp geeft bij iedere les, wat hij uit zijn Geloofsleer den kinderen wil doen kennen in mededeelingen, verklaringen, teksten en aanhalingen uit den Catechismus. Wie nu echter zal willen weten, wat en hoe, in welken gang de leerstof uit de Geloofsleer den leerlingen wordt onderwezen, staat voor een bijna onmogelijk werk. De heer Lankamp zelf zal u fijn en nauwkeurig weten aan te geven, welke „leeringen" hij in zijn geheel in zijn werk heeft neergelegd, in welke opeenvolging en in welk verband. Maar wie het werk wil bestudeeren, om den omvang der hier bedoelde leerstof te leeren kennen, de verdeling dier stof over de verschillende leerjaren, den geleidelijken voortgang van kring tot kring, hij staat voor iets bijna ondoenlijks. Vandaar, dat we alsnog een werkje noodzakelijk achten, dat zich uitsluitend tot het wat en het hoe van het Dogma bepaalt, om — indien mogelijk — voor goed een eind te maken aan het zwevende, dat zich in dezen nog steeds bij onze onderwijzers openbaart.

't Is waar, de enkele practische aanwijzingen, die de heer Rumscheidt geeft, zijn uitnemend geschikt den onderwijzer een inzicht te geven in den gang, die in 't algemeen moet worden gevolgd. Maar de uitwerking voor elk onderdeel ontbreekt weer hier.

DE SCHOOL MET DEN BIJBEL

Onderzoekt de Schriften.

Joh. 5 : 39.

Verschijnt elken Donderdag.

Redacteur A. KLOOSTERMAN, te Dinteloord.

Zend Uw licht en Uwe waarheid,
dat die mij leiden. Ps. 43 : 3.

Met medewerking van de Heeren: Dr. H. BAVINCK, J. VAN DER MOLEN Tz., N. OOSTERBAAN, J. POSTMUS, J. WEDEVEN, P. BROUWER, H. VAN EYK, R. HUIZINGA, A. L. VAN HULZEN, R. HUSEN, A. JONKMAN, J. J. LEIJNS, H. VAN DER LINDEN, J. J. MEIJER, H. MILÓ, A. M. MOLENAAR, D. W. REINDERS, J. SCHOUTEN, J. STRIKWERDA, BART VAN DE VELUWE, R. VAN WAGENINGEN, K. WIELEMAKER, L. VAN ZUYLEN, e.a.

(Het auteursrecht van den inhoud van dit blad wordt verzekerd overeenkomstig de wet van 28 Juni 1881, Staatsblad No. 124.)

Abonnementsprijs per kwartaal f 0.75 (voor het buitenland verhoogd met de meerdere porto's).
Atzonderlijke nummers (bij vooruitbetaling) f 0.10.

Drukkers-UITGEVERS:
Oosterbaan & Le Cointre - Goes

Advertentiën 1—6 regels f 0.90; iedere regel meer f 0.15. 3/2 maal.
Boekannonces 10 Cts. per regel, 4/3 maal.
Bij abonnement volgens tarief.

INHOUD.

Ter herinnering. — Goedkeuring v. h. Leerplan. — Teleurgesteld. — Antwoord a. dhr. J. C. Fabius. — De Antropomorphismen op de School. — Ingez. stukken: Een Bestuurslid; G. D.; A. S. — Vragenbus. — Berichten.

Ter herinnering.

- In Januari 1907 moeten worden ingezonden bij:
- A. het Gemeentebestuur:
 - 1o vóór 10 Jan.: de Vaccinelijst;
 - 2o vóór 10 Jan.: Model B, overzicht personeel op 1 Jan.;
 - 3o vóór 1 Febr.: Modellen A en C.
 - B. Aan Gedeputeerde Staten:
 - vóór 1 Februari: Model L in triplo, waarvan een gezegd. Daarbij worden gevoegd: a. de kwitantien voor ontvangen salarissen over 1906; b. de verklaring (op zegel), dat aan de voorschriften van art. 59, 1e lid sub 6 en 7 voldaan is.
 - C. Aan den Arrondissements-schoolopziener:
 - 1o vóór 22 Jan. Model C, Leerplichtwet;
 - 2o Model A, opgave onderwijzend personeel op 1 Januari 1907 tusschen 15 Jan. en 1 Febr.
 - D. Aan den Districts-schoolopziener:
 - 1o vóór 10 Jan.: Model K in duplo, opgave van het behalingsonderwijs over 1906;
 - 2o In de 2e helft van Januari: Model A; opgave onderwijzend personeel;
 - 3o In de 2e helft van Jan.: Model G in simplo, opgave bouw en inrichting der lokalen;
 - 4o vóór 1 Februari: Model A, ingevolge art. 65, in simplo. Daarbij worde gevoegd een uittreksel van het Leerplan.

** Goedkeuring van het leerplan.

Nog steeds wordt de meening gehoord, dat goedkeuring van het leerplan der bijzondere scholen door het Rijksschooltoezicht eenige waarborg zou zijn voor goed onderwijs.

Werd deze meening geuit in kringen, die den feitelijken toestand bij ons lager onderwijs niet kennen, dan zou men kunnen zeggen: de heeren meenen het wel goed, maar ze weten niet beter.

Nu echter onderwijsmannen in een adres dit aan den minister vragen, behooren ze toch eerst eens duidelijk te maken, wat de goedkeuring van het leerplan der openbare school aan den Districts-Schoolopziener thans beteekent.

Is het alleen maar om het leerplan te doen, om het stuk papier, of beslist de uitwerking? Wie waarborgt die thans voor de openbare school?

Het hoofd, de onderwijzers? Maar dan zouden die hun eigen controleurs zijn.

Het Rijksschooltoezicht? Zou iemand, die de school kent, dit in allen ernst durven beweren?

De vraag stellen is haar beantwoorden.

Laat men eerst maar zoeken naar waarborgen voor de openbare school, daarna kunnen we eens spreken over die voor de bijzondere school.

Tot dusver bleef ook „de Bode”, die zoo gaarne vragen doet, in gebreke dit eens duidelijk aan te toonen.

** Teleurgesteld.

Het Hoofdbestuur van den Bond van Nederlandsche Onderwijzers is teleurgesteld.

Teleurgesteld door het beleid van onzen Minister van Binnenlandsche Zaken.

Het heeft van die teleurstelling in een adres aan Z. Exc. doen blijken.

Geen wonder, want in de verkiezingsdagen van 1905 werd het voorgesteld, dat het met het

volksonderwijs eerst goed zou worden, wanneer de vrijzinnigen wonnen.

En thans wordt er niets gedaan, totaal niets. De zaken worden gaande gehouden, dat is het al.

Misschien, dat we hier en daar kleine kweek-schooltjes krijgen, vroeger zoo veroordeeld, maar meer niet.

Meer nog bij links, dan bij rechts vond deze houding van den minister in de Kamer bevestiging.

Ketelaar, Tydeman, Ter Laan, hebben er een hartig woordje van gezegd.

De minister verschoot zich achter de ineen-schakelingscommissie, maar terecht merkte de heer Talma op: minister Kuyper heeft die commissie ingesteld, maar niettemin toch veel voor het onderwijs gedaan.

Minister Rink is blijkbaar bang, zich aan koud water te branden.

't Zal interessant zijn, te vernemen, of de Bondsvergadering, welke 28 en 29 December in Den Haag werd gehouden, het vrijzinnig kabinet den dienst heeft opgezegd.

Antwoord aan den Heer J. C. Fabius VI

Als de heer Fabius mij, gelijk ik in de vorige artikelen heb aangegeven, telkens meeningen toeschrijft, die de mijne niet zijn, en allerlei bezwaren inbrengt, wier wettigheid ik niet erkennen kan, dan spreekt het vanzelf, dat dit bij hem uit geen willekeurige zucht tot bestrijding, uit geen opzettelijke vooringenomenheid tegen mijn boek voortvloeien kan. De heer Fabius is bij zijne critiek volkomen te goeder trouw, hij spreekt naar de overtuiging van zijn hart, hij achtte het zijn plicht, om tegen de „Paed. Beginselen” ernstig te waarschuwen.

Maar dan moet er ook een oorzaak zijn, waaruit het verschil van inzicht, dat tusschen hem en mij bestaat, te verklaren is. Mijnerzijds handhaaf ik beslist, dat de heer Fabius niet mijn tegenstander, maar mijn medestander is. Maar het zou toch zichzelf blinddoeken zijn, wanneer het verschil werd ontkend, dat in de beschouwing van onderwijs en opvoeding tusschen hem en mij aan het licht is getreden. De aanwijzing van dat verschil zal den afstand tusschen den heer Fabius en mij in paedagogische inzichten niet grooter, maar, gelijk ik verwacht, eer kleiner maken. In elk geval verheft zij ons boven de nietige critiek van allerlei kleinigheden, en plaatst zij ons op een hoogte, die wederzijdsche waardeering mogelijk maakt.

Zoodra de heer Fabius mijn boek over de „Paedagogische Beginselen” gelezen had, heeft hij waarschijnlijk terstond den indruk gekregen, dat hier iemand aan het woord was, die een anderen blik op de dingen had, dan dien hij zelf daar in den regel op werpt. En, als de heer Fabius dien indruk ontvangen heeft, geloof ik, dat zijn oordeel naar waarheid is geweest en op goede gronden rust. Het verschil tusschen hem en mij komt hierop neer, dat ik den tegenwoordigen toestand van onderwijs en opvoeding beziën en beoordeeld heb van uit het standpunt der beginselen, terwijl de heer Fabius zich liefst plaatst op het standpunt der empirie (der ervaring) en van daaruit de onderwijs-toestanden beschouwt en bespreekt.

Dat ik hiermede den heer Fabius geen onrecht doe, laat zich uit zijne artikelen tegen mijn boek gemakkelijk bewijzen.

In de eerste plaats komt in aanmerking de zeer opmerkelijke critiek, die hij oefent op den titel van mijn boek. In het „Christelijk Schoolblad” van 21 April 1905 schrijft de heer Fabius

letterlijk het volgende: „Wij moeten den titel afkeuren, door Dr. B. aan zijn geschrift in zijn jongste gedaante gegeven. Het woord beginselen had oorspronkelijk een engere beteekenis, daarin bezigt het onze bijbelvertaling; en dien zin heeft het ook in de onderwijskunde behouden. „Beginselen” wil, gelijk in art. 2 der wet op het L. O., zeggen: aanvang, begin. Zoo behoort ook de aankomende onderwijzer te worden ingeleid in de beginselen van opvoed- en onderwijskunde, beurtelings in de school en in de leerzaal; afzien van anderen en zelf zich oefenen, afgewisseld door bestudeering van zijn leerboeken.”

Uit deze woorden blijkt, dat de heer Fabius de ruimere beteekenis van het woord beginselen, althans in de onderwijskunde, verworpt en zich houdt aan den zin, dien de wet op het Lager Onderwijs in art. 2 daaraan hecht. Dit is iets meer dan een woordverschil. Want de heer Fabius ontkent niet, dat het woord: beginselen tegenwoordig zulk een ruimere beteekenis heeft, hij zegt toch uitdrukkelijk, dat het oorspronkelijk een engere beteekenis had. Maar hij ontkent, dat die ruimere beteekenis bij de onderwijskunde aan het woord gegeven kan worden. Dan heeft het geen andere beteekenis dan: aanvang, begin. Het gebruik van het woord: beginselen, in den zin van uitgangspunten van het denken, wortelgedachten, waaruit andere zich laten afleiden, gelijk het in den titel van mijn geschrift gebezigd wordt, acht hij onjuist. En dit komt dan feitelijk neer op de bewering, dat er geen beginselen van opvoedkunde zijn, in de beteekenis, waarin daarvan in mijn boek gesproken wordt.

Dit standpunt van den heer Fabius verklaart nu reeds voor een groot deel de houding, welke hij tegenover mijn boek aangenomen heeft. Als er in den boven omschreven en door mij bedoelden zin geen paedagogische beginselen zijn, dan spreekt het vanzelf, dat de titel van mijn boek niet alleen onjuist is, maar dat het veel beter ongeschreven ware gebleven. Enkele op zichzelfstaande uitspraken en meeningen kunnen er wel goed in zijn — en dat erkent de heer Fabius dan ook wel — maar als geheel is het een werk, dat op een verkeerden grondslag is opgetrokken, van een valsche onderstelling uitgaat, en door een onwaar... beginsel beheerscht wordt.

In de tweede plaats is een uitspraak merkwaardig over de oorzaken van de ontwikkeling der volksschool. Door mij was gezegd, dat Pestalozzi een krachtigen stoot tot haar bloei heeft gegeven. De heer Fabius ontkent dit niet geheel, maar merkt toch op: „Dr. B. denkt hier aan geestelijke oorzaken; wij denken ook aan stoffelijke; de arbeidsverdeling in de nijverheid is door de steenkool zoo ongelooft snel toegenomen in de vorige eeuw, dat de fabrieksarbeider zonder stelselmatig onderwijs snel zou gedaald zijn ver beneden het peil der ontwikkeling van boeren en handwerkslieden uit vroeger tijd, die lezen noch schrijven konden. Edmond Demolins heeft recht, als hij de steenkool een groote rol spelen laat in de gedaanteverwisseling van het onderwijs” (C. S. 3 Maart 1905).

Tegen deze opmerking heb ik op zichzelfe volstrekt geen bezwaar. Verschillende factoren, van geestelijken en stoffelijken aard beide, hebben medegewerkt tot de gedaanteverwisseling van de maatschappij en ook van de school en het onderwijs. Als de heer Fabius naast de stoffelijke ook de geestelijke factoren en ik naast deze ook gene erken, is er van verschil geen sprake. Maar de uitspraak, die ik aanhaalde, is in verband met andere citaten toch merkwaardig, om het standpunt te doen kennen, van waaruit de heer Fabius liefst de dingen beziet.

Van meer beteekenis is in de derde plaats de afkeer, dien de heer Fabius telkens openbaart tegen elke theorie, tegen de bepaling van het wezen, tegen het spreken van een idee en van een doel der opvoeding. „Eene algemeene bepaling van het doel der opvoeding brengt ons in den regel geen stap verder” (C. S. 3 Maart 1905). „Volgens Dr. Bavinck wordt de leerstof uit verschillende vakken uitgezocht en georganiseerd door de paedagogiek, die ze dienstbaar tracht te maken aan de idee en het werk der opvoeding. De werkelijkheid schijnt al van oudsher het tegenovergestelde te leeren; het zijn de behoeften, de eischen van het maatschappelijk leven, welke de leerstof bepalen” (C. S. 7 April verg. C. S. 3 Maart). „Trouwens, scholen zoomin als maatschappijen worden gemaakt naar menscheijk bestek.” „Noch de toekomst, noch het verleden levert ons de idee der lagere school; de nimmer stilstaande maatschappij stelt haar voor elk heden hare eischen; en de schoolkunde zoekt wegen en middelen, opdat zij daaraan voldoe” (C. S. 21 April 1905). En eindelijk komt daarbij nog deze beslissende en veelzeggende uitspraak: „Noch het gisteren van Bavinck, noch het morgen van Ellen Key kan ons bekoren. Slechts het heden behoort ons toe. Aan de eischen van dat heden toetsen wij straks de zoo gevreesde en gehate, de zoo geliefde en geprezen nieuwe richting” (C. S. 17 Maart 1905).

Deze citaten geven mij, dunkt mij, recht tot de conclusie, dat de heer Fabius de eischen van het heden, de behoeften en eischen van het maatschappelijk leven voor den eenigen maatstaf van de leerstof en van het onderwijs houdt. Hij heeft er recht op, dat hier nog één citaat aan worde toegevoegd. Zelf met deze uitspraken voor misverstand vreezende, zegt hij: „Om niet misverstaan te worden, vermelden wij uitdrukkelijk, dat daartoe (n.l. tot de behoeften en eischen van het maatschappelijk leven, die de leerstof bepalen) allereerst behooren de voorwaarden, om getroust — en dus moedig — te leven en te sterven” (C. S. 7 April 1905). Maar hoe dankbaar wij voor deze, inderdaad niet overbodige, toevoeging zijn, principiël verandert daardoor zijn standpunt niet. De eischen en behoeften van het maatschappelijk leven bepalen voor hem de leerstof; alleen, tot die behoeften rekent hij niet alleen de verstandelijke, maar ook de godsdienstige en zedelijke. Hij neemt de empirie veel ruimer dan bijv. het materialisme, het realisme of het humanisme doet, maar desniettemin blijft hij op dit empirisch standpunt staan en wil van beginselen niet weten.

Dit empirisme verklaart de voorliefde, welke de heer Fabius, blijkens reeds vroeger aangehaalde opmerkingen, jegens de natuurkunde koestert en den tegenzin, dien hij voort tegen theologie en bespiegelende wijsbegeerte. Dit gaat zelfs zoover, dat hij niet dulden kan dat ik op het gebied van natuurwetenschap van „verrassende ontdekkingen” spreek. op bladz. 34 van mijn boek spreek ik over de gebeurtenissen, die den nieuwen tijd hebben ingeleid en ik zeg dan: „Verrassende ontdekkingen”, van Amerika door Columbus, van den zeeweg naar Indië door Vasco de Gama, van de draaiing der aarde om haar as door Kopernikus enz. gaven een anderen blik op hemel en op aarde en op de plaats des menschen in het heelal.

Tusschen twee haakjes merk ik op, dat ik blijkens deze woorden volstrekt niet blind ben voor de factoren van stoffelijken aard, die tot de wording der nieuwe maatschappij hebben bijgedragen, en dat ik nog andere factoren ken dan theologie en bespiegelende wijsbegeerte. Maar dit daargelaten; de heer Fabius stoot zich

in den boven aangehaalden zin aan de woorden: „verrassende ontdekkingen”. En hij maakt er de kanteekening bij: verrassende ontdekkingen zijn „waarlijk niets anders dan de uitkomsten van langdurig en nauwkeurig waarnemen en nadenken” (C. S. 10 Maart 1905).

Indien ik niet vreesde, weer tot allerlei misverstand aanleiding te geven, zou ik over dit empirisch standpunt heel wat in het midden kunnen brengen. Thans laat ik het oordeel liever aan den lezer over, wien ik de citaten uit de artikelen van den heer Fabius objectief en onbevooroordeeld heb voorgelegd. Ik begriep het zeer goed, dat hij op zijn standpunt zich in mijn boek hoegenaamd niet vinden kan. En mijnerzijds kan ik alleen verklaren, dat zulk een empirisme, hetwelk geen hooger maatstaf voor school en onderwijs erkent dan de behoeften en eischen van het maatschappelijk leven (al zijn de godsdienstige en zedelijke behoeften daarin begrepen) naar mijne overtuiging gevaar loopt, om de normen voor ons denken en leven van hunne waarde te berooven en zelfs aan het genie en de intuïtie in kunst en wetenschap hunne plaats te betwisten.

Bavinck.

De Antropomorphismen op de School.

III.

Niet heel de Schooldogmatiek — indien we ons aldus bij verkorting eens mogen uitdrukken — zullen we, gelijk reeds in ons eerste artikel is opgemerkt, hier behandelen. Voorshands kiezen we slechts het onderwerp bovengenoemd; maar dit dan ook met opzet.

De Antropomorphismen in de Schrift zijn de vorm, waarin de Godsopenbaring tot ons komt. In menselijke (anthropomorphe) vormen, op menschvormige wijze, spreekt God tot ons, doet Hij zich aan ons kennen, openbaart Hij zich in zijn wezen als Geest. Van de wereld der verschijnselen rondom ons krijgen we het eerst kennis door zintuiglijke waarneming. Daaraan is onze eerste taal ontleend, ja zelfs duiden we alle geestelijke dingen en verschijnselen aan met woorden, die oorspronkelijk een zinnelijke betekenis hadden. God als Geest kan derhalve door ons niet worden gekend dan in die taal, die past bij ons zinnelijk bestaan. Opdat wij Hem zouden kennen, moest Hij tot ons nederdalen, Zich aansluiten aan en accomodeeren naar ons beperkt, eindig, menschelek bewustzijn; moest Hij tot ons spreken in menschele taal; in metaphora, beeld, gelijkenis, poëzie. Maar zoo dan toch met de kennelijke bedoeling, opdat we van het zinnelijke, het zicht- en tastbare, zouden opklommen tot het onzienlijke, het geestelijke, zouden komen tot den onwaarneembaren achtergrond van al het bestaande, tot God in Zijn geestelijk bestaan; opdat we ook weer daardoor — door de Gods-kennis — zouden naderen tot de ware zelfkennis, de kennis van den mensch, het Beeld en de Gelijkenis Gods, in diens geestelijk wezen.

Ziedaar een cardinaal punt van onderscheid tusschen de bedoeling der Christelijke en der neutrale school. Het is de laatste niet opzettelijk te doen, om de betekenis van het geestelijk-zijn des menschen te negeren, maar onzerzijds is steeds beweerd, dat in de neutrale school de geest in zijn waardij tegenover de stof niet tot zijn volle recht kan komen. Zelfs is meer malen van Christelijke zijde — en o.i. zeer terecht — gewezen op het gevaar, dat de Openbare school met zich brengt, n.l. het (al is het onopzettelijk door den persoon des onderwijzers, maar met noodwendigheid krachtens het systeem) aankweken van een geest van materialisme. Het zicht- en tastbare, het meet- en weegbare neemt zoo de volle leerstof in beslag, dat het geestelijke, zoo niet in zijn bestaan ontkend, dan toch zeer zeker in zijn betekenis miskend wordt. En sedert niet alleen in de studieboeken der Openbare onderwijzers de menschele geest als onkenbaar naar den achtergrond is geschoven, maar door velen zelfs de evolutieeler in al haar consequenties wordt aanvaard, is het onderscheid tusschen de neutrale en Christelijke school derwijze verscherpt, dat niet alleen God in Zijn geestelijk bestaan op de eerste buitengesloten is, maar zelfs den mensch naar de geestelijke zijde van zijn wezen wordt te kort gedaan. De Christelijke school heeft dus ook in tegenstelling met de Openbare zich bewust te zijn, welke betekenis de Antropomorphismen der Schrift hebben voor haar onderwijs en opvoeding, voor de in volen zin bewuste geestelijke vorming des kinds.

Een tweede reden tot behandeling van de Antropomorphismen sluit zich hierbij aan. Nog steeds wordt van de zijde onzer paedagogische tegenstanders volgehouden, dat wij met onze dogmata den kinderen steenen voor brood bieden, gansch onverteerbare kost, onbegrijpelijk voor het kinderverstand. De Genestet's „Kinderschooltje” is ook nu nog — naar de heeren wanen — van volle kracht. En nu dunkt ons geen onderwerp meer geschikt, om de ongegrondheid dezer inbeelding in het licht te stellen dan de bespreking der Antropomorphismen in hun waarde voor de school. Ze maken deel

onzer leerstof uit met de opzettelijke bedoeling God te doen kennen in Zijn geestelijk bestaan. Ziedaar het onmogelijke, zegt de door dogma-vrees aangestaste neutralist. Alleen het aanschouwelijke is voedsel voor het kind, verteerbaar door zijn geest. Maar wat wezenlijk onderscheid is er dan toch, zoo zouden we willen vragen, tusschen wat de Openbare onderwijzer doet, wanneer hij bij zijn natuurkundig onderwijs uitgaat van waarneembare verschijnselen om te komen tot de kennis der onzichtbare wet, die de verschijnselen beheerscht, en wat de Chr. onderwijzer doet, als hij het zicht- en tastbare, het in volen zin concrete doet waarnemen om daaruit op te klimmen tot de kennis van den Onzichtbare, de kennis van de geestelijke eigenschappen en werkingen Gods? Hier is niet alleen geen essentieel, hier is zelfs geen gradu-eel verschil. Is er onderscheid, dan is dat in 't voordeel van de Christelijke school. God in zijn reëel bestaan, al is het dan ook een geestelijk bestaan, is meer grijpbaar voor het kinderverstand dan het bestaan eener natuurwet, eener natuurkracht. De heer De Raaf heeft in zijn Ziekunde dan ook de vroegere poging, om voor kweekelingen van 14—16 jaar het onstoffelijk wezen der ziel te verklaren met het hulpbegrip kracht, bij zijn laatste druk laten varen. Zonder den drager der kracht te denken, is het 't kind ten eenenmale onmogelijk een denkbeeld aan „kracht” te verbinden: het is en blijft een inhoudloze obstructie, en niets meer. Krachten hebben in zich zelve geen bestand, hoezeer men tegenwoordig ook in de natuurwetenschap geneigd moge zijn dit te bevestigen. Vandaar, dat wij met ons Godsbegrip in gunstiger conditie staan dan de neutrale school met haar begrip van „kracht”. En dat mee hierom, wij ook het kind als geest bestaat en langzamerhand zich in zijn geestelijk bestaan bewust wordt. En dat bewustworden grijpt veel eerder plaats (door verstandige leiding in een school met den Bijbel) dan de straks genoemde heer De Raaf meende toen hij zich aldus uitliet: „Voor kweekelingen, op 14-jarigen leeftijd, wordt het tijd een blik naar binnen te slaan; tot hertoe zagen ze slechts naar buiten, rond om zich: nu wordt het tijd de geestelijke zijde van hun bestaan te leeren kennen”. Geen wonder, dat hij een hulpbegrip zocht op natuurkundig gebied; geen wonder, dat hij daarin mistastte.

Ook voor onze methode kan de behandeling der Antropomorphismen van waarde zijn. God heeft het niet beneden Zich geacht af te dalen tot den mensch, tot hem te spreken in Zijn taal, Zich aan te sluiten aan zijn bewustzijn, in zinnelijke vormen Zich aan hem te openbaren: aanschouwelijk, grijpbaar, tastbaar. Vandaar dat de grondregel voor alle onderwijs, wat men er ook tegen inbrengt, is en blijft: sluit aan bij het bekende, maak aanschouwelijk wat aanschouwelijk kan worden gemaakt, daal af tot het kind; maar heb het dan ook op tot het hoogere, het onzienlijke, tot God. Eerst het natuurlijke en daarna het geestelijke, naar het woord van den Apostel en naar de opvoedingsmethode van God zelve; dat blijft de regel, welks toepassing de volle inspanning onzer krachten vraagt en waard is. De behandeling der Antropomorphismen geeft, omdat al onze Gods-kennis menschvormig is, de methode aan voor de behandeling van elk artikel uit onze Geloofsleer. Zoo is zij voor de Methodiek van verstrekkende betekenis, omdat zij is de weg, die God heeft gevolgd.

En zoo kan ook poëzie blijven, wat in zijn wezen poëzie is. Poëzie — dat is het hoogste, het verhevene, het goddelijk schoone, maar dat tot u komt in grijpbare gestalte en vorm. Poëzie spreekt tot de verbeelding, toovert scheppingen voor uw geestesoog, die u verrukken, omdat ze uitdrukking zijn van het edelste wat ge u denken kunt. En wat is hooger en heerlijker dan God, de hoogste Majesteit, die in de eeuwigheid woont! God, wiens onvergelyklijke grootheid verheven is boven verandering, ruimte en tijd, wiens naam wonderlijk is! En die God, in wezen onbegrijpelijk, treedt voor u in menschele gestalte, spreekt tot u in menschele taal, drukt Zich uit in beeld naast beeld, rijk en vol van zin. Waardoor zijn de heidense mythologieën zoo rijk in poëzie, anders dan door het feit, dat de mensch zich zijn God niet anders kan denken dan op creatuurlijke wijze? Waarom is de poëzie van Oud-Israël zoo verrukkelijk schoon, anders dan door het feit, dat het in de uitgezochtste beelden de heerlijkheid van zijn God bezong? En wat nu verhindert ons in die poëzie het uitgangspunt te zoeken voor ons onderwijs in de kennis van God? Ja, niet alleen het uitgangspunt, maar de leidende gedachte, de regel, de methode. Indien slechts niet wordt vergeten, dat waar poëzie is gehoord, men toch ook een gedachte heeft gegrepen, die, zal ze waarde hebben, moet worden bewaard, zelfs wel in verband moet worden gezet met andere gedachten en denkbeelden. Waar de Lagere school haar leerlingen de kracht der poëzie doet gevoelen, daar stelt ze zich niet tevreden met een totaal-indruk, die zich uit in een vaag: „beeld'rig mooi!” maar tracht ze toch ook een idee vast te leggen in het gemoed van het kind, een idee die vroeg of laat op moet stijgen uit de intuïtie tot de reflectie, uit het hart tot het

verstand. Poëzie wil toch ook waarheid zijn, hooge, goddelijke waarheid. En wat zou ons dan verhinderen ook bij de goddelijke poëzie der kennis Gods, gelijk bij elke andere poëzie, den weg daartoe te effenen, dat het leven van het gevoelend aanschouwen opstijgt tot dat van het gevoelend denken?

Ten slotte: God als Geest te kennen verplicht ons, Hem te dienen in geest en in waarheid. De Antropomorphismen, die ons God in Zijn geestelijk bestaan openbaren, zijn derhalve van de hoogste betekenis voor het zedelijk-godsdienstig leven. Bij hun behandeling moet het zonneklaar blijken, dat in elk dogma het hart der religie klopt, dat een dogma spreekt tot de consciëntie en eerst het doel van zijn openbaring bereikt in zijn goddelijken invloed op het hart des menschen. Het intellectualisme moge bij de voorstanders van het dogma een vruchtbaren bodem vinden, het is ook daar een woekerplant, die nergens toe deugt, dan om uitge-roeid te worden met wortel en tak.

H.

A. J.

INGEZONDEN STUKKEN.

Een bedenkelijk verschijnsel!

Geachte Redactie,

Reeds dikwijls is de klacht gehoord in onderscheidene gemeenten, van ouders van de op de openbare school gaande kinderen, dat door de voorstanders van de „Leerplichtwet” voor elke bezetting van vacatie werd gegeven en het was in die gemeenten voor de bijzondere school een niet onaardig voorspog, indien en bestuurs- en onderwijzend personeel zich speende aan dergelijke uitspattingen.

Dit heeft men waarschijnlijk niet alleen plaatselijk, maar in het algemeen gezien en ik vermoed, dat dit een der redenen is geweest, welke verschillende besturen van Unie, Schoolraad, enz. heeft doen besluiten bij voorkeur tijdens de vacatie de vergaderingen te houden. En al zijn wij nu niet voor leerdwang, wij zijn wel voor leerplicht en zien gaarne, dat de tijd, die tusschen de vastgestelde vacantie ligt, wordt benut tot het geven van onderwijs, zonder dat dit onderwijs telkens wordt onderbroken door een of twee dagen de school te sluiten. Tot voor korten tijd hebben bestuur en schoolhoofden, zooveel in hun vermogen was, gewaakt, voor 't opvoeren van vacatiedagen. In den laatste tijd doet zich echter een bedenkelijk verschijnsel voor. Tal van vereenigingen, bonden enz. worden opgericht. Schoolvergaderingen, vergaderingen met de schoolopziens, met gedelegeerden enz. hebben plaats, waarbij bestuur en personeel uitgenoodigd worden... en waardoor 't aantal vacatiedagen onrustbaard worden vermeerderd of dat bedoelde vergaderingen wegens geringe deelname niet kunnen doorgaan en dus hun doel missen. Nu weten wij wel dat ons onderwijs nog lang niet is wat het wezen kan en moet en dat onderlinge bespreking van allerlei onderwerpen het onderwijs betreffende niet anders dan dat onderwijs ten goede kan komen, maar wij vragen, zouden die vergaderingen niet gehouden kunnen worden in den tijd dat de onderwijzers vacantie hebben? Ik hoorde laatst van iemand die meende op de hoogte te zijn ('t zal wel onjuist zijn) dat juist op vergaderingen in de vacatiedagen de onderwijzers ontbreken, terwijl wanneer die vergaderingen buiten de vacantie gehouden worden het personeel zoo van de waarde der vergaderingen overtuigd is, dat zij de school willen sluiten en en bloc er heengaan. Maar zoals ik reeds zeide, dat zal wel bezijden de waarheid zijn, daar staan onze onderwijzers te hoog voor.

Maar juist daarom is het gewenscht die vergaderingen in de vacatiedagen te houden. Natuurlijk zal het noodig zijn dit zooveel mogelijk te doen de eerste of de laatste dagen der vacantie omdat de onderwijzers zich allicht naar ouders of familie begeven en daardoor het maken van onnoodige kosten wordt voorkomen.

Wanneer plaatselijke en districts-vergaderingen op Woensdag of Zaterdagmiddag worden gehouden, dan is dat ook ondervangen.

Rest nog dat de besturen met elkander in overleg treden en op denzelfden tijd vacantie geven, iets wat met eenigen goeden wil van de zijde der onderwijzers en besturen gemakkelijk bereikt kan worden.

De ouders wenschen nu eenmaal waar voor hun geld en al zouden de beginnelvaste ouders nog wel kunnen berusten, wij weten het allen en wij danken er God voor, dat onze scholen niet alleen bevolkt worden door kinderen van ouders die met ons eens geestes zijn en allen hunne kinderen zenden om het onderwijs, en die allicht, wanneer in betrekking tot de vacatiedagen, onze bijzondere de openbare school voorbij streefde, zich genoodzaakt zouden zien hunne kinderen weder naar de openbare school te zenden.

Maar bovendien, het telkens onderbreken van het onderwijs, komt het onderwijs niet ten goede.

Hopen wij daarom, mijnheer de redacteur, dat deze bescheiden wensch verhoord moge vinden en alzoo moge strekken tot bloei van ons bijzonder onderwijs.

Hoogachtend,

Een bestuurslid.

Eene oplossing?

Geachte Redactie!

In een der laatste nummers van „de Sch. m. d. Bijbel” zegt de Redactie aan 't slot van 't antwoord op vraag 69, eene vraag, betrekking hebbende op de pensioenpremie: „Intusschen blijkt ook hier weer duidelijk, hoe noodig het

is, dat eene algemeene regeling tot stand komt voor alle scholen”. Mag ik eene bescheiden poging wagen om eene oplossing te geven van dit hangende vraagstuk? Gelijk elke goede oplossing van een of ander vraagstuk uitgaat van het bekende, van de gegevens, om door logische redeneering en gevolgtrekking het onbekende daaruit af te leiden, zoo moet m.i. „eene algemeene regeling voor alle scholen” ook steunen op eene gemeenschappelijke basis. En die basis is er, want volgens art. 65 en 66 der Wet op het L. O. doen de schoolbesturen jaarlijks vóór 1 Febr. aan den Districts-schoolopziener opgave van de namen der onderwijzers aan hunne scholen verbonden en van de jaarwedde op 1 Jan. van dat jaar, terwijl de Minister verder elk jaar den pensioengrondslag vaststelt voor elk onderwijzer, die op 1 Jan. aan eene bijzondere school verbonden is. Het Rijk houdt de pensioenbijdrage in op de subsidie, maar zendt niettemin aan de onderwijzers kwitantie, dat ze dan aan hunne verplichtingen hebben voldaan. Het blijft dus de onderwijzers als de schulddigen beschouwen, die betalen door tusschenkomst van de schoolbesturen. Maar met dezen hebben de onderwijzers dan ook af te rekenen. Nu ontstaat de moeilijkheid voor de niet op 1 Jan. vertrekende onderwijzers. Immers: sommige schoolbesturen geven geene, andere gedeeltelijke of geheele pensioenbijdrage, een en ander geregeld in verband met het salaris. Me dunkt, de Besturen moeten ook vrij blijven hoe ze in dit opzicht willen handelen. Indien zij, die wel vergoeding geven, er in de advertentie bijplaatsen, dat ze zulks deden voor de op 1 Jan. van elk jaar aan hunne school verbonden onderwijzers, dan was de zaak gereed; dan had men feitelijk eene algemeene regeling. Eene regeling, die staat op het wettelijk standpunt, dat de onderwijzers de pensioenbijdrage verschuldigd zijn aan de Besturen, wier scholen ze op 1 Jan. dienen. Wie van eene school, waar hij geene vergoeding geniet, vertrekt naar eene school, waar hij die wel heeft, treedt eerst 1 Jan. d.a.v. in die „voorrechten”, maar behoudt die ook dat geheele jaar, waarin hij die school weer verlaat. Mij dunkt, dat die enkele maanden voor en na tegen elkander opwegen. En al gaf het een klein verschil, we meenen, dat een Chr. onderwijzer nu niet om enkele guldens en daarom alléén zal blijven of gaan. Een schoolbestuur, dat, stel de volle pensioenbijdrage geeft, zou bij vertrek van een onderwijzer op 1 Febr. dezen feitelijk een toeslag geven van 84 pct. van zijn salaris over de maand Januari, maar zou dit zeker zonder bezwaar doen, indien de onderwijzer wettige reden had om te solliciteeren, evenals deze dan ook met vrije consciëntie heen kon gaan. En voorts, voor den opvolger behoefde het over 11 maanden ook niets uit te keeren. Deze had misschien vergoeding in zijne vorige betrekking genoten. En zoo niet, hij kwam door eigen keuze. Meestal zal het een het ander dekken.

Nu zou het kunnen zijn, dat een onderwijzer, die in 't begin van 't jaar vertrekt, niet onmiddellijk met zijn Bestuur kan afrekenen, maar mij dunkt, dat ook geen Bestuur dit vragen zal. Een Bestuur kent zijn vertrekkenden onderwijzer. En een Chr. onderwijzer geniet m.i. reeds vertrouwen, omdat hij Chr. onderwijzer is. Welnu, wat bezwaar zou er dan zijn om in den loop van het jaar af te rekenen? Een onderwijzer, die dat vertrouwen niet geniet, zal onder ons wel eene hooge uitzondering zijn.

Wat dunkt u, mijnheer de Redacteur van mijne poging om tot eene oplossing te geraken?

Met hoogachting,

Uw dw. dr.,

D.

G. D.

(Gaarne geven wij deze proeve van eene oplossing ter overweging aan onze groote onderwijsvereenigingen. Red.)

Geachte Redacteur,

Door u wordt in het laatste nummer van „De School met den Bijbel” (Bijblad) gezegd:

„Wat is echter de kwestie: een arrondissementsschoolopziener, geen liberaal, neemt daarmee geen genoegen en aan het Bestuur der betrokken school wordt de subsidie geweigerd”.

Deze mededeeling heeft mij inderdaad verbaasd. Het zou interessant zijn, te vernemen, waar, wanneer en onder welke omstandigheden dit heeft plaats gevonden.

Het komt mij voor, dat als regel een dergelijke uitlegging der wet niet te verdedigen is. Nu de kwestie eenmaal aan de orde gesteld is, moet ze worden uitgemaakt. Is uwe verklaring de juiste, dan moet desnoods bij Koninklijk Besluit, zoo het kan, door wetswijziging, zoo het moet, de volle vrijheid den schoolbesturen worden gewaarborgd. Op die manier zouden de bijzondere scholen er veel slechter aan toe zijn, dan de openbare, waar B. en W. buitengewone vacantiën geven, yaner ze dat noodig achten.

Natuurlijk de schoolbesturen moeten het schooltoezicht tijdig kennis geven, wanneer de Rooster niet kan gevolgd worden, maar verlof vragen, dat is mij te kras.

Men vergeet ook niet, wanneer we dit stelsel aanvaarden, dat straks ook de schoolopziener kan komen en zeggen: gij hebt uw leerplan

DE SCHOOL MET DEN BIJBEL

Onderzoekt de Schriften.

Joh. 5 : 39.

Verschijnt elken Donderdag.

Redacteur A. KLOOSTERMAN, te Dinteloord.

Zend Uw licht en Uwe waarheid,
dat die mij leiden. Ps. 43 : 3.

Met medewerking van de Heeren: Dr. H. BAVINCK, J. VAN DER MOLEN Tz., N. OOSTERBAAN, J. POSTMUS, J. WEDEVEN, P. BROUWER, H. VAN EYK, R. HUIZINGA, A. L. VAN HULZEN, R. HUSEN, A. JONKMAN, J. J. LEIJES, H. VAN DER LINDEN, J. J. MEIJER, H. MILO, A. M. MOLENAAR, D. W. REINDERS, J. SCHOUTEN, J. STRIKWERDA, BART VAN DE VELUWE, R. VAN WAGENINGEN, K. WIELEMAKER, L. VAN ZUYLEN, e.a.

(Het auteursrecht van den inhoud van dit blad wordt verzekerd overeenkomstig de wet van 28 Juni 1881, Staatsblad No. 124.)

Abonnementsprijs per kwartaal f 0.75 (voor het buitenland verhoogd met de meerdere porto's).
Afzonderlijke nummers (bij vooruitbetaling) f 0.10.

DRUKKERS-UITGEVERS:
Oosterbaan & Le Cointre - Goes

Advertentiën 1—6 regels f 0.90; iedere regel meer f 0.15. 3/2 maal.
Boekannonces 10 Cts. per regel, 4/3 maal.
Bij abonnement volgens tarief.

Bij dit nummer behoort een Bijblad.

INHOUD.

Antwoord aan den heer J. C. Fabius. — Schriftel. cursus voor het examen van den Schoolraad. — Verslag Chr. Sch. v. M. U. L. O. — Vragenbus. — Ingezonden stukken: M. Weersma; D. Wouters. — Berichten enz.

Antwoord aan den Heer J. C. Fabius.

VII. (Slot.)

Het empirisch standpunt, waarop de heer Fabius zich plaatst, is niet alleen de reden, dat eene uiteenzetting van de beginselen der opvoedkunde hem van den aanvang af tegen de borst stiet, maar heeft ook ten gevolge, dat alle argumenten, die voor de valsheid van het eene of voor de deugdelijkheid van het andere beginsel worden aangevoerd, op hem geen vat hebben.

Als in mijn boek de beginselen worden uiteengezet, waarvan, natuurlijk niet alle, maar toch vele moderne paedagogen uitgaan, en die beginselen verderfelijker worden genoemd, heeft de heer Fabius onveranderlijk één antwoord gereed: het is zoo erg niet, die beginselen zijn geen beginselen van de moderne paedagogiek maar slechts de dwaze meeningen van den een of anderen zonderling. Een paar citaten ten bewijze.

„Wij hebben ook, zegt de heer Fabius, Ellen Key gelezen en met allen lof voor de beoordeling van de Eeuw van 't Kind door den heer W. Jansen meenen wij toch, dat hij de betekenis van dit boek overschat”. (C. S. 17 Maart).

„Elke nieuwe richting overdrijft en wil men het goede vinden in de „Paedagogische Beginselen”, dan zoeken men daar de waarschuwing tegen overdrijving; de Schrijver meent wel, dat hij eene beginselfout aanwijst en dat is onjuist, maar zeer ter snede is wat hij aanvoert tegen de fouten door overdrijving”. (C. S. 24 Maart).

„Gereedelijk wordt dus de juistheid van sommige bedenkingen (in mijn boek) toegegeven; maar het beginsel der nieuwere richting is niet aansprakelijk voor fouten, welke zij zelve als inconsequentie moet veroordeelen”. (C. S. 24 Maart).

Het boek over de Paedagogische Beginselen lijkt „aan bestrijding van al te onbeduidende tegenstanders”, noemt namen en haalt woorden aan, „die heden of morgen voor goed vergeten zijn”. (C. S. 21 April).

„Uit het verslag van de jongste vergadering der Paedagogische Vereeniging zal blijken, dat de meeste „moderne paedagogen” zoo gevaarlijk niet zijn, als Dr. B. meent; in beginsel verheft zich maar één stem, en die kwam juist uit de richting van Cempuis, tegen de handhaving van het gezag in de opvoeding door den heer W. Jansen”. (C. S. 24 Maart).

„Het hoogtepunt van weekheid en sentimentaliteit (in de schooltucht) schijnen wij ook in het strafrecht al weder achter den rug te hebben, en al houden Spencers straftheorieën in de opvoeding volstrekt geen steek, gelukkig komen in het maatschappelijk leven vele afwijkingen, weer terecht, niet „van zelf”, maar door schade en schande”. (C. S. 24 Maart).

Als ik met een beroep op Rijkens aantoon, dat de theorie der aanschouwing bij de meeste vakken niet opgaat, en hem tot voorbeeld kies, volstrekt niet omdat ik in hem zie de incarnatie der moderne paedagogiek maar alleen omdat hij met de theorie der aanschouwing bij alle vakken ernst maakt en dus het duidelijkst de onjuistheid der theorie bij hem zich aanwijzen liet, dan troost de heer Fabius zich met de gedachte, dat diens boek „nu zoowat heeft uitgediend”.

althans in zijne inspectie „bijna nergens meer wordt gebruikt”. (C. S. 17 Maart).

En om niet meer te noemen, als ik aan de moderne paedagogiek de theorie toeschrijf, dat zij het kind tot den maatstaf van het onderwijs maakt, dan zegt de heer Fabius, dat het jammer is, „dat de Schrijver ons niet zegt, waar die theorie te vinden is”. (C. S. 24 Maart).

Wat dit laatste betreft, moet ik thans volstaan met de verklaring, dat deze theorie en voorts alwat ik onder de eigenaardigheden van de moderne paedagogiek op blz. 38—44, 63—66, 105, 122—124 noem, voorkomt in de literatuur, die ik daarbij opgeef. De heer Fabius kan, dunkt mij, niet vergen, dat ik dat alles hier nog eens herhaal. Ik ben zeker, dat ik haar niets ten laste leg, dan wat uitdrukkelijk door nieuwere paedagogen over opvoedkunde is uitgesproken. Natuurlijk scheer ik daarbij niet alle schrijvers over één kam. Doch waar het mij te doen was, niet om het paedagogische stelsel van één persoon te beschrijven, maar om de richting te teekenen, waarin de Reformpädagogik zich beweegt, had ik het recht, mij op verschillende schrijvers te beroepen. Zoo is bijv. ook het Humanisme, het Realisme, de Reformatie, de Revolutie enz. eene beweging der geesten geweest, die niet in één persoon belichaamd wordt gevonden en daarom ook niet uit één persoon te kennen valt, maar die desniettemin eene eenheid vertoont, welke in verschillende personen, partijen en volken zich min of meer duidelijk heeft geopenbaard.

Zoo doet zich ook aan mij de moderne paedagogiek voor. De heer Fabius ontkent op zijn empirisch standpunt deze geestelijke eenheid in de beweging; en het zou mij veel te lang ophouden, indien ik tegenover zijne beschouwing de mijne thans rechtvaardigen wilde. Maar als wij rekening houden met het feit, dat de eisch, om onderwijs en godsdienst volkomen te scheiden, hoe langer hoe meer weerklinkt vindt, dat onderwijs en opvoeding echter toch eene wereld- en levensbeschouwing eischen, dat in den tegenwoordigen tijd deze wereld- en levensbeschouwing hoe langer zoo meer bij de leer der evolutie wordt gezocht, en dat deze leer allerwege, in de wijsbegeerte, in de zielkunde, in de natuurwetenschap, in het recht, in de zedekunde enz. hare toepassing vindt, dan is het volstrekt geen vooropgezette meening, dat deze zich ook bij de paedagogiek laat gelden. En de feiten wijzen dit mijns inziens onwederprekelijk uit.

Nu kan men tegenover zulk eene geestesbeweging, dat is in ons geval tegenover de moderne, evolutionistische paedagogiek tweeërlei standpunt innemen. Men kan zeggen: het beginsel der nieuwe richting is goed, maar wij moeten ons wachten voor overdrijving. Dat is het standpunt van den heer Fabius. Maar men kan ook aldus redeneeren: bij de beginselen wordt de strijd beslist en gaan de wegen uiteen; daarom moeten wij de verkeerde beginselen van den aanvang af weerstaan; maar als wij zoo in beginsel ons eigen standpunt hebben ingenomen en gehandhaafd, dan staan wij vrij, slaan het oog breed en ruim rondom ons heen, onderzoeken alle dingen en trachten het goede te behouden.

Dat is, naar mijne overtuiging, het standpunt der Schrift, het standpunt, dat in de eerste eeuwen door de Christelijke Kerk en later weer door de Reformatie is ingenomen; het standpunt, dat de Christelijke school, het Christelijk onderwijs en de Christelijke paedagogiek behooren in te nemen, om zichzelf zuiver tegenover de moderne richtingen te kunnen handhaven. Dit is vlak het tegengestelde van een conservatief standpunt, dat altijd aan het afdingen

blijft en steeds terrein verliest. Wie vast in de beginselen staat, kan vrij het hoofd opheffen en rondom zich zien; hij neemt het goede en ware, overal waar hij het vindt.

Als de heer Fabius mij van conservatisme verdenkt en in mij een lofredenaar van het verledene ziet, vergist hij zich ten eenenmale. In het „Christelijk Schoolblad” van 17 Maart 1905 haalt hij enkele zinnen uit mijne Paedagogische Beginselen, die eene tegenstelling maken tusschen het vroeger en het thans; maar hij vergeet daarbij, dat de meeste der zinnen ontleend zijn aan bl. 122—124 van mijn boek en niet uit mijn geest geschreven zijn, maar uit de gedachte der Reformpädagogik, die altijd met minachting op 't verledene terugzien. Zoo ook haalt hij in „C. S.” van 24 Maart deze zinsnede uit mijn boek aan: „in elk geval is er steeds zulk eene orde te verkiezen, welke in de latere schooljaren niet door eene andere behoeft vervangen te worden”, en leest daaruit, dat ik steeds wil laten onderwijzen gelijk er vroeger onderwezen is geworden. De zinsnede bedoelt echter niets anders, dan te waarschuwen tegen de door sommige onderwijzers gevolgde gewoonte, om altijd maar eene en dezelfde methode en nieuwe boeken in te voeren, en de leerlingen daarvan de dupe te maken.

Maar ik kom op deze voorbeelden van misverstand, waarvan ik er vroeger reeds enkele aanhaalde, thans niet meer terug. Liever eindig ik mijn antwoord aan den heer Fabius met eene betuiging van dank en een erkentenis van overeenstemming bij alle verschil.

Eene betuiging van dank kan ik den heer Fabius — hij zal dit zelf kunnen begrijpen aan het eind dezer artikelen — niet toebrengen, voor de wijze, waarop hij mijn Paedag. Beginselen aan critiek onderwierp; ik kan die critiek niet als billijk en juist erkennen. Maar — menschen zijn altijd eenzijdig. De principieele beschouwing kan er licht toe leiden, om de inconsequentie en de verscheidenheid van het leven over het hoofd te zien. En als er dan iemand opstaat, die zegt: naar het beginsel moest het er misschien wel zoo uitzien, maar in de werkelijkheid is het gansch anders gesteld, het leven is menigmaal beter dan de leer, dan bewijst zoo iemand een uitnemenden dienst. Principienreiterlei is een gevaar, dat ernstig vermeden dient te worden. In deze waarschuwing ligt voor mij de waarde van de critiek van den heer Fabius, en in zoover ben ik hem daarvoor hartelijk dankbaar.

En wat de erkentenis van overeenstemming bij alle verschil betreft, herhaaldelijk betuigt de heer Fabius in zijne critiek, dat hij een onderwijs en eene opvoeding wil, met de Schrift tot middelpunt. Dan ligt daarin feitelijk opgesloten eene verloochening van het empirisch standpunt, dat hij anders inneemt, en eene erkenning, dat die Schrift norma is voor ons geloof en leven. Daarmede heeft de heer Fabius dan een principe, dat hem antithetisch moet doen staan tegenover hen, die met godsdienst en Christendom in het onderwijs en de opvoeding ten eenenmale willen breken, en dat hem in gemeenschap brengt met allen, die in dezen tijd de belijdenis van Christus als Zaligmaker en Heer ook in de school en de wetenschap gehandhaafd willen zien. Laat er dan voorts allerlei ondergeschikt verschil zijn, in deze groote hoofdzak is er toch overeenstemming. Het spijt mij zeer, dat de heer Fabius dit bij zijne beoordeling van mijn boek schier geheel verwaarloosd heeft. Mijnerzijds eindig ik met den wensch, dat hij na dit antwoord in mij, ondanks alle verschil, niet zijn tegenstander maar zijn principieelen medestander zie.

Bavinck.

Schriftelijke Cursus voor het examen van den Schoolraad.

De vakken B en C.

12de les

Met den mensch in zijn oorspronkelijke gerechtigheid richtte God op het Werkverbond. Dit wordt alleen in de Geref. Kerk geleerd, hoewel niet uitdrukkelijk in de 3 formulieren genoemd. De Walchersche artikelen leeren het. Nu stond Adam in het Paradijs zoo, dat hij nog kon dwalen, zondigen, sterven. De hooger staat, waartoe hij moest geraken, was, dat hij niet kon dwalen, zondigen, sterven. Daarheen nu wilde God den mensch leiden. Het werkverbond is dus de dogmatische beschrijving van den weg, langs welchen God den nog niet gevallen mensch naar den hemel leidt. De gronden hiervoor zijn: a. Het Schriftverhaal wijst op een zeker accoord, getroffen tusschen God en Adam; b. Dit accoord was niet stilzwijgend, want God sprak tot den mensch (proefgebed); c. God voegde er een bedreiging bij, waaruit de tegenovergestelde belofte kan worden afgeleid; d. Hosea 6:7 wordt ook als bewijs aangevoerd, hoewel met weinig recht, daar de uitlegging minstgenoemen niet vaststaat; e. Sterker is Paulus' redeneering in Rom. 5:12 v.v.; f. De Schrift leert doorgaans, dat onderhouding der wet een weg ten leven is; g. En hierop sluit aller bewustzijn, dat indien we maar Gods wet hielden, we in den hemel zouden komen. Dit werkverbond nu richtte God op als Schepper, als Souverein, met Adam, als beeld Gods en als hoofd van 't menschelijk geslacht, Rom. 5:12, 1 Cor. 15:22, 47. God beloofde het leven ten volle en dreigde, bij overtreding, den vollen dood, Gen. 2:17, Rom. 6:23, 1 Cor. 15:56.

De voorzienigheid Gods. Hoewel 't woord niet in de Schrift voorkomt, wordt echter de zaak op iedere bladzijde geleerd. Ze is niet een besluit, gelijk de praedestinatie, maar de uitvoering der besluiten. Ook is ze onderscheiden van de schepping. Dit tegenover het pantheïsme, dat de schepping laat opgaan in de voorzienigheid; en tegenover het deïsme, dat de voorzienigheid laat opgaan in de schepping; het theïsme echter leert, dat beide werken moeten erkend worden, zoodat scheppen is 'tponeren, voorzienigheid 't'in stand houden der substantie. Men onderscheidt de voorzienigheid in onderhouding, medewerking en regeering. De onderhouding, Ps. 36:7, 104:28—30, Hand. 17:24, is een positieve, alomtegenwoordige kracht of daad Gods. Zie Cat. Zond. 10. De Remonstranten noemen deze kracht negatief, n.l. een niet verderven. Maar een ding heeft alleen bestand in God. Alleen door de immanentie Gods bestaan de dingen.

De medewerking. Vroeger werd hierover niet gehandeld. Maar wijl het pantheïsme de eerste oorzaak (God) vereenzelvigt met de tweede oorzaken (de wereld), moet hier helderheid gebracht worden. Daarom leert het theïsme, dat de eerste en tweede oorzaak moeten worden onderscheiden, maar niet gescheiden. Evenals het licht der zon geheel het produkt der zon is, maar de zon zelf met haar licht geheel 't produkt van God. Medewerking is dus niet arbeidsverdeling, alsof God iets doet en ook het scheppel, want dan is er scheiding, zie Jes. 10:15, Jer. 10:23, Hand. 17:28, Ef. 2:10.

De regeering. Deze bestaat daarin, dat God alles volgens zijn doel leidt. Ook de zonde is voorwerp van Gods regeering. Het Manicheïsme ontkenst dit, ook het Pelagianisme. Men kent dan aan den duivel een zelfstandig bestaan toe naast God. Maar de Schrift leert, dat God ook de zonde regeert, hoewel Hijzelf verre is van de zonde, Ps. 5:5—7, Job 34:10. Geheel de Bijb. Gesch. leert het, Ex. 4:21, 2 Sam. 16:10, Jes. 19:14, Hand. 3:18, 4:28, Rom. 1:24, 26, 9:17. Ook is niet voldoende om te zeggen, dat God de zonde toelaat, in den zin van toezien. De Pelagianen gebruiken dit woord bij voorkeur om aan te duiden, dat God er zich niet mee bemoeit. Maar zulk een „toelating” zou God schuldig maken. Neen, God treedt ook positief op, maar op een andere wijze dan in het goede. Hij straft vaak zonde met zonde (Farao), leidt in de gelegenheid om verzoekt te worden, zendt een leugengeest uit. Men komt hierin 't meest tot helderheid, wanneer men met de Geref. de zonde